

PUBLIKACIJOS
TAUTOSAKA RESPUBLIKINĖS BIBLIOTEKOS RANKRAŠTYNE

(Anotuotas katalogas)

STASYS SKRODENIS

Lietuvos TSR Valstybinės respublikinės bibliotekos Rankraščių skyriaus fonduose lietuvių tautosakos rankraščių palyginti nedaug. Tai daugiausia atsitiktinai su kitų asmenų rankraščiais patekusi medžiaga, nesudaranti vientisos kolekcijos. Išimtimi yra S. Daukanto fondas, kuris beveik visas — didžiulis lietuvių liaudies dainų rinkinys.

Tačiau kad ir nedideliame tautosakinių rankraščių kiekyje atsiranda ne vienas įdomus ir mokslui reikalingas dalykas. Tuo tikslu ir parengtas šis katalogas. Ateityje tvarkant dar neapdorotus fondus, neabejotinai bus surasta

naujų šios rūšies rankraščių ir tas sąrašas prasiplės.

Katalogą sudaro dvi dalys: tautosakos tekstų rankraščiai ir teoriniai dalykai (pastarasis pavadinimas sąlyginis). Kiekvieno vieneto apraše nurodomas autorius (jei jis žinomas), pavadinimas (originalo ar sąlyginis), parašymo būdas (rankraštis, mašinraštis ir pan.), kalba, lapų skaičius, formatas (jei labai skiriasi, nenurodomas) ir signatūra. Toliau pateikiama anotacija. Jeigu rankraštis ar jo dalis buvo publikuotas ar apie jį rašyta, pažymėta ten pat pastaboje.

TEKSTAI

Simono Daukanto fondas (F110)

Simono Daukanto rankraščių fondą iš esmės sudaro lietuvių liaudies dainų rankraščiai, kuriuos, atrodo, M. Biržiška buvo suskirstęs pluoštais — iš viso 33 pluoštai (trūksta 2-jo). Tvarkant tas suskirstymas paliktas, nes jau spėjo įeiti į mokslinę apyvertą. Tik kiekvienam pluoštui duotas atskiras vieneto numeris. Šie dainų rankraščiai užregistruoti nacionalinėje bibliografijoje: Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 1. 1547—1861. V., 1969, p. 501, Nr. 74. Tarp lietuvių liaudies dainų tekstų yra D. Poškios, J. Pabrėžos, S. Valiūno kūrinių.

Daynos rožnes Lietuviszkas. [Dainų

rinkinys]. Pluoštas 1. [1824?]. Liet. k. Rkr. 18 l. 17,6×10,4. (F110-1).

Tur inys: Apey atsytolynyma Marczios. „Teyp tole nudota tole pažadietta“..— Apey Wesely. „Mes waziosme i wesely...“— Apey atsytolynymu. „Po tawa nu musu atsytolynyma...“— Apey wargus. „Matuszy mana senoiy mana...“— Apey Pywoniczes. „Pony diewy wysagalis...“— Apey Kikili. „Kikkili Kikkili łayba kojeli...“— Apey hulawoiyma. „Už Juru mariu yr už wandynelu...“— Apey gniewa. „Oy pareyn pareyn musu sesyty...“— Apey parmaynima Stona. „Kayp mes pradiesma czion daynioty...“— Arielkiele tu

piłkoiy kayp tu esi słauna...— Apey Wešely. „Kad kawalerius iau pyršli paprasza...— Apey ysztekiemya. „Zalus ruteley daugias nebžalosi...— Apey atsytolynyma. „Sziyi naktely per naktely asz miegely nemiegoiau...— Apey skupu Gaspadoriu. „Asz pažistu Gaspadoriu, kurs sweczju nemila...— Apey nekontentuma Sawes. „Gegutela ko kukoi auksztam medie...— Apey Mergas neteysingas. „Kotrina kiekwienu myslík sau kas dienu...— Pa-wargielis. „Susieda laukas apatas...”

Dayneles [Dainų rinkinėlis]. Pluoštas 3. Be metų. Rkr. Liet. k. 17 l. 16,6×11,1. (F110-2).

Turinys: „Bašta wyszta kiauszius dieje...—„Gul Bernelis (Ant Lowelys...)” — Isz kur eyti? Isz Pakalnies...—„Asz pasiejau Sieklely...—„Oy eysiu eysiu, czie asz nebusiu...—„Margas Dwaras Deymonta łongiale...—„Ysz Rugia gruda yszkiapy dou-na...—„Asz ipowlew i Kamara Smetona łazyty...—„Waden moni Bonifacius už Karalu joty...—„Linksmas pawasaris ateje dienas...— [Oracijos]: Dekretas skaytomas po Weselys kada Pyršli karty wed...—„Pawinasty marsziałka isyprasziama i Swodba.— Pri padawyma Waynyka.— Padiekawone Už Waynyka.— Iszkialant ysz Soula.— Padiekawoimas yszeynant ysz Weselys.

Duma Gospodarza. [Dainų rinkinys]. Pluoštas 4. Be metų. Liet. k. Rkr. 30 l. 11,4×18,5. (F110-3).

Turinys: Duma Gospodarza. „Susieday mana yr giminetes...— Lesnik. „Lesniczius par dienu po gire medzioje...— Bał Ubogich Kławanskiego Szpitala. „Daugiel buwa tuokiu dienu kad Ubagay ulowoie...—„Augin Tiewas du Sunaycziu, du Sunaycziu...—„Smutnas mana padieimas...—„Wery iszwirk putra weykies...—„Oy! Strazdeli Strazdeli tu puykiesis pawkszteli...—„Ach! szin szinaktele, miega

nemiegoiau...—„Seserayte žada tawi Tetuszelis už bajora leyste...—Aijtwaras. „Ant slawnios upes pagal užulina sena...— Kruk z Lisem. „Tupiedamas puszie, meysa Judwarnis turieje...—„Oy — augom augom mes trins Brolele...—„Krupniks brągus Krupnikaytis...—„Ant marios kraszta pałongos Miestelis...—„Kas apsakis mona dali...—„Giegutiela grazi poni...— Ape Smerti: „Oy! Matuszayte senioie gałwaytie...—„Eycio ing girayte pas marga giegayte...—„Oy, Oy, Oy! Diewalau /Szewdáy be grudu...—„Wysadas linksmas, wysad spakaynas...— Apey padiekawoima. „Kinkik Żyrgus jau waziosma...— Apey Żmogaus gała. „Zalewsy Mysz-kay užąsis Krumeley...—„Kas asz esmu slawnas ponas...—„Kad pradiesma mes daynieti...—„Susirinka trins wiriszkiey...—„Jau palikau as Zydelis bednelis. Ey niu niu...—„Arielkiele tu piłkoie kayp tu esi sławna...”

Naudas Girtibes. [Dainų rinkinys]. Pluoštas 5. Be metų. Rkr. Liet. k. 11×17,7. (F110-4).

Turinys: Naudas Girtibes (Girtuoklių „gadžinkos”).— Daynioszka Pawseykinyma. „Būk pagarbints P. Die-we...— Giesmie ant Parsyskirima. „Kayp linksmas łaykas...—„Geguželi ko kukui...—„Nieko mun... didziun wiresnibe...—„Szieriau žirgieli par nedielele...—„Par łaukus jojau, łaukose klumpu...—„Teu saulele teka — szaiła rasa krinta...—„Nepaimsma Diewa Suda...—„Linksmas Pawasaris ateje Dianas...—„Ach mun Diewy kas tai ira kaypo brągus ira wiras...— Padawymas Waynyka. [Oracija].—„Szieriau biera Żirgeli. Ir iszgirdau bałądeli...—„Žalu łako žals lioplas, ten smulkios szakieles...—„Kur žaloie girele ten aug Ažulelis...—„Oy tu Tetuszeli muna senuteli...—„Dobilelis puikus, dobilelis gražus...—„Oy Apineli kieturkatielis...”

Daynie Waynos. [Dainų rinkinėlis]. Pluoštas 6. Rkr. Liet. k. 11×17. (F110-5).

Turiny: Daynie Waynos. „Trubay Kareywia wayna skeibay wadynt ont musozs.“— Daynie Žida. „Och! grouse Diwy y melnicy.“— Mysl Wiesniaka. „Esmi sau žmogelis, szarpus kožnamy darby.“— Krupniks trunkas gražiausis.— Gaylesis uhtioiaus. „Koks gi asz tay pas Kiepis!“— Daynie. Apey pyioka atmetanti arielka.— Daynie Pipkoriaus. „Nieks mun dydibes, dydziu wireshibes.“

Daynas. [Rinkinėlis]. Pluoštas 7. Rkr. Liet. k. 4 1. 10,5×17. (F110-6).

Turiny: „Par žali goieli jaunikaytys ioio.“— „Ano pusie ežera.“— „Rekstyskiu ļaukieley tyn linksmus takieley.“— „O kad ysziosiu i swezcia szale.“

[Dainos. Rinkinėlis]. Pluoštas 8. Rkr. Liet. k. 23 1. 11×18,5. (F110-7).

Turiny: „Paniuataytymumis meti, rita žadi pony buty.“— Cieľa nakti ulawoiau akis myga weda.“— „Už iuroms už Mariems už wadynelou.“— „Ankstie rita riteli szieriau biera žyrgieli.“— Du Brolelu kunygu du brolelu žalnieriu.“— Pakieik gałwa iaug yszausza eysma aplankity Mausza.“— „Oy tu wiry pyiokiy tiliek kaly neļokiy.“— „Giery buwa tyi Meteale, Baiors trawkiy Arielkely.“— „Skaud muna szyrdely par ciełus Metus.“— „O ko yszkda Berneli szimylgota riteli.“— Kad asz ioiau par giyrelę par szii žalii goieli.“— „Oy ludna ludna muna Szyrdely.“— „Esu saw Žmogielus szarpus kožnamy darby.“— „Iau Sawlely teka brągi rasa krinta.“— Nepaimsi Diewa suda, yr newysu žmoņniu buda.“— „Parleydau metu apey szimta koki.“— „Ko nuluda Mergieley ko nuluda iawnoie.“— „Ant Mares krasytu Palāgos Miesteley.“— „Pas Tytuzsi augau Žyrgeli balnoia.“— „Jowdas Sakalelis kiyimy tonciawo-

ie.“— „Oy Laksztingalely tu puykus paukszteli.“— „Eysiu ant ļakas apszwalgity.“— „Oy, asz gieriau pasygeriau.“— „Žalawsy myszkay užațis krumele.“

Giesmes Ziemaytyszkas. [Rinkinėlis]. Rkr. Liet. k. 16 1. 11,7×18,4. (F110-8).

Turiny: „Ne toli nu tos Sodiales.“— „Buwa bet dabar ne biera (Kažę mileiaw be miera.“)— „Wiare jisz wirk putra greyta.“— „An to miedzia koie kita (Apwaykcczioaw puse swieta.“)— „Niera to Berniala kursay man patyka.“— „Smutnas mona padieimas Diewe Diewe Malonia.“— „Gaspadene sukias greyta.“— „Błagastlowisma tą iawna Panale.“— „Wanda buwa graży Pana Lęku karalyte.“— „Czystas styklelis saldii arielkielei Gierk Gierk.“— „Praded gaydele gidote.“— „Eyn Bernielis uliczems.“— „Asz pas Nastes acykłastes eynu numi gulte.“— „Esu saw žmogialus szarpus kažname darbe.“— „Ten mym zdaniem dobsze zyce.“— Świętey przyiazni przybyłku.“

[Dainos. Rinkinėlis]. Pluoštas 10. Kelių asmenų rkr. Dalis dainų rašyta J. Pabrėžos ranka. Liet. k. 17 1. 10,5×17,5. (F110-9).

Turiny: Meyzelis. „Meyzelis druktas ļabay nugrustas.“— Bernielis. „Deina Deiwa užgimyma.“— „Wakszčioei powa podwara.“— „Labas wakaras paniuāyates.“— „Ach tu diewy wysagalis garben tawi wysaszalis.“— „Josim pas taw bura hi ha ha cha.“— „Esu saw Žmogelus szarpus kožnamy darby.“ (Su pastaba „napisana p X Pabręža“).— „Wysadas linksmas wysadas spakaynas.“— „Kas tynay so trynkiele po owowliu sobyl-dieie.“— „Kelkite waykele iaw diena praszwyta.“— „Saka kę tu kuysali, muna mils prieteļali.“ [Daina be pradžios].— Ape patieszyma rupesniu Žmoņniu. „Wysadas linksmas, wysad spakaynas.“— Apie neuczıwus ap-

syeymus Jawnumenes. „Nujus me(r) gies godrey dyrpkiet..“ (su pastaba „napisana p X Pabrėža“).— Ape Katy-na su Łaszynes. „Eyt mergele uliczioms..“— Ape Padiekawojima už wysa giara. „Kinkik Žyrigus jau waziosma..“— Ape Murkas Smierty yr giwenyma jo. „Wayszkynieie Murka Pustyniey..“— Ape Giwenyma Załnieriaus atwozne. „Ant tow kieytu krókiu sawa, /Jaw apeiaw szmota zemu..“— Ape Wayna Baczkas su Urbonu. „Kławsy Gaspadorius/ kas daras kamaroy..“— Ape Rupesniu Swieta. „Spakayney pyłnas saldibes..“— Ape Pipkinika. „Nieks mon dydibes dydziu wieresnibes..“— Ape Zabawas Žmoniu. „Koznas zabawas zmonems padalitas..“— Ape nezbaznuma Swieta. „Swiets pykts niekam werczawsis /Wyson adbułay dara..“— Ape neitykyma Swietow Durna. „Nier ant swieta tos asabos..“— „Žydelkiele rondonkiele /Duok Arielkas už Dytkiele..“— Krakowariacki. „Nie będe się żenił az po Wielkiey — Nocy..“

Daynely. [Rinkinėlis]. Pluoštas 11. Be metų. Rkr. Liet. k. 6 l. 10,3×15,9. (F110-10).

Turiny's. „Kieyk ira žmonių, kyz wysokie Stona..“— „Mergaly kieyk weyna /Myslik sau kas Deyna..“

Giesmia. [Rinkinėlis]. Pluoštas 12. Be metų. Rkr. Liet. k. 14 l. 10,5×17,1. (F110-11).

Turiny's. Giesmia. „Kayp Sianowies Žmonis szłowes niaturiea..“— Giagužėla. „Giagužėla ko kukuoji..“— Giesmia Ape Arieko. „Wardandiewa Brole mana..“— Strazdas. „Tuto tuto Strazdialis/ Tuien mundras pauksztelis..“— „Pawasaria diena kayp ty linksma ira..“

Zingy kurlandische. [Rinkinėlis]. Pluoštas 13. Be metų. Rkr. Rašyta J. Pabrėžos. Latv., liet. k. 8 l. su mel. 11,5×18,4. (F110-12).

Turiny's. „Aš apeme muzyiu Mey-

tu..“ (Su met.).— Rybos oželis. „Augyna Bobely rybi oželi..“

Publ.: Jurgutis V. „Eilės apie sprovą, Telšiuose atbūtą“ ir kiti J. Pabrėžos ranka rašyti tekstai S. Daukanto rankraštiniame dainų rinkinyje.— Kn.: Jurgis Pabrėža. (1771—1849). V., 1972, p. 89—91.

Ant Dienos palajdoima.. [Oracijų ir dainų rinkinėlis]. Pluoštas 14. Be metų. Rkr. Liet. k. 23 l. 10,5×17,4. (F110-13).

Turiny's. [Pradžioje dvi laidotuvių maldos, o po to eina oracijos]: Waynikas.— Padiekawone už waynika.— Kwietka.— Isz waziwonont i Szluba.— Pranaszysa.— Dekretas Wagieys Giwa Žmogaus.— Dayniuszka ape Linksma pawasari.— Dayniuszko ape Girta ir Pykta wira. „Kas tyn szaukie kas tyn riekie kas tyn łasawoie..“

[Pabrėža J.]. Eylaš Apee Sproowa Jomiilestas Pona Piewceewicziaus..— Zihngy Kurzemiszka. Be datos. Pluoštas 15. Rkr. Latv., liet. k. 8 l., su gaid. 10,8×16,6. (F110-14).

Publ.: Jurgutis V. „Eilės apie sprovą, Telšiuose atbūtą“ ir kiti..— Kn.: Jurgis Pabrėža. (1771—1849). V., 1972, p. 76—88, 92—94.

Giseme Pasweykinima.— Giesme ant Parsyskirima. „Kayp linksmas łaykas, kayp saldi diena..“— „Gieguteli ko kukui,— auksztay medie tupiedama..“ [Rinkinėlis]. Be datos. Pluoštas 16. Rkr. Liet. k. 2 l. 10,9×19,1. (F110-15).

Birutta.— Fajka. „Niekas man didibes, didziu wieresnibes..“ [Dainos ir vienas priežodis]. Pluoštas 17. Be datos. Rkr. Liet. k. 2 l. 18,2×11. (F110-16).

„**Jaunikis** su Swotejs ir Su Wajniku..“— „Nog Tiewielu peržegnoti..“ [Daina].— Aracija. Padodunt Wajnika. Namos Jaunos. Pluoštas 18. Be datos. Rkr. su S. Daukanto prierašais. Liet. k. 18,2×11. (F110-17).

Gale trumpas vainiko uždėjimo aprašymas.

Brolis išdūdams Sessleri. [Ir kitos dainos]. Pluoštas 19. Rkr. Liet. k. 19,2×11,9. (F110-18).

Turiny: Brolis išdūdams Sessleri. „Sessit tawę nutrotisim.“— Piemenė. „Ant kalnėla waykščiodama.“— Wiszteley. „Isz tarp pułka gaspadiniu.“— Sirata. „Oko užsipoli /Jaunas bernuželi.“— Atminimas. „Pakol asz buwau matutes walo.“— Žalnierius. „Užaugina manię motinėla.“— Uogurinkiey. „Po goieli po žaloja.“— „Eje merguže uliczo.“— „Ne wargūse buwau ne warguos augau.“— „Atjoja bernefis /Par ligus ļaukelus.“— „Waykščzoje po žala giriale.“— „Matules auksztas swirnelis.“— „Diewulis dawe giedro dieniaēle.“— „Paklok panna patafeli.“— „Po beržina waykščzoie.“

Worielis. /Ir kitos dainos]. Pluoštas 20. Be datos. Rkr. Liet. k. 21×13,1. (F110-19).— Parašas: Cyryll Wambutt.

Turiny: Worielis. „Ejnuo par kijwja, giyrdžiu par syjna.“— Rutu wajnykielis. „Siunsiu szwogierieli ing didu tuorgieliu.“— Giyrtuklis. „Pawejzieket mily wajkai kas ten ļasawojy.“— Pyjokaj. „Ach Tu Dewy wysagalis.“— Artojas. „Asz esmiu žmogielus koźnam darbuou szarpus.“— Rutu darzielis. „Rutu darzele sēd puojkis žolelys.“— Kalbely. „Waźiuoujuo par ļauka, ach man szyrdys skausta.“— Smetontajzis. „Asz iszokau ing kamara.“— Dorines moteris. „Parlejdau metu ape szimta koki.“— Paniste. „Gieraj Dewe padare.“— Ģenruļa. „Pons Ģenruļa didis ponas kajp meszka.“— Žebrielis. „Kun dyrb žebri rugiusy?“

Spiewy Zmudzkie. [Žemaičių dainos]. Pluoštas 21. [1835—1837]. Rkr. Liet. k. 35 l. su gaid. 21,2×12,7 ir mažesnis. (F110-20).

Pridėtas V. Biržiškos lapelis su popieriaus datomis.

Turiny: „Asz padayniuwsiu dayniu daynyle.“— „Kur ligu ligies ļankas.“— „O szalna szainely.“— „Oy! broli broli broleli mona bañnok biera žyrgieli.“— „Jaw ysz ausza awszrely.“— „Mona mergiele sweczios szalelys.“— „Isz triun kapu wieilis puty.“— „Kad asz buwaw iauwms ponaytis.“— „Eyt mergieli uliczioms.“— „Atkalmiesy ļapy biegiuo łodama.“— „Ir pawga zali lyipa ligioie ļakiele.“— „Oy! Tu milas tetuszeli.“— „Asz esu žmogielus.“— I Pana Felicyana. „Pļungie ant Szwēta Jona.“— „Oy brotereli ne jok pri Panelu.“— „Kad asz ioiau uliczioms.“— „Auszta auszrely, teka sawlely.“— „Žalo ļako srawni upys.“— „Mergely iawnoie tekiek uź muni.“— „Kad asz ioiau uliczioms Żyrgeli muszrawodams.“— „Auga kyimi klewelis.“— „Kad asz ioiaw pargireli par szyn žalye birsztwely.“— „Bepigu butu kad muna butu.“— „Giersem aluti saldi meduti.“— „Isy myigoiau ysy ulawoiaw.“— „Szendienely par dienely /Wiens dumeli padumojau.“— „Oj rozy rozy rawdona.“— „Milek muni paniulayty.“— „Wo kad asz pas matuszy augaw.“— „Augen muni Tetuszelis.“— „Wargamystra yr pats klybons.“— „Pyiminis gana pas myszka.“— „O ko yizskay berneli.“— „Nor muna galwely miega miega.“— „Yr atjo yr atjo iaunas bernelis.“— „Kad asz ioiau par žaly girely... pamatiau iauwuy mergely.“— „Apineli žalesis, puroneli žalesis.“— „Oy auga auga iaunas bernelis.“— „Par nedieley žyrgely szieriau.“— „Uź iuras marys uź undyneliu.“— „Kayp pradiesem czion dayniouty.“— „Paszyleli ioiau /szyļa szaknis rowew.“— „Du baļadiu kļany giery.“— „Bañnok broli biera zyrga.“— „Oy kulau kulau sziaudus bēgrudu.“— „Žyd žalo ļanko balty dobylely.“— „Puty wieiliis ruto szakas ļauzy.“— „Treie gaydey

nugiedou. . . — „O kur ta tu iosi brotyreli muna. . . — „Pas Matuszy augau warga neturieiau. . . — „Dobylelis pykus. . . — „Oy myiga myiga myigely noriu /kad asz užmygčio ben wafandely. . . — „Kad pas matuszy augau matuszys nemileiau. . . — „Oy miega myiga myiga. . . noriu, /Asz nežynau kur gulty. . . — „Ant auzsktu kaŭnu berželis. . . — „Oy matuszely baŭta lelyli. . . — „Wanda buwa graży Pana. . . — „O kur wedu ioseau tawarczelau muna. . . — „Siunty matuszy siunty matuszely. . . , /iuras wandynely. . . — „Oy ludna ludna szyrdely mana /Par wysa rudyneli. . . — „Kad iau pyrzsliis pradieie kalbiety. . . — „Ant tun kaŭnu kaŭnuzel, /Margasis dwarelis. . . — „Oy myiga miega miegely, /Asz to miegely nenoriu. . . — „Ar ne iosi y iomarkeli. . . — „Praded gaydey giedoty. . . — „Negat nieantlauży szyrdelys mana. . . — „Jus iauny ponaytey iauny iaunykaty. . . — „Už iuras už mary už wandynelun /Aug mana mergely. . . — „Ioiau kieles yr wieszkeles. . . — „Oy asz gyrdzieiau dydes nawinas. . . — „Ledwa budams kawaleriu, ant žyrga antsieda. . . — „Eykiau sesy i ŭankely /kur gied woŭangely. . . — „Łoie łoie ruds szunelis par ciela naktely. . . — „Anksty rita kielau szatta rasa braukiau. . . — „Oy siediu rymu miegely noriu. . . — „Matuszely numyrdama mani maža palykdama. . . — „Cziuczium leluw dukterely kayp paaugsi pasŭginsi. . . — „Eysem kad eysem i griniczely. . . pry maleielu. . . — „Ant kaŭnu puszpy po puszy wandow. . . — „Łabas ritas paniuŭayty, /Asz pyrms kawalerius. . . — „Asz tam Nekaŭta iaunas berneli, /kam surentey auzskta swyrneli. . . — „Giedry dienty szyŭta wasarely. . . — „Ioiau diena ioiau nakti. . . — „Kuw saky apinelis ysz žemelys lizdams. . . — „Žalo giro paukszty gieda. . . — „Oy braczy braczy Taworcziua mana /Balnok biera žyge-li. . . — „O kad asz tam gudun daug

biedos prydariau. . . — „Skuwdy kuwdelis Kawny ratelis. . . — „Oy berneli baŭandeli pasysgaylky manys. . . — „Ad sŭaunu graży ŭalnierelu buty. . . — „Ape Cygona. „Ach Cygonun dydy bieda. . . — „Oy Geneli Geneli kodiel Patios newedi. . . — „Ay Dewale abudu jawnu /kas pabudis. . .

[Melodijos]: „Iau su mumis wysad bieda niekas musu neparieda. . . — „Kada mileiyy muni buway linksmas begaŭa. . . — „Kelkiet waykay paskubiekiet. . . — „Pony Diewy wysagalis. . . — „O geneli geneli. . .

Canticula Lithuanica. [Rinkinėlis]. Pluoštas 22. Be datos. Liet. k. Rkr., rašytas S. Daukanto ranka. 10 l. 22,1 × 18,3 (F110-21).

Turiny s: Gegužely. „Eysiu i gyrely pas marga geneli. . . — Dunajelus. „O kur josi jaunas berneli. . . — Karys. „Biery žyrgele wysy pabaŭnoty. . . — Woŭungely. „Gyid woŭungely lyipas paszakėlie. . . — Žyrgelis, „Par nedielely /Szieriau žyrgeli. . . — Brolis. „Asz turiau maža broli. . . — Augyn muni matuszely. . . — Zilely. „Joiy broŭlatis keleliu /Sugawa zyly geŭtona. . . — Waina. „Eitu par kyima, gyrdu par syina. . . — Naktele. „Mergely muna jaunioy /Kur guly tomses nakteles. . . — Swete. „Atjoiy swete par ŭaukus. . . — Owszwys. „Mon pakalbieiy /ouszwys matuszy. . . — Swietas daugiel kalbieiy, iog asz neb mergely. . . — „Zyd' žyd' pūtelelis /Zaloie gyrelie. . . — Wasarely. „Oi sausa sausa szy wasarely. . . — Apinelis. „Kou saky apinelis esz ziamelys lisdams. . . — Mydutis. „Gieriau aluti saldi myduti. . . — Jus jauny bernele /Jauny Jaunykatė. . .

Žaloj ŭaŭkoj. . . [Dainų rinkinys]. Pluoštas 23. Be datos. M. Biržiška spēja, kad popierius 1820 m. Liet. k. Rkr., rašytas S. Daukanto ranka. 8 l. 21,6 × 17,5 ir maž. (F110-22).

Turiny s: „Žaloj ŭaŭkoj. . . Aug ŭales lijpeles. . . — „Maŭowots waželis

/Judbieras žirgelis..—„Kas isz tu sziaudu /kad ne bus grudu..—„(Asz) ąkstij ryta kielau..—„Wilawa Wilawa.. /Wanagelis..—„Ąkstij ryta kielau/ Battaj atsiprausiau..—„Snin-ga drimba /Rasa krinta /Praded wilkas kaukte..—„Jauns jaunikajtis /Par laukeli joję..“

Senū dienu raginamoja. [Rinkinys]. Pluoštas 24. Be datos. Liet. k. Rkr., rašytas S. Daukanto ranka. 34 l. 22,8×18,6 (F110-23).

Tur in y s: Senū dienu raginamoja. „Musu susiedeluj sunku yra..— Zeb-ris.— Gadynia. „Atejo czesaj, sunki gadinia..— Warkszas. „Wos pra-szwint, wisztas praded karkti..— Wargdienia rauda. „Wos ausza ausz-ta..— Rauda jaunū dienū. „Atpusk wieweli isz tos pusęs..—„Dewines so-das parjojau..— Pintiniu wakara dajnia. „Kad asz paaugau pas matu-szę..— Pintiniu wakara dajnia. „Oj! Sakiau matuszej sakiau, sakiau..— Pintiniu wakara dajnia. „Oj! mergele mus jau meti..— Wesele dajnia. „Atsikelk ryteli /Atsiprausk burne-lę..—„Dumoją mana mocziute..— Rauda marczios. „Bitute siaudia sidi-wa..— Strazdelis. „Tuto strazde-li..— Piemenela. „Ant karnelio wajks-ciodama..— Gaspadoriūs. „Jau sau-lele teka..— Serbentele. „Auga sod-ni serbenta..—„Užteka saulele par debeseli..—„Neparmanoms Diewa riedas..— Worieka. „Wardon Die-wa mili brolej..— Apej pypką. „Nieks man didibes..— Siratele. „O ko uzspūlej /Jaunas bernūzeli..— Atsiminimas. „Pakol asz buwau matu-tęs waloj..— Nełajma. „Eja merguže ulicze..—„Matuszės auksztas swirne-lis..— Swetiū dajnia. „Wis tur, wis tur gaspadine..— Rutū darzelis. „Ru-tu darzelie žyd pujkes žoleles.. [2 var.]— Gegužele. „Oj miega miega/ Saldzia miegėla..— Darželajtis. „Kad asz joiau par girelę..— Dwarelis.

„Ejk szen mergėle.. /Tekiek už ma-ni..—„Sirata. „Oj deja manij sira-taj!..—„Ejsma sesele į atskardelę..— Martę wiedlaujent. „Mergėle ma-na.. / Ko tū iszeini..—„Ankstij ry-ta ryteli /Krint nu rutū raseli..— „Wisī bajoraj..—„Łabas wakarelis /Rugiū wajnikelis..— Oj! tū klewo-neli..—„Atwaziū bernelis /Su nauju ļajwelu..—„Pakinket arklus jau wa-žiūsma..—„Oj aukszti aukszti kal-nelej..—„Wasaras dieneles /Zydie-ja kwietkeles..—„Gajtu man pa-likti /Zaloie darzele..—„Macziau wargu ir biedu..—„Dieļ tos wien-os nakties..—„Ketinaj matuszej slaugyti..—„Stasiukas Czekauskis /Marnastie prazuwes..—„Diewe gerą padarej /kad panystiej/ sutwierej..— „Żwirbli, żwirbli..—„Jou retaj sie-jau..—„Musu susiedeluj wargas yra..“

Dajnis. [Rinkinėlis]. Pluoštas 25. Be datos. Liet. k. Rkr. 14 l. 21,3×16,3 (F110-24).

Tur in y s: „Pusk wejėli, /Neszk un-deneli..—„Ruta, ruta, ruta žaloj! Ko pawitaj..—„Augo gyrio klewėlis..—„Auga beržėlis tewa dware..—„Li-gus ļaukaj. /Aukszti kaļnaj..—„Par gyrę jojau, /Girioje medžiojau..— „Oj siunte mani motinele /I Dunojū undenele..—„Anksty rita riteli /Sze-riau bera žirgėli..—„Oj Diewe Die-wuli netropijau..—„Nejok bernėli pawasareli..—„Mes buwom tris bro-lelej /Mes tōrejom po ristus žirgė-lus..—„Sauūte lejdas /Wakaras ne toly. /Lejsk mani mocziute..— Letu-wos dajnis. „Augin, augin mani moti-nele..—„Ne žiurekit ant manes mer-gėlis; /Asz esmu žalnieriu bernėlis..— „Stowi žirgėlis kieme pabañnotas..— „Atlek sakaļas /Par ligus ļaukus..— „Iszejk tewėli szwesus menūelis /Katro dūsi žirgėli..—„Par ļaukeli jo-jau /Atgal dabojau..“

Brolis išdūdams Sesserį. [Ir kitos dainos]. Pluoštas 26. Be datos. Liet. k. Rkr. su taisymais. 14 l. 21,7×17,7. (F110-25).

Turiny: Brolis išdūdams Sesseri. „Sesit tawę nutrotisim..“— Piemene. „Ant kalnėla waykszczodama..“— „Oka užsipoli iaunas bernuželi..“— „Pakol asz buwau matutes walo..“— „Oy gana, gana ulawot..“— „Užaugina manę motinėla..“— „Po goiali po žaloja /Ten ponaytelis ogiates rinka..“— „Ano pusie ļauka /Kapitona Puška..“— „Isz szi wakar wakareli łabe girtus buwo..“— „Ateyna oszwiała okur iosi žentałeli..“— „Seiau rutas, seiau metas sieiau leliiele..“— „Eiė mergužė Ulicio..“— „Matuties auksztas swirnielis..“— „Po beržyno waykszczozia..“— „Nė wargūs buwau nė wargos augau..“— „Par gire ioiau /Girio medžioiau..“— „Diewulis dawia giedrio dienałe..“— „Pakłok pana patałeli /Asz atoyssi wakareli..“— „Jaiteka saulała par dėbėseli..“— „Atjuo bernelis par ligis ļaukelus..“— „Tutu Tutu strazdialis /Tu mundrase pauksztialis..“ Waykszcziojo po žalio giriale /Niaszjojo und piacziu striebialė..“

Meszka. [Ir kt. dainos]. Pluoštas 27. Be datos. Rkr. Liet. k. 10 l. 22,2×17,2. (F110-26).

Turiny: Meszka. „Wajkscztiniej Meszkaile Pustinie Pustinie..“— Muse. „Musse piana prigierusi, žad wesele kialty..“— Gribos. Szyle gribas sumede, Barawikas gaspadorius..“— Arklis. „Kur Newieža nog amžiu pro Raudona Dwara..“— Pawasaris. „Pawasaria pradzioj dienos, Wiwirselis auksztaj gieda..“— Pieminelis. „Pieminelis biednas, užaugintas sodziuj..“— Ligonis. „Oj sergu sergu, sergu negalu, sopp mana galwele..“— Naszłaitė. Asz ejnu parkiema, yr girdziu par sziena..“— Pirszlis. „Siunte mani Perszti, sakkie neuzmerszte..“— Wiwirselis. „Wiwirselis mažas pauksztis, kurs po ora skrajojej..“— Biedoke Mer-

gajte. „Kad linėlus siejau pati iekiejau..“— Zemogis. „Ant kalnėla Wajkscztiodama Zemogialis rākiiodama..“— Gojelus. „Zalajam gojeluj pauksztelej giedoje..“— Gaspadorius. „Iau saulała teka, gajle rasa krinta..“— Tiewelis. „Augina suneli auginau jaunuji auginau artojeli..“— Atyskirimas. „Sesit tawi nutrotissem, Rito Marcze pamatissem..“— Esmu sau Zmogialus, szarpus koznam darbe..“— „Wisados linksmas, wisad spakajnas..“— „Spakajnums pilnas saldibes..“— „Siejau rutos, siejau Rožes siejau lelijeles..“— „Giark gieres brosutu, dumok namolej..“— Nuludimas. „Ko ludi sesute ko ludi.. / Ar nejaunas tawa dieneles..“— Walukas. „Nediekuj Tiewuj niemotinelej..“— Tilwiks. „Už swejkata tilwika, wis taj pona muzyka..“— Odas. „Ejnu par ļauka girdziu par antra, kad girelej subilda..“— Pietus. „Sugawau Muse, iszkiepiaw puse..“— „Wajkaw miele kastin szaukie kas tin ulowejoj..“— „Mes pazinstam gaspadoriu kad swecciu nemile..“— „Ejnu par kiemeli zingu ung numeli /Rundu tatuszeli tinaj nespiejenti..“— Smetonas. „Asz iszokau i kamara szmetona ļayzite..“— Serbėta. „Auga sodne serbėta..“— „Uzłeka saulale par debeseli..“— „Jojau diena jojau nakti załatoriaus iszkodamas..“— Paļajdune. „Siunte mani matule, žalu lineliu raute..“— „Nepajntas Diewa cudas..“— „Pute wejelis be debeseli, sunku zuwelems be wondinele..“— Ankeļka. „Wardan Diewa brolej mana..“

Literatūra: Jurgutis V. Sena daina apie gegužį.— „Bibliotekų darbas“, 1964, Nr. 4, p. 32—33.

Wėdrauninks. [Ir kitos dainos]. Pluoštas 28. Be datos. Rkr. Liet. k. 4 l. 22×18. (F110-27).

Turiny: Wėdrauninks. „Jauna paniail ugiales rynka..“— Naszlis. „Ligus medelis kadagis slauanus berne-

lis nenaszlis...— Sirateli. „Oj gidra gidra szi wasareli...— Dajnuszka. „Oi Broleli ne tewa suneli /Kam suszyldia iudbieri zyrgali...— Giesmie. „Oj matuszy matuszely /kun tamsta padaria...— Syrata. „Kad asz pamaczau par tewa laukeli/ Atjo rejtojalu pulkelis...“

[Pavasario die] nas. [Ir kt. dainos]. Pluoštas 29. Be datos. [vairių asmenų rkr. Liet. k. 20 l. 22,5×18,7 ir kt. (F110-28)].

Turiny: [Pavasario dienos]. [„Iš beržų tek sula, kaip] krykštožs weynas...“— „Nepaimsma Diewa Suda...“— „Esu sau Žmogielis szarpus koznam darbe...“— „Jau teka sauleli, brondy rasa krento...“— „Rutu daržilie žid poykes žoleles...“— „Jo tawa nu munes atsytolima...“— „Ano pusie aziera, duo karwelay giery...“— „Wos auszra užswit, wysztas praded karkty...“— Ubagu Balus. „Daugiel buwa tokjun dienun...“ [Gale: „Ulo: Kšiadz Kart. Rymowicz“]— Brolis iszdādams Sessleri. „Sessit! tawę nutrotisiu...“— Giesmie. „Po Tawa Juzuli atcytolinima...“— „Gist wotongielej żolójėj girielej...“— „Serbientiele saldi ugieli...“— Gribos. „Szyle gribos su mede...— Po Szluba. „Sesit tawi nutrotisiu...“— Palidejmas. „Ejnu parkiemeli, Zingu uw name-li...“— Geguželi. „Geguželi kuo kukouje/ Siediedama auksztam medie...“

Raginamoie Dajnia. [Ir kt. dainos]. Fol. 1. Pluoštas 30. [1846]. S. Daukanto rkr. Liet. k. 14 l. 36,5×22,5. (F110-29).

Turiny: 1. Raginamoie Dajnia. „Musu susiedeluj sunkū yra...“— 2. Szendiena tejp dajniū. „Žid, žid obelele/ Raudonajs žiedelesj...“— 3. Swe-tej Dajniū sziksztaj gaspadėnej. „Wis tur, wis tur gaspadine...“— 4. Padieka-wojimas swetiū gaspadoruj. „Buk pagarbint's Pone Diewe...“— 5. Gaspa-dorus dajniū Parsiskirant swetems. „Kajp linksmas ļajkas...“— 6. Mergelė darbinykele. „Kas isz tū sziaudū /kad

ne bus grudū...“— 7. Warga mergele. „Kad linelus siejau /Pati iėkiejau...“— 8. Mergelė rupesninga. „Paezeriej ri-mojau, /Baļtas rankas mazgojau...“— 9. Ziubrys. „Ką dirb žiubris rugiuse?“— 10. Wergo rauda. „Atejo cziesaj /Sunki gadinia...“— 11. Werga arba wargdienia rauda. „Wos auszra auszta/ Praded gajdej gyst...“— Piemenelis. „Piemenelis biednas /Užaugintas sodzioj...“— 13. Putelelis arba Putinelis. „Ko ludi puteleli ko ludi?“— 14. „Wakar wakareli tejp wieļaj iszjojau...“— 15. „Dewinti metaj /Ne wiena diena...“— 16. „Auga puszele ļaukuse...“— 17. „Oj noriu miego miegelio, /Asz ant to miego nelabaj...“— 18. „Asz isz dajniawau/ Wisas dajneles...“

Pabengus potą arba gierinę. [Ir kt. dainos]. Fol 11. Pluoštas 31. [1836—1846]. S. Daukanto rkr. Liet. k. 19 l. 36,5×22,5. (F110-30).

Turiny: 1. Pabengus potą arba gierinę. „Kėnkyket swetelej žirgelus /Metas namon kakti...“— 2. Brolis iszjo ing karę. „Stowia žirgelis pabaļnotas...“— 3. Sunus iszjo ing karę. „Ej matute matute /Pardok biuru žir-geli...“— 4. Brolis nepargriszt isz ka-res. „Wisi brolukaj wajskan iszjoja...“— 5. Jaunasis žada griszti sawa jaunaj. „Cziļba cziļbute /Kaļba ļaksztu-te...“— 6. „Atjojimas ing kiema swecz-iū. „Prisiejau rutu darželi.../ Prijojo kiem's swetelū...“— 7. Dukrele neb-gryszst pas matusze. „Pas tiewelis augau /Wargū nepažinau...“— 8. Ļajmingas dienas pas matusze. „Kejp asz augau pas matute/ Darbelo nedirbau...“— 9. Kaļba kritusia kariewitia ar ricieleaus su sawa tiewu, motinu, broļu ir seseri. „Kur sziļa miszkelej.../ Gula bernelis sukaptas...“— 10. Pajaines gajļen Jaunajej jos jaunus dienas o žmonas gir jej tūmą moterystes. „Sesut tawi nutrotysma...“— 11. Atsiminimas w-ļeš. „Pakol asz buwau matutes w-ļiej...“— 12. Sirata. „O ko užsipoļej

/Jaunas bernuzeli..— 13. Atjojimas jaunikajcia pas mergajte. „Jau atejna rudinelis /Atjos pas man' Jonelis..— 14. Piemenelis. „Linksmas diena linksmas ana / Kad piemenys awys gana..— 15. Wiszta. „Jsz ta pułka gaspadiñiù..— 16. Zalietinykas. „Oj kad asz buwau /Jauns jaunikajtis..— 17. Piemenele. „Ant kalnelu wajksciodama..— 18. Waleleij auginti. „Matutes aukszas swirnelis..— 19. Tiewas iszlejð sunu i karę. „Atlek sakałaj /Nu auksza kałna..— 20. Sesù gajles broła iszjojenczia i karę. „Sziesirau bierą žirgelį /Jr iszgirduo karweli..— 21. Brolej iszjo karion. „Oj augom augom /Mes tris brolelej..— 22. Karejwis. „Nežiurieket unt manes mergeles..— 23. Dukrele prasza nu tiewa daleles. „Atlek sakalas. / Par ligius łaukus..— 24. Riedimos ir tikimosis i wesele. „Ejmi par kiemeli /Žengu ing nameli..— 25. Naszlela. „Asz ejmi par kiemą /Jau girdziu par sieną..— 26. Sunus skiras su tiewù. „Auginau suneli /Auginau jaunūji..— 27. Walukas. „Ne diekuj tiewuj..— 28. Auksitojas. „Jojau diena, jojau nakti /Auksitoja wejziedamas..— 29. Jonukuj rejk joti ing karę. „Žalemi liekneliej /Pauksztelej giedoja..“

„Asz esu žmogielus szczirs koznamy darby..“ [Ir kt. dainos]. Pluoštas 32. Be datos. Rkr. Dalis dainų rašyta S. Daukanto ranka. Liet. k. 10 l. 36,2 × 23. (F110-31).

Turiny: „Asz esu žmogielus szczirs koznamy darby..“—„Parleydys metu, ape szymta koki..“—„Daugiel buwa tokiun dienu, kad Ubagu ulawoie..“—„Margy Dwara, margy Dwara, deymunta łagele..“—„Reyks mun rita aksty i kiely /Szeyminely sužadinty..“—„Kas tyn tayp subyldieie, po ązowù trynkieie?..“—„Myzely łapa, platy ira łaba..“—„Bernuzelis bałno žyrka i waynely ioty..“—„Nepaimtas swieta budas..“—„Kamy buwa Bernuzeli?

Kamy wayksztynieie..“—„Pri szalies maño. /Jej pri szalajtes..“ [Daina be pradziòs].— Awytes. „Linksmas diena, linksmas ana..“—„Bitutia siaudia sidiwo..“—„Tu-to Strazdiali, tu-to Strazdialeli tu-to..“—„Iszjoja Brołutis su dawczio..“—„Ło lelijeła, ło dagilo /Rintu, poksziy brolis swirnu..“—„Gist wolungieła wisznelu darziele..“—„Pazwalik man motineli /isirinkti sau szirdeli..“—„Atlek sakałaj i auksza kałna..“— Duma X^AN. „Oj Diewieła Diewulajtis/ Esmu tikras ziamejtis..“—„Eja merga su wiedrelejs siamti wandineli..“—„Esu sau žmogielis /szarpus koznam darbie..“—„Jau atiaja rudinelis /atios ant mani Jonelis..“— Piesn naydawnieszas — Biruty. „Ant mares krasza..“—„Asz padaynosiu daynu daynele..“—„Kur ligu liges łankas..“—„Auga giroy klewelis, / O kimelia Bernelis..“—„O szafna szafneli..“—„Oy! niedok Diewia łaymuže lemty..“—„Dabar Pone! palejsk tarną..“ [Dainos nuotrupa].— „Ant maręs krasztu Pałangos miestelej..“ [Dalis teksto išplęsta].

Dayneles Žemaytyszkas. [Stambiaušias rinkinys]. Pluoštas 33. Be datos. Rkr. Dalis teksto rašyta S. Daukanto ranka. 46 l. 36,3 × 21,1 ir kt. (F110-32).

Turiny: „Paniulayty mumis meti, rita žadi Pony buty..“—„Cieła nakti ulawoiaw akis myiga weda..“—„Yr suiioy tris Bernele kapp tris Baładele..“—„Zalo łako zali tylypely..“—„Szi seredo riteli atios iawnas Bernelis..“—„Par Nedielely Žyrgieli szieriau..“—„Kad asz pradiechio dayniot mokieczio..“—„Ankstyi rita riteli szieriau biera Žyrgieli..“—„Du Brotytiu Kunygu..“—„Kad muni biedna sugawa i gielzyniu ponczius koes sukala..“—„Dar neioK Seni dar nezaleciokis..“—„Pakiekas gałwa iawg ysz awsza..“—„Kas tynay sutrinkieiy po Owżowlus Byldieiy..“—„Oy tu wiry pyiқыiy tiliek Kaly nełokiy..“—„O

lypely žaloi muna ko padziuwā žali budama. . . — „Margo dwarzy. . . deymonta Longiele. . . — „Spakaynus pylnas saldibes. . . — „Iaw auszrely be auszstanti. . . — „Giery buwa tie metele. . . Baiors trawkiy worielkely. . . — „Praszy muni Bonipartas i waynely ioty. . . — „Skaud muna szyrdely par cielus metus. . . — „Ateyt žymely szafts rudynelis. . . — „Siuntys muni matuszely i donowi wondynely. . . — „Iaw gaydele ne giedoie kad matuszy kiely. . . — „Ne Panely buczio kad asz nežynoczio. . . — „Oy Sakaly Sakaleli. . . — „O kur tu iosi Brotereli muna. . . — „Oy ruteli žalesis muna kodieť nežalowi. . . — „Oy Matuszely baľta lelyiely. . . — „Pyrszlis szelmis melagis. . . — „Oy owseli žalesis medeli. . . — „Eywa eywa žaloiy eywa. . . — „Iowdas sakalelis kiyimi tonciawoiy. . . — „Oy gieriau gieriau par dyina. . . — „O ko yiszka Berneli szy mygłota riteli. . . — „Gier Bernelis Karczymelie. . . — „Kad asz ioiaiu par giyrely. . . — „Kad asz ioiaiu par žaly gierely nusyľawiauz putely szakieliy. . . — „Kotrina kiek wiena myslilik saw kas Diena. . . — „O ko ludi mergiely o ko ludi iawnoi. . . — „Ko nuluda Mergiely. . . /Kam nuleyda baľtas rąkas. . . — „Eykssen muna Bernuzeli swieta peykamasis. . . — „Ankstyri rita atsykielau yr nueiaw i darzeli. . . — „Ateyt žymely szafts rudynelis. . . — „Krekždowely tu ľakunely o kow tu ten giyrdieie. . . — „Dawatkiely noriu buty musit yszturiesiu. . . — „Oy ludna ludna szyrdely muna szy wysa rudyneli. . . — „Nediekow Tiewow neba Matuszele. . . — „Prisydayniukiem wedwy Sesely. . . — „Teyp tolyi yszdowtas teyp dydey pražutas. . . — „Grazi Pana Kiewles gany. . . — „Kad asz eiaw par kiyima, par žalie kiyimeli. . . — „Asz turieiaiw pustus szarkus marga muszkietyli. . . — „Du Baľadiu kľany gieriy. . . — „Ateyt Łaywelis yr Akrutelis. . . — „Aľstyri rita riteli szieriaiw bie-

ra žyrgeli. . . — „Apineli žalesis puroneli gražesis. . . — „Iosew wedu Strieloty Tawarczelau muna. . . — „Kad asz ioiaiu par uliczy uliczy skąbieie. . . — „Biery Żyrgiele wysyms pabaľnoty o mon wienam reks yszioty. . . — „Musu Pyioks pasygierys Miesty ant Rinskas guliejo. . . — „Kinkik Żyrgus iaw waziosma. . . — „Žalauisy myszkay użatys krumelley. . . — „Auszta auszrely tek Sawlely. . . /Lek Gulbelis nesz waynykieli. . . — „Su rutas roziems matuszys kiyima Sławawia. . . — „Oy Sesow sesow Sesely, eykiaw po owżowleli. . . — „Dydys nawinas po žemaycziu žemy. . . — „O kad asz pas motyczy awgaw. . . — „Oy Apineli Kieturkatieľas. . . — „Lek wanągielis lek wanągielis par ezereľi. . . — „Oy Wologie wologieľy kamy tu ľakioie. . . — „Matuszely numyrdama Dukterely Palygdama. . . — „Stow Eglely stow yr Puszely. . . — „Oy Sawsa sawsa szy wasarely. . . — „Oy asz gieriaiw pasygiariaiw. . . — „Ateyt Ubaks pawargielis atrąd kiejriw ant skiedina. . . — „Musu lopas gieras waykas. . . — „Kielkiet waka paskubiekiet, atsykielis niesiediekiet. . . — „Szytay pawasaris yr linksma dyina. . . — „Krompniks brongus Krupnikaytis. . . — „Prowa tay szwęta Dąguy yr ant Žemes. . . — „Eysiu ant ľąkos apszyżalgity. . . /Iszkryta Oras. . . — „Oy Mergiely oy iawnoi kodieť rupesninga. . . — „Sakiy muni sziokiy. . . — „Uż iuroms uż mariems uż wondynelow /Rinka mergialiy. . . — „Dewyni metele ne wiena dienely /Neturiu žinelys. . . — „Oy Łaksztingalely tu puykus paukszteli. . . — „Linksmiby butum kad Tiews numyrtum. . . — „Eynu par kiyima i aukszta Swyrna. . . — „Oy augow augow mes tris Brotele. . . — „O kad pyrszlelis atioiy. . . — „I iunka Zuykielis i Tytszy kiyimeli. . . — „Atio Bernelis atio raytoielus. . . — „Muna Brotelis walelie awga. . . — „Ons Sens Senutelis ons

munys norieiy...—„Augiyn Tiewas du Sunelu...—„Ioiaw dyina ioiaw nakti...—„Kelkies Berneli łaydokie-li...—„Pasaka 1^a. Warna Nedori motina.— Szłowe Bachusa.— Kaledas. Pasweykinimas Walshczionu.— Dumomas sena Zemaytia ant kařna Birutos.—„Sieiaw rutus sieiaw rozes...—„Miergiely muna iawnoiy ko stowi aksti pri wartu...—„Kuyš giwenims. „Oikas ten subildieje?“— Gaspadoriaus pasiwedims. „Esmu sau žmogilius...—„Daynie girtuklį. „Kas ten ļauki szaukę, kas ten ļasawoie...—„Cygonu giwenims. „Mes esam didi ponay...—„Daynie gaspadoriaus su szeiminu. „Jau saulele teka...—„Daynie gaspadoriaus pri darba žadinant. „Kelket waykay paskubieket...—„Dainie ape smerti. „Wissa nakti olewoiau akis meigą weda...—„Pirszlibas. „Oy geneli geneli...—„Miegsinos dainie. „Kada mileiey muni...—„Pony Diewy wisagalis...—„Augen teus /Du sunelu...—„Pone Deiwe wisagalis...—„Apey atsitolinima marczios. „Teyp toley nudūta...—„Atsitolinimas. „Po tawo nu monis /atsitolinimo...—„Pariedka. „Mes waziūsem i pariedką...—„Wayna Gaspadynys nu klapcziu. „Asz iszkou i kamara...—„Apey Cygonu Giwenima...—„Szieriaw žyrgeli par nedielele...—„Dayna apey wesni ir waišes. „Gaspadyny sukies gretay...—„Apey brongi by cnatos panistys. „Rutu daržele žid poykes žoleles...—„Dayniuszka apey Pona Guda er Prusa. „Ant marys kraszta...—„Parleydziaw metu apey szimta koki...—„Oy stonkaw stonkaw tu sprawnus žmogaw...—„Apey Kuliejus. „Wery eszwyrk putra gretay...—„Apey biedas Martina. „O! Dyiwy muna koke naujna...—„Apey wargus. „Matusze muna.../ on ko muni augini...—„Kikkeli Kikkeli ļaybakoi...—„Ape olewjemo. „Už jurū už mariū...—„Ape basaina. „Oy parein parein /muso sesate...—„Ape

isztekiejemą. „Zalas ruteli /Daugiaus nebžalūsi...—„Ape kelonę. „Szę naktelę par naktele /asz meigeli nemeigoiu...—„Ludnumas. „Gegutele ko kukūi...—„Pawargielis. „Susieda ļaukas paartas...—„Ape sziksztza Gaspadoriū. „Asz pažistu gaspadoriu...—„Oy Geneli Geneli...—„Mergū nedoribe. „Kotrina kieyk weina...—„Nutekiejems. „Ay tu Diewī kas tay ira...—„Par tyłta jojau, /nu žirga pūlau...—„Tatuszī kieymelie/ Aug žali lėipėlė...—„Oi ejau ejau /Eidams dumoiu...—„Dar turiu dar turiu /Dū baltū brolelu...—„Oi meiga meiga /Saldy meigeli...—„Sunku rasi seserate /Kad poudeli kaisi...—„Mąna brolelis /walelie auges...—„Teyp toly žadietta...—„Jojau dijną, jojau nakti...—„Oj Matusze matuszele! /Kam to mąni pauginaj...—„Dar gajdele negijdoie...—„Aj Dijwali abu [du] jaunoo...—„Partawa nou mones atsetolinima...—„Gegužele — pasaka. „Gegužele ko kukoi...—„Bouwa naktis, werszi wiadia žmogus ont pardoszkieš...“

Publ.: **Jurgutis V.** Antroji Antano Strazdo „Gegužėlė“.—„Bibliotekų darbas“, 1963, Nr. 5, p. 24—25; Simono Daukanto lietuvių liaudies dainų rankraščių XXX pluoštas — neišleistas po 1846 m. „Dainių Žemaičių“ pėdelis.—„Knygotyra“, 1970, t. 1(8), p. 160—178; Simono Daukanto lietuvių liaudies dainų rinkinio XXX pluošto 12—18 tekštai.—Ten pat, 1972, t. 2(9), p. 200—207.

Literatūra apie visą fondą: **Grigas K.** Simono Daukanto Lietuvių tautosakos rinkiniai ir leidiniai.—Leid.: Lietuvos TSR Mokslų akad. Darbai. Serija A, 1958, t. 1, p. 226—236.—**Jurgutis V.** Dainų lobis.—„Bibliotekų darbas“, 1964, Nr. 11, p. 34—37; Dainų melodijos S. Daukanto rinkinyje.—Leid.: Literatūra ir kalba, t. 9. Dainuojamosios tautosakos klausimai, 1968, p. 480—484; Dainos apie uodą (vorą), iškritisį iš ąžuolėlio, variantai S. Daukanto rinkinyje.—Rink.: Liaudies kūryba, t. 1. V., 1969, p. 256—262.

Dainos. (Užrašė K. Kojelis Vieškėnų k., Luokės vls.). Rkr. su gaidomis. Liet. k. 10 l. 33×21. (PR-954).

Tur in y s: „Netoly buvo Linkuvos dvarėlis. . .“— „Už aukštų kalnų, už miškų. . .“— Vestuvių daina. „Ko taip smūtna seseli. . .“— „O kad aš buvau jaunas bernelis. . .“— „Aukšti kalnai kadagynai. . .“— „O ko sėdi už stalele. . .“— „Eik, seseli, darželin. . .“— „Nubodो bernužėliui ant svieto gyven-ti. . .“— „Kas apsakys tas linksmybes. . .“— „Mes trys broleliai šiandieną lanko. . .“— Vestuvių daina. „Kad mes pradėsim dainuoti. . .“— Našlaitės daina. „Kukavo girioj geguteli. . .“— „Kad aš augau sesereli tarp brolelių puškų. . .“

Dainos užrašytos iš B. Barodicaitės ir O. Rečkauskytės.

Dainos. Be datos. Rkr. Liet. k. 30 l. 21×16,3. (PR-967).

Rašyta nežinomo asmens mokykliniame sąsiuvinyje. Tur būt, mokinės nurašytas dainų, eilėraščių ir religinių giesmių rinkinėlis.

Tur in y s: „Aš mėgstu mėlynąjį dangų. . .“— „Oi Lietuva motinėle /Ko tu taip gailiai verki. . .“— Nemunėlis. „Skuba mielas Nemunėlis. . .“— Man gaila. „Man gaila, kad žūna krūtinėj jaunoj. . .“— Einu per dvarėlį [„ . . . pro žirgų stainele. . .“].— Ant kapo. „Ne pušys vaitoja ten audrai pabudus. . .“— Pavasario rauda. „Ant kelio pavasario mano. . .“— „Plaukiau per jūrą /Per Dunojėlį. . .“— Mūs šalėlė. „Mūs šalėlė, mūs brangiausia. . .“— Linelius roviau /Rankas mazgojau. . .“— Vakarо daina. „Jau vakaras buvo, žvaigždutės sužibo. . .“— Sibiras. „Tyrlaukųj rūsčiai sušvilpė vėjas. . .“— Mielaširdystė. „Prie Baltijos krašto kryžėivis vaitojo. . .“— „Kur tas šaltinėlis. . .“— „Metų dvidešimt turįs. . .“— Karžygys. „Karei-

viai jau keliu eina. . .“— Geismai ir svajonės. „Supinsiu dainužę iš meilės balsų. . .“— „Oi dainos dainelės jūs mano patieka. . .“— Vargdienėlės daina. „Dar gaideliai negiedojo, /Kad rytelį kėliau, [„Kai prie girnų stojau. . .“].— Rudens melodija. „Jau atėjo rudenėlis /Zolės emė džiūti. . .“— „Oi tu dykuma /Koks tavo plotis. . .“— „Eglės medis man patinka. . .“— „Plaukia sau laivelis pyliakalnio link. . .“— „Ant ežero krantelio, ant gilaus Dunojėlio, /Oi tenai skalbė. . .“— Kam šerei žirgeli?— Ten klonij [„ . . . prie upelio pušis aukšta liekna. . .“].— Lietuvos dainos. „O jūs dainos, jūs auksinės. . .“— „Prie upės srauniai tekančios /Mergaitė sėdėjo. . .“— Užmiršta pilis. „Svajingai šlamėjo žalioji girelė. . .“— Ir išaugo ažuolėlis. [„ . . . žalioj girelėj. . .“].— Aš išėjau į girelę. [„ . . . riešutų priskinti. . .“].— „Šaukštai bliūdai nemazgoti /Po suoleliu sukavoti. . .“— Skrisk dainelė. „Numylėtoj mano vietoj /Berželis siūbavo. . .“— Naujoji gadynė. „Lavo-nais karžygių takai mūsų grįsti. . .“—

Toliau suregistruotos 20-ties dainų pirmosios eilutės ar strofos: „Leiskit į tėvynę“, „Oi kas sodai“, „Lietuva brangi, mano tėvyne“, „Vai linksmai plaukia geltonas laivelis“, „Ko liūdi berželi“, „Bijūnėlis žalias“, „Gražių dainelių daug girdėjau“, „Ant tėvotės dvaro sakalai krypavo“, „Kur bakūžė samanota“, „Vai pūtė pūtė šiaurys vėjelis“ ir kt. Po jų — kelios giesmės ir religinio turinio eilėraščiai.

[Dainos]. Puodžiūnaitės T. Surinkta dauguma Vilkaviškio „Žiburio“ gimnazijoje VI ir VII klasėj mokslo metu, kitos Kaune. Be datos. Rkr. Liet. k. 21 l. 21×16,3. (PR-966).

Tur in y s: „ . . .“ į tėvynę trokšiu grįžti. . .“— Atsisveikinimas. „Sudiev nežiai gimto krašto. . .“— Našlaitė. „Slen-

ka metal taip po metų..— Idėjos draugams. „Aš svajones palydėsiu..“— Milžinai. „Čia kitkart kryžių daug stovėjo..“— Šniokščia vaitoja. [..Dunojėlis..]— „Pasakyk mano mylimas krašte..“— „Sunkios mano jaunos dienos..“— Man gaila. [,..kad žuva krūtinėj jaunojo..]— Sunku gyventi. [,..Žmogui ant svieto..]— Našlaitės kapas. „Ant aukšto kalnelio..“— „Ranka sodintas visagalio..“— Pasiilgimas savo tėvynės. „Atsimenu lyg per sapnus..“— Leiskit į tėvynę.— „Lietuva brangi, mano tėvyne..“— [Du broliukai kunigai].— „Mūsų žemė iš senovės..“— „Miels tėveli, motinėle, /Prašau išvauduoti..“— Vienuolės daina. „Man mamytė vis kalbėjo..“— Išgelbėta. „Kur aš vargšė pasidėsiu..“— Tykus buvo vakarėlis.— Nežinau. „Visur tylu, visi jau miega..“— Neslopink. „Neslopink jaunos krūtinės..“— Geismai ir svajonės. „Supinsiu dainužę iš meilės balsų..“— Pas seną bajorą.— Vienuolė. „Paduokit juodus rūbus..“

[Dainos. Užr. Juozas Kavaliauskas Alytaus aps. 1931]. Mašinarštis. Liet. k. 266 l. (F9-130).

266 dainų, esančių Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Tautosakos rankraštyne (LTSR 283) nuorašai (du egz.).

[Dainų rinkinys]. XIX—XX a. Lenkų, liet. k. Rkr. 166 l. (68—116, 121—159, 161—166 tušti). 17,2×10,3. (PR-983).

Knygelėje daug dainų ir eilėraščių lenkų k. Lietuviški tokie dalykai: 7. „Ant mariu kraszto Pałangos miesteli..“— 8. „Augin Tewas /du sunelu..“— 9. „Daugiel buvo tokiu dienu kad ubagaj ulawojo.“— 10. „Augino moczieta to wienna dukrele..“— 11. „Niszczesliwi mes bernelej kur mes pasidesim..“— 12. „Pagiedosim gražia dajna..“— 14. „Szałtas dienas apturejom..“— 15. „Wajkszczojio meszkute (pustiniums)..“— 16. „Tureji bobeli žyłu oželi..“— 18. „Augo liepele ža-

loj girele..“— 24. „Ant kałno głuosnis po kalnu szulinis..“— 26. „Ganant aweles pagirejs /Atbego wilkas patworejs..“— 29. „Teweli mano szirdele mano /pasek žalus linužiūs..“— 30. „Żwirbli, żwirbli kur esi?“— 33. „Augo putinas widuri girios..“— 34. „Ko ludi putinelis, ko ludi..“— 36. „Ad kałusi ad pakalni..“— 38. „Prie upes ka spraeonej teka..“— 39. „Gaspadorius ukininkas /Sukczius kupczius..“— 41. Kat asz buwau diktas Ponas..“— 52. „Ach tu Diewe wisogalis..“— 56. „Sustcziau pasta ir tarneli/ ka mergite wejke..“— 58. „Kap tyk warpelis sucygnawojo.“— 61. „Kur upelis teka ir szapelus nezsa..“— 62. „Atejo rudenis uszalo /Wisi brolej žirgus sawo..“— 63. „Labas wakars panele panele..“— 64. Biruta. (z litewskiego przetumaczono).— 65. „O tas yszrozijmas /Deltu persergeom..“— 66. Dajna Linksmibes. „Linkmsa diena jau atejo..“— 67. Dajna Dawatkielu. „Kad asz buwau nendzna /Pana Lenku karalajte..“— 68. Ape Pekłos gaspadine. „Budams linksmas kajp pauksztelis pawasario dieno..“— 69. „Wajkszczi katins ant szeudu..“— 70. „Parlejdau metu ape szymta tokiu..“— 71. „Padajnuosim ta dajnela pauksztelu weselija..“— [72]. „Pas motinela wala turejau..“

[Jaunius K.] Mąnsles, dajnas, patarles ir pasakas Jiuniaus. Be datos. Rkr. Liet. k. 26 l. (F23-25, l. 16—42).

Turiny s: Mįslės [91].— Dainos: „O matuszy matyzely! Kam augina muny maža..“— „O matuszely.. /Zadiek mun dukrely..“— „Par tyłta jójau..“— „O matuszy muna, /Bałtoi muna..“— „Asz iszdajniawau..“— „Praded gadele gidoty..“— „Wajkszczi matuzy /Po žaly kiemely..“— „Siunty muny matuszely..“— „Asz be weliczio /Auksztus kałnus kasty..“— „Łabs, łabs ritelys..“— Lenku dajna. „Paklausiket wysy munys..“— „Oi dzium, dzium,

dzium. . . — „Leki wanagas. . . — „Ląkos wingie karczymely. . . — „Eswa, sesu, i daržely. . . — „Du balandziu kłony giedy. . . — „Auszt auszrely. . . — „Iszsauszt dienas pawasare. . . — „Leki gulbele ant mariu. . . — „Par szylely jojay /Szylele nakojau. . . — „Auga wobelely /Daržele. . . — „Asz syrately. . . — „Macziau iszjojent. . . — „Mergely muna jaunoi, /Ar priimsz szen naktų. . . — „Oj miga, miga noru. . . — Patarlės.

Publ.: Kn.: Kalbininko Kazimiero Jauniaus rankraštiniš palikimas. V., 1972, p. 168—206;— Apie tai žr.: Skrodenis S. Jaunius ir tautosaka.— Ten pat, p. 149—154.

[**Liaudies dainos**]. Be metų. Įvairių asmenų rankraščiai. Liet. k. 19 l. (PR-956).

I. Cieplienės, Živelienės ir Simanaitienės dainos ir raudos, užrašytos pieštuku mokykliniame sąsiuvinyje: „Visi bajorai žirgus balnojo. . . — „Siuntė mane močiutė in girelę riešutų. . . — „Augino tėvelis tą vieną sūnelį. . . — „Kas subatėlė vis. . . dvarą šlaviau. . . — „Trake berželis stovėjo. . . — „Padabojau sau mergelę iš kaimelio lepūnėlę. . . — Rauda. Po vyrui.— Rauda po sūnui.— „Labas rytas, panele, panele. . . — Rauda po sūnui.— „Sėjau rūtą, sėjau metų. . . — „Sėjau rūtą, sėjau metų, oj kuku“.— „Lygioj lankoj obelys, po obele avietys. . . — „O tu eglele. . . — „Vai tamsi tamsi vidur tamsios naktelės. . . — „Kam šerei žirgelį. . . — „Tėveli mano, mano širdele. . . — „Pareinu iš lauko, lauke rugelius pivuus. . . — „Stovi eglė ir žalia pušėlė. . . — „Oj tu berneli, šelmi nareli. . . —

II. Slapyraidėmis K. J. K. pasirašytas rankraštis — du eilėraščiai („Naujiems metams“ ir „Rugėpjūtė“) ir vaizdelis „Srolius ponų“.

III. Dainos (atskiri lapai): Siratėlės daina. „Saulėlė raudona, vakaras netoli. . . — „Man bevažiuojant subrėško prašvito. . . — Pad. K. Vaičikaukaitė,

54 m., gyv. Rupšių k., Kaltinėnų vls., Tauragės aps. Užr. K. Radavičius, 1930.— Lenkmečio kareivių daina, ar ne 1831. „Kaip mus varė nuo Suvalkų. . . — [Užr. Vilkaviškio prp. 1921].— „Šeriau žirgų juodberėlių. . . — „Šią naktelę nemigau. . . — „Mušė mane vyras. . . —

[**Lietuvių tautosakos nuotrupos**]. Be datos. Rkr. Liet. k. 15 l. (PR-170).

Nežinomo asmens lietuvių liaudies dainų išrašai iš L. Rėzos rinkinio ir kitoki užrašai įvairiuose lapeliuose.

Mickevičiūtė J. [Dainos. Priežodžiai]. 1931, Kybartai. Rkr. Liet. k. 3 l. (F9-133).

Turiny: „Augo berželiai, jovareliai. . . — Pad. M. Gataveckienė iš Kybartų.— „Aušt aušrelė, tek saulelė. . . — Priežodžiai.

Naujasnės gadinės Lietuviškos Dainos. [Surinko J. Narjauskas]. 1878—1904. Rkr. su gaidomis. Liet. k. 40 l. 22×17,5. (PR-981).

Turiny: 1. Lepunėlė. „Augau pas močiutę lepunėlė. . . — 2. Martelė. „Vai eisim, eisim /daugiau neteisim. . . — 3. Žybuoklėlė. „O žvaigždele, žybuoklėle, aiškiai švietei man. . . — 4. Karvelėlis. „Šiaurus vėjas baisiai užia žaliuoj girelėj. . . — 5. Giesmė žydų. „Džiaugkitės žydeliai, /visur girdėt ik valiai. . . — 6. Juodvarnėlis. „Iš padangių sakalėlis ant pakalnės skraidė. . . — 7. Rugepjūtis. Rugelis Žiemkentėlis. „Vai rugeli, /Brangus grudeli. . . — 8. Aglele. „Vai tu aglele, girdios dukrele. . . — 9. Griebėjėlė. „Vai tai dėku saulelei, /ką anksti nusileido. . . — 10. Padori mergaitė. „Po tėvelio dvaruželį. . . tankiai vaikščiodavau. . . — 11. Atiduodant vainiką. „Išėik, močiute ant dvaro. . . — 12. Rauda. (Seselės). „Saldžiaus prašina liūdnos valandėlės. . . — 13. Cigonas. „Didi ponai cigonai. . . — 14. Vilija. „Vilija musų motina upelių. . . — 15. Siratėlė. „Ant krantelio upelės giliosios. . . — 16. Žy-

dų rauda. „Sugryžęs mus rabins ne-
miega, nesnaudžia..“— 17. Gražus
dvarelis. „Mano tėvelio gražus dvare-
lis..“— 18. Kumutės. „Labas rytas ku-
mužėle, /kas girdėt pas jumis..“—
19. Neik, neik už bernelio [„panele
jaunoji..“].— 20. Sakyk, ko liudi pane-
le..“— 21. Nedatirsiu Dievo cūdų.

Zareckas S. [Dainos]. 1920—1922.
Rkr. Liet. k. 14 l. 20,5×16,2. (F9-145).

Dainos surinktos Rumšiškių vls. ir
siųstos V. Krėvei-Mickevičiui.

Tur inys: „Nežinau kur lenkti /į
katrą šalelę..“—, Šeriau žirgelį /Per
rudinėli..“—, „Ok mergela mylimoji
mano..“—, „Labas vakars panele, pane-
le..“—, „Vai ai, ai dievulėliau /o kas
šiandien do dienele..“—, „Pamarelėms
mergelė vaikščiojo..“—, „O tai gražiai
duzgia /Sode bitinėliai..“—, „Tu mano
panele /Tu mano meilyte..“—, „Siuntė
mane močiutė /Gelsvų linelių rau-
ti..“—, „Daina tai daina..“—, „Gaspas-
dine nestovėki..“—, „Girios subildėjo,
/Kas ten labai sutriokėjo..“—, „Augin
tėvas du sūneliu..“—, „Aš siratėlė,
vargu mergelė..“—, „Vai giria giria,
giria žalioji..“—, „Augo girioj uose-
lis..“—, „Aš tų ožkų neganysiu..“—
— Iš vestuvių dainų: „Kol neini Kazyti
į darželį..“—, „Sėdi Kazytis už sta-
lo..“—, „Ne gailios dušios Kaziu-
tis..“—, „Eik Kazyti laukan..“—, „Eisiu

eisiu sesutės /Jaunųjų žiūrėt..“—
„Valgyk, valgyk Kaziu ti mūsų..“—
„Girdėjom svočiutės Krūonyje bu-
vot..“—, „Ačiu svočiutės už pyragė-
lį..“—, „Graži mūsų besieda..“—, „At-
važiavo piršlys vėlymai..“—, „Tai gražus
Kazyti bernelis buvai..“—, „Sesele
jaunoji ką sudūmojai..“—, „Važiukit
sveteliai /Paki nesutemę..“

Zauka J. [Liaudies dainų melodijos].
1930. Rkr. su gaid. Liet. k. 23 l. Form.
įv. (F9-146).

Melodijos su laišku siųstos T. Bra-
ziui. Daugelio dainų tik pirmosios stro-
fos.

Tur inys: „Padek dievs, padek
dievs jauna panele..“—, „Atein laivele
pavandenėliu..“—, „Guli bernuželis, gu-
li žalnerelis..“—, „Kieno ten margi dva-
rai..“—, „Tu lapute čižužinele..“—, „Oi
užė užė girios medeliai..“—, „Gaidžiavo-
se kėliau /žirgelį šeriau..“—, „Vai aš
jauna įstosiu tetulės žingsnelin..“
[Verkavimas].—, „Oi, jūs sesulės, myli-
miausios..“ [Verkavimas].—, „Kol sėdi,
sesule..“—, „Oi sodai, sodai..“—, „Kur
tie šaltinaiči..“—, „Oi duok svoke-
le..“—, „Graži mūs ponia svoka..“—
„Dėkui mano tėveliui seniausiam..“—
„Kvolinosi brolis labai razumnas..“—
„Mes turim sveteliams tai zopostė-
lį..“—, „Kvolinosi brolis audėjėlė ga-
vęs..“

Pasakojamoji tautosaka

Suvalkijoje ir Žemaitijoje]. 1921—1930.
Rkr. Liet. k. 36 l. 33×21. (PR-951).

Pluošte tokie dalykai: „Viename kai-
me buvo kreučius..“ Užr. A. Belniu-
lis.— 1. Jonelis; 2. Du broliu; 3. Žy-
das; 4. Žaliūkas; 5. Kaip aš buvau Prū-
suose; 6. Kaip Prūsuose būdamas avis
nulupau. Pasekė J. Kuras, gyv. Barzdų
k. ir prp. [dab. Šakių rj.]. Užr. J. Bakys
1924.III.27—IV.26.— 1. „Kartą keliavo
per pasaulį Dievas su šv. Petru..“;

Pasaka. „Vieną kartą vilkas išsinorė-
jo žmogienos mėsos..“ (Užr. J. Žiko-
rius, Rokiškio aps.). Be datos. Rkr. Liet.
k. 1 l. (F17-359, l. 17).

Prof. E. Volterio studentų darbų
rankraščiai.

[**Pasakos**]. Užr. Vl. Jocius. 1927. Ma-
šnr. Liet. k. 6 l. 32,7×21. (F9-135).

Tur inys: Kodėl drebulės lapai
dreba.— Paukščių augtinė.

[**Pasakos**, surinktos įvairių asmenų

2. Kareivis; 3. Apie metimą angelų iš dangaus. Barzdų k. [dab. Šakių r.] užr. J. Miliauskaitė 1924.I.4.— Apie viena kareivi. Pasekė P. Lapinskas, užr. V. Juknelis, 1924.I.17.— Apie karalaitį; „Vieną kartą gimstant raganai...“ Pasekė J. Pelenius, gyv. Skrynupiuose, Griškabūdžio prp.; Trys broliai; Žalnierėlis. Užr. A. Lopeta, 1922—1923.— Geležinis vyras; „Vieną kartą gyveno trys broliai...“ Šumskų prp. užr. K. Noreika, 1924.— Pasaka apie mažąjį Pipirą. Griškabūdyje (Šakių aps.) užr. B. Sutkus, 1941.III.1.— „Kartą gyveno toksai karalius...“ Pasekė V. Stanynas, užr. P. Stankevičius (Krosnos prp., Marijampolės aps.), 1924.III.22.— [Daina]: Bitelė. „Vaikščiodamas po sodnelį...“ Pad. R. Bogušienė, 57 m.; Kareivių k., Kražių vls., Raseinių aps.; [Pasakos]: 1. „Kitą kartą tai buvo labai seniai...“ pasekė J. Vaitkevičius, 80 m., gyv. Giniučių k., Kelmės vls., Raseinių aps.; 2. „Trins jaunikačiai; 3. Karalaitis, kurs yškoje varga ali nerada. Pasekė J. Vaitkus, gyv. Kareivių k., Kražių vls., Užr. J. Bogušas, 1930.— Kaip tris seseris velnts gundina. Pasekė J. Plienienė, gyv. Kaltinėnų m., Tauragės aps.; Mįslės [8].— „Nuėjo boba į girią grybauti...“ Užr. J. Papeckys.

[Pasakos, surinktos įvairių asmenų]. 1920—1924. Rkr. Liet. k. 74 l. 21×17,3. (PR-952).

Mokinių surinkta medžiaga. Pluošto turinys: 1. Trys broliai; 2. Kvailys; 3. Pirklys ir asilas; 4. Pelelių pasaka; 5. Lapė ir gervė; 6. Išmintingi žmonės; 7. Išmintingas siuveljas. Užr. P. Kadzianuskas.— Senukas ir senutė; Senutis ir senutė ir jų dukterys; [Dainos]: Vasaros metu. „Kas apasakos tas linksmybes...“; „Močiute širdelė o mano miela...“; Rudeniop, „Štai ruduo atvyksta...“ Užr. J. Mikuonis.— 1. Pasaka apie laimę; Pasaka apie dvylika brolių

kalminkų. Pasekė A. Krinčiūnas, gyv. Pentiškių k., Šakių aps. Užr. B. Sutkus, 1924.— Pasaka apie Madajų. Užr. J. Ivaškevičius.— Pasaka apie Jokūbą; užmušėją; Trys broliai. Pasekė O. Lopetienė, užr. A. Lopeta, 1924.— „Kartą gyveno tėvas, kurs turėjo tris sūnus...“ Užr. P. Stankevičius, 1924.— Pasaka apie gudrųjį kalvį; „Kitą kartą gyveno ūkininkas ir turėjo durnių...“ Pasekė J. Paukštys, gyv. Marijampolėje; „Kitą kartą gyveno toksai vyras...“ Pasekė J. Liūtvaitis; Apie kriaučių. Pasekė J. Švernickas; „Kitą kartą gyveno ūkininkas...“— Pasekė V. Stanyniūtė; „Kitą kartą gyveno toksai žmogus... tinginys...“ Pasekė J. Švirinas; Pasaka apie du broliu. Pasekė P. Žilinskaitė, užr. V. Stanynas, 1924.— „Vienoje šalyje gyveno turtingi ponai...“ Užr. J. Skrinckis.— Pasaka apie kalvį vagį. Užr. P. Geldotas.— „Senuose laikuose buvo labai turtingas karalius...“ Užr. P. Žiugžda.— „Gyveno trys sūnūs ir turė vieną tėvą...“ Užr. J. Ambrasas, 1924.— „Vienoje tankiais ažuolais apžėlusioje girioje gyveno... girių dievas...“ Griškabūdžio k., Šakių aps. užr. B. Sutkus, 1924.

[Paukščiai tautosakoje]. (Brezlė, gegutė, lukutis). Be datos. Rkr. ir spaud. Liet. k. 7 l. (F9-136).

Rankraštis ne vieno asmens. Be sakmių dar yra gegutės ir karvelio aprašymai.

„Vienas karalius turėjo tris dukteris...“ [Pasaka iš Liet. pasakų įvairių, I, 178]. Mašinr. Liet. k. 9 l. 32,9×10,5. (F9-140).

[Vilkolakiai arba Vilkaktakiai.— Vilkas burtuose, prietaruose]. Be datos. Mašinr. ir rkr. Liet. k. 22 l. 28,5×20,3. (F9-144).

Išrašai iš įvairių leidinių bei autentiški dalykai, greičiausiai J. Elisono surinkti.

Mįslės [42]. Be datos. Mašinr. Liet. k. 2 l. 33,3×20,7. (F9-134).

Mįslės iš Butkiškio kaimo Ramygalos valsč., Panevėžio apskr. Surinko ir užrašė A. Kudarauskaitė. Be datos. Rkr. Liet. k. 2 l. (F17-359, l. 13—14).

Prof. E. Volterio studentų darbų medžiaga.

[**Smulkioji tautosaka**]. Be datos. Rkr. nuotrupos. Liet. k. 5 l. (PR-955).

Dviejų asmenų rankraščiai. Pirma-

sis — žaidimų sąrašas sąsiuvinio lapuose be pradžios ir pabaigos (l. 7—10). Daugeliui žaidimų pateiktos nuorodos į atitinkamus leidinius, bet keli ir aprašyti: Mikita (Nr. 23), su mel.; Retežėlis (Nr. 27), su mel.; Šimas (Nr. 34), su mel.; Laputaitė (Nr. 35).

Antrasis rankraštis — „Džukų priežodžiai“. Surinko A. Andrulionis, Alytaus gimnazijos mokinys.

Įvairūs dalykai

Klykūnas J. „Iš laikraščių teko paptirti...“ 1931.XI.13, Vilijampolė. Rkr. Liet. k. 8 l. 33×21. (PR-953).

Laiškas enciklopedijos redakcijai, atsiliepiant į jos prašymą atsiųsti lietuvių liaudies žaislų, papročių aprašymų, keiksmų.

Aprašyta: Žaislai: 1. Šeško gaudymas; 2. Kiaulės į dvarą varymas; 3. Kobliuko mušimas; Ripkos mušimas.— Naktigonių papročiai.— Piemenys.— Ožkos apie beržą vedimas.— Keiksmai.

Krėvė-Mickevičius V. [Vestuvių papročiai. Nuotrupa]. Be datos. Autogr. Liet. k. 1 l. (F9-143).

Bajerčius K. Aukštaičių pasakos. 1934. Rkr. Liet. k. 35 l. (trūksta l. 12). 23×14,3. (PR-964).

P. Vaičiūno parengto ir Hum. mokslų fakulteto Tautosakos komisijos iniciatyva išleisto pasakų rinkinio „Aukštaičių pasakos“ (K., 1934) recenzija.

Bajerčius K. [Laiškas K. Būgai į Kauną]. 1923.III.25. Autogr. Liet. k. 2 l. (F22-34).

Turi surinkęs per 150 dainų. Teiraujasi kaip jas perrašyti.

Balys J. Rašyti akmenys Kupiškio

Liaudies medicina. (Klovainių parapijoj). [1930]. Mašinr. Liet. k. 2 l. 30,5×21,5. (PR-957).

Merkys N. Vestuvinės oracijos. 1908. Rkr. Liet. k. 6 l. 17,8×11. (F9-132).

Turinys: 1. „Tegul bus pagarbin-tas Jezus Kristus. Dodu labu dienu koznam wenam...“— 2. „Mandrus sa-lemonas patrijarku grazibe...“ 3. „Ac-krido pauksztelis isz Agiptu mies-ta...“— 4. „Asz ajsiu swetelis kajpa Diewa Tiewa tarnelis...“

Užr. Jonavos k., Obelių vls., Krivonių prp. Gauta iš prof. K. Rómerio.

II. TEORINIAI DALYKAI

aplinkėje. 1928.IX.8. Autogr. Liet. k. 6 l. 21×16,5. (F17-364).

Biržiška M. Lietuvių tautosakos kur-so egzaminų programa. (Prof. M. Bir-žiškos kursas). 1934.IX.15. Rotat. Liet. k. 10 l. 33×21. (F22-283).

Biržiška M. Tautosakos užrašai. (Ty-rinėjimo metodai, istoriografija, dai-nos). 1933. Liet. k. G. Būgaitės ir kt. asmenų rašyti užrašai. 92 l. 20,3×16,5. (F22-281).

Briedis A. Latvių ir lietuvių priežodžių panašumas. Be datos Rkr. Liet. k. 1 l. (F17-354. l. 37).

Prof. E. Volterio studentų darbai latvių kalbos ir jos istorijos klausimais.

Būga K. Littauische Dainos von verschiedenen Seiten an Rhesa mitgetheilt. [1900—1914]. Vok. k. Rkr. be datos ir parašo. 17 l. 21×16,5. (F17-369).

Dabušis S. [Laiškai K. Būgai į Permę, Kauną]. 1918—1923. Autogr. Liet. k. (F22-56).

Siūlo pirkti surinktas dainas.

Darbo dainos ir jų kilmė. [1930 ?]. Rkr. be parašo. Liet. k. 14 l. 21×16,4. (F9-128).

Nežinomo autoriaus seminarinis darbas.

Dovydaitis J. [Laiškai L. Girai iš Klavarijos ir Alvito į Kauną] 1930—1934. Autogr. Liet. k. 4 l. (4 lš.). Form. įv. (F7-164).

Apie „Tautosakos rinkėjo darbo“ platinimą, savo surinktas dainas.

Jaunius K. Annotations in: „Eine historische daina. Mitgeteilt von Adalbert Bezenberger“. [1879.IV.12]. Autogr. Lot., liet., vok. k. 2 l. (F23-17, l. 232—234).

P u b l.: Kalbininko Kazimiero Jauniaus rankraštinis palikimas. V., 1972, p. 207—212; apie patį rankraštį, p. 164.

Jaunius K. Praefatio. Be datos. Autogr. (juodraštis). Lot. k. 1 l. (F23-18, l. 67).

A. Juškos „Lietuviškų dainų“ prartamės vertimas.

Lit.: Kalbininko Kazimiero Jauniaus rankraštinis palikimas. V., 1972, p. 158.

Jaunius K. T. B. P. I. Kr.! [1879.III.]. Autogr. Liet. k. 34 l. (F23-17, l. 215—232).

Laiškas A. Juškai dėl „Lietuviškų dainų“.

Lit.: Kalbininko Kazimiero Jauniaus rankraštinis palikimas. V., 1972, p. -54—163.

Kenstavičiūtė V. Neselmanno dainos. Kaunas, 1937.X.27. Rkr. Liet. k. 15 l. 33,5×22. (PR-927).

Studentės referatas, taisytas raudonu pieštuku kito asmens.

Krėvė-Mickevičius V. [Atsakymas į J. Balio straipsnį „Džukų tautosakos falsifikacijos“]. [1936]. Autogr. Liet. k. 7—9 l. 33,4×20,9. (F9-22).

Taip pat ir atsakymai prof. I. Tamošaičiui, rėmusiam J. Balio nuomonę. Dalis teksto spausdinta kn. „Mūsų tautosaka“, (K.) 1935, t. 10, p. 217—219, antrašte „Falsifikacija“ ir faktai“. Minimas „Literatūros“ leidimas.

Krėvė-Mickevičius V. Ištraukos prof. V. Krėvės-Mickevičiaus pranešimo apie mokslo komandiruotę 1934 metais tautosakos rinkimo reikalais, patiekto Tautosakos Rinkimo ir Tvarkymo Komisijai 1935 m. vasario mėn. 12 d. [1935]. Autogr. Liet. k. 3 l. (F9-131).

Aplankyta Vilniaus krašte — Švenčionys, Vaišvėdziai, Buivydziai, Salos, Ašmena, Šaltininkai; Klaipėdos krašte — Priekulė, Šilutė, Katyčiai, Pagėgiai, Piktupėnai, Viešvilė. Pridėtas J. Balio pakvitavimas už pasakų sukataloginimą LMD archyve.

Kuzmickis J. Ludviko Rėzos dainos. 1937.X.13. Rkr. Liet. k. 26 l. (trūksta l. 14—17). 24,2×18,4. (PR-930).

A. Leskieno ir Kaz. Brugmano „Littauische Volkslieder und Märchen“. Pasakos. [Po 1936]. Rkr. Liet. k. 16 l. 16,7×21. (PR-965).

Straišnis apie K. Brugmano 1880 m. surinktas pasakas. Jos klasifikuojamos pagal „Pasakojamosios tautosakos motyvų katalogą“, aptariamas pobūdis ir kt. Straišnio autoriaus parašas neįskaitomas.

Lietuviškų pasakų poetika. [193?]. Rkr. Liet. k. 8 l. 29,7×20,8. (PR-969).

Nežinomo autoriaus studijos planas. **Lietuvių** Tautosakos Archyvas. Klausimų lapas Nr. 4. K., 1938, vasario

25 d.— Užrašymo technika. Kaune, 1939.XII.5. Spaud. rotat. Liet. k. 5 l. 33×21. (PR-959).

Darbo dainų ir papročių rinkimo instrukcija.

Miškinis A. Iš tautosakos lobyno. (Apie A. Jušką ir pasakas). 1941. Autogr. Liet. k. 3 l. 33,8×20,8. (F36-21).

Miškinis A. Realusis elementas tautosakoj ir literatūroj. Be datos. Autogr. Liet. k. 2 l. 33,7×20,7. (F36-29).

Mythische Märchen und Sagen der Litauer. (Allgemeine Entwürfe). [Mašinėraštis] — Der Anteil Volkstümliche und Künstlerische Erzählung des Individuums und des Zeitalten an der Vorsüberlieferung. [Straipsnio nuotrupa. Rkr. 1930—1936 ?]. Vok. k. 8 l. 29,6×21. (PR-963).

Autorius nežinomas. 2-sis darbas taisytas pieštuku ir rašalu kitų asmenų.

Mitinės lietuvių pasakos. (Provizorinis planas). [1930—1936 ?]. Mašinėraštis. Liet. k. 3 l. 29,8×21. (PR-960).

Nežinomo autoriaus studijos detalus planas.

Nabažas J. Liaudies dainos populiarinimo klausimu. 1944. Mašinė. Liet. k. 7 l. 30,1×21,1. (F31-30).

Straipsnis „Kūrybai“, (1944, Nr. 6), kuri neišėjo.

J. Norkus. Didžiojo karo lietuvių dainos. Be datos. Rkr. Liet. k. 16 l. 32,5×10,4. (PR-968).

Nežinomo autoriaus plati recenzija apie J. Norkaus 1927 m. leidinį.

Petkevičius J. [Laiškas K. Būgai iš Šiaulių į Kauną]. 1924.VII.1. Autogr. Liet. k. 1 l. 8,6×14,5. (F22-114).

Turi surinkęs tautosakos.

Slaviūnas Z. Lietuvių liaudies dainuotojai. 1944. Autogr. Liet. k. 10 l. 30,5×21,4. (F31-24).

Straipsnis „Kūrybai“ (1944, Nr. 6), kuri neišėjo. Taip pat straipsnio laužinys (F31-12).

Strunke Niklavs ir Olga. [Laiškai

K. Borutai iš Rygos į Kauną]. 1937. Rkr. Rusų k. 11 l. (9 lšk.). (F10-49).

Apie latvių liaudies pasakų išleidimą Lietuvoje ir jų iliustravimą.

Šliūpas J. Lietuvių etnografija (pagal Volterį). 1889. Autogr. Liet. k. 12 l. 20×12,5. (F1-433).

Išrašai iš E. Volterio ir kitų autorių darbų lietuvių ir latvių etnografijos ir tautosakos klausimais.

Tautosakos rinkimo komisija. Memorandumas Švietimo ministeriui, posėdžio liaudies dainų rinkimo reikalu protokolas. 1933—1934. Mašinė. Liet. k. 7 l. 33×20,7. (F9-138).

A. Kačanausko, J. Karoso ir Z. Slavinsko (Slaviūno) pasirašytas raštas, liaudies muzikai rinkti ir tvarkyti sąmata, posėdžio dainų rinkimo reikalu protokolo nuorašas.

Tautosakos rnikimo komisija. Memorandumas Švietimo ministeriui dėl komisijos sudarymo. 1929.IV.9, Mašinė. ir rkr. Liet. k. 5 l. 32,7×21,1. (F9-139).

Pasirašė V. Krėvė-Mickevičius ir P. Skardžius.

Urbšienė M. Mašioti Prano pažiūra į savas ir svetimas pasakas. 1957.I.29. Autogr. Liet. k. 3 l. 28,7×20,2. (F13-72).

[Vaižgantas]. Prietariai. (Higiena, vaistininkavimas). Be datos. Autogr. Liet. k. 4 l. (F9-137).

Valeika P. [Laiškai E. Volteriui į Kauną]. 1931—1932. Autogr. Liet. k. 2. l. (2 lšk.). (F17-237).

Teiraujasi, kokių reikia padavimų ir pasakų ir žada jų paieškoti.

Venclova K. [Laiškas V. Krėvei-Mickevičiui į Kauną]. 1935.X.3. Autogr. Liet. k. 1 l. 33,3×20,8. (F9-80).

Prašo honoraro už surinktą tautosaką.

Weselne zwyczaje Onikszyńskiej parafii (spisane przez naocznego swiadka 1893). Rkr. Lenkų, liet. k. 4 l. 22×17,3. (F9-12).

Be papročių aprašymo pateikiama daina „Smutnas vakarelis“, oracija

„Praszau, mieli preteley ir pretelkos, didžias kalbas apstabdiiti..“ ir dialogas „Kogi szitas swietelis atważawa?“

Zigmas Kuzmickis. Lietuvių literatūra. D. 1. Tautosaka. Vadovėlis aukšt. mokykloms. Sakalo bendrovės leidinys. Antras pataisytas leidimas. [1936]. Mašinr. Liet. k. 4 l. 28,2×22. (PR-961).

Z. Kuzmickio vadovėlio (išleistas 1936 m.) recenzija Švietimo ministerijos Knygų tikrinimo komisijai. Rec. autorius nežinomas.

Žitkutė Prakseda. Tautosakinis ir individualiniai kūrybinis pradas Rainio „Aukso žirge“. 1934.V.17. Rkr. Liet. k. 4 l. (F17-360, l. 20—24).

Iš prof. E. Volterio studentų darbų apie J. Rainį.

Žmuidzinavičiūtė G. J. Rainio „Aukso žirgas“ Antinšas ir mūsų pasakų Jonukas durnelis. 1934.V.25. Rkr. Liet. k. 2 l. (F17-360, l. 24—25).

Iš prof. E. Volterio studentų darbų apie J. Rainį.

VILNIAUS AKADEMIJOS SPAUSTUVĖS INVENTORIUS

I. PETRAUSKIENĖ

Vilniaus universitetas savo ilgaamžėje veikloje turėjo visą eilę pagalbinių institucijų, padėjusių vykdyti jam keliamus uždavinius. Kaip viena svarbiausių ir seniausių, pažymėtina Vilniaus akademijos spaustuvė. Ji įkurta 1575 m. Mikalojaus Kristupo Radvilos, iš Lietuvos Brastos (Bresto) perkėlus jo tėvui anksčiau priklausiusią spaustuvę. Joje pradėtos leisti knygos nuo 1576 m., kurios išeidavo nurodant M. K. Radvilos, kaip savininko, pavardę, o vėliau — Akademiją. Nuo pat įkūrimo pradžios spaustuvė buvo pavesta Vilniaus kolegijos jėzuitams, o 1585 m. pabaigoje visai jiems atiduota. Akademijos — Universiteto priklausomybėje ji išbuvo iki 1805 m. Daugiau kaip du šimtmečius jos rankose buvo sutelkta didžioji Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaudos dalis. Ji pažymėtina kaip reikšmingas lietuvių spaudos centras, kurio leidiniai atspindi krašto kultūros ir mokslo raidą. Čia pasirodė pirmosios LDK lietuviškos knygos, pirmieji mokslo veikalai, laikraščiai bei kalendoriai. Spaustuvės, kaip jėzuitų žinybinės institucijos, darbo rėmai uždėjo atitinkamą antspaudą čia išėjusių leidinių turiniui bei jų formai.

1975 m. sukanka 400 metų nuo Vilniaus akademijos spaustuvės įkūrimo. Šio senųjų amžių kultūros židinio veiklos tyrimas bei dokumentų publikavimas turi prisidėti, atžymint jo jubilie-

jų, ir kelti visuomenės domėjimąsi spaustuvės ilgaamžė istorija bei jos leidiniais.

Vilniaus universitetas su savo spaustuve, biblioteka, vaistine, astronomijos observatorija apėmė ištisą kvartalą dabartinių Universiteto, M. Gorkio, B. Sruogos ir J. Talat-Kelpšos gatvių plotuose ir šią savo teritoriją išlaikė beveik iki mūsų dienų. Nuo XVII a. vidurio iki XIX a. pradžios spaustuvė buvo įsikūrusi šv. Jono (dabartinė B. Sruogos) gatvėje Vilniaus akademijai 1610 m. S. Vilčopolskio padovanotuose namuose. 1690 m. prie jų pristatomas nemažas priestatas. 1728—1733 m. vyko didžiulis spaustuvės remontas, kainavęs 23.402 auksinus 19 grašių. Minėtai sumai priskaitomas ir inventoriaus atnaujinimas bei naujų raidynų įsigijimas¹.

Nuo krašto visuomeninio-kultūrinio gyvenimo svyravimų (smukimo ar kilimo) priklausė ir spaustuvės veiklos netolygumai.

Po jėzuitų ordino uždarymo 1773 m. pabaigoje buvo pravesta Akademijos bei jos pagalbinių institucijų inventurizacija. Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos Rankraščių skyriuje Vilniaus švietimo apygardos globėjo fonde (F.2 DC Nr. 6) saugomas jos aprašas „Lustracija“, kurio p. 679—714 skirti spaustuvei. Dokumentas teikia spaudos tyrinėtojiui dalykinės medžiagos ir leidžia susidaryti vaizdą apie

¹ Vilniaus Valstybinio universiteto VVU MB RS), f. 13. Nr. 98. lap. 5—16.

Mokslinės bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau:

spaustuvės padėtį XVIII a. antroje pusėje. Tai vienintelis šios rūšies šaltinis, padedantis pažinti jos įrengimus, spausdinimo priemones, kai kuriais atžvilgiais jos produkcijos apimtį.

Kaip matyti iš inventorinio aprašo, pagrindinis surašinėtojų dėmesys buvo skirtas patalpų išvaizdai apibūdinti ir spaustuvėje esančių knygų sąrašui sudaryti. Tikrintojai surado joje 9 darbo kambarius, kuriuose buvo atliekami atskiri spaustuvės darbo barai, kaip teksto rinkimas, koregavimas ir spausdinimas bei knygų įrišimas. Be to, ji turėjo raidžių liejyklą, biblioteką ir knygyną, kuriame būdavo parduodama Akademijos bei kitų spaustuvių produkcija. Inventoriuje taip pat nurodytos buitinės patalpos, kaip virtuvė, kepykla, rūsys, sandėlys, o taip pat aukštas ir koridoriai. Spaustuvės darbuotojai gyveno tuose pat darbo kambariuose ir ten maitinosi, nes čia įrašytos lovos, išskaičiuojami indai, puodai bei kiti būtiniai daiktai. Minimuoju laikotarpiu čia dirbo daugiau negu 20 žmonių, neskaitant prefekto ir jo padėjęjo. Patalpų ir jų inventoriaus charakteristika parodo, jog spaustuvė sudarė atskirą Akademijos instituciją, turėjusią savo specifiką ir savarankiškai veikusią.

Spausdinimo inventorius buvo panašus į kitų to meto spaustuvių. Vilniaus akademijos spaustuvė turėjo 5 stakles spausdinimui ir 2 vario raizžinius. I staklės, pavadintos surinkimo, stovėjo raidžių liejimo kambarėje ir, tikriausiai, buvo skirtos korektūroms spausdinti, nes paprastai surinkimo lentos nėra laikomos staklėmis.

Tuo metu spaustuvėje rasta 16 šrifto rūšių, susidedančių iš 85 vartojamų raidžių kasų ir 22 nenaudojamų. Knygoms papuošti buvo 3 inicialinių raidžių abėcėlės, 99 medžio ir vario raizžiniai, 140 herbu, 25 vinjetės — užsklandos. Inventoriaus aprašyme ma-

tyti, jog leidinių puošybai turėta priemonių paaukuoti, išpausti, nuspalvinti.

Lyginant su kitomis to meto Žečpospolitos spaustuvėmis, galima daryti išvadą, jog Vilniaus akademijos spaustuvė tiek savo įrengimais, tiek ir išleidžiamos produkcijos kiekiu buvo pirmaujančių tarpe.

Smulkiau neanalizuojant šio spaustuvės inventoriaus aprašo, reikia pažymėti jo pažintinę reikšmę, nes darbo technika bei priemonės iki XIX a. spaustuvėse buvo ne tik panašios, bet dažnai ir vienodos.

Surašymo metu padaryti čia rastų leidinių sąrašai sutrumpintai pateikia autorių, o kartais ir knygų pavadinimus. Bibliografinio tikslumo čia nesilaikyta, pvz., lietuvių ar lotynų k. išėjusias knygas įrašant lenkų k. arba mišriai. Neradus detalesnių duomenų apie leidinius, sunku nustatyti, ar jie buvo spausdinti Akademijos spaustuvėje, laikomi pavyzdžiais ar įsigyti pardavimui iš kitur. Kainos niekur nepažymėtos, nurodomi tik spaustuvėje rastų leidinių egzempliorių skaičiai. Jais remiantis, galima daryti kai kurias išvadas apie to meto spaustuvės tiražus. Dalis leidinių, žinoma, jau galėjo būti parduota. Vis dėlto, iš duodamų skaičių matyti, kad didžiausi tiražai buvo vadovėlių, ypač lotynų kalbos (lotyniškojo elementoriaus surašymo metu buvo 2145 egz., Alvarų pradinės klasės — 3000 egz., vidurinei klasei — 1500 egz.), o taip pat populiarių teologinio turinio knygų (P. Skargos „Šventųjų gyvenimo“ neišmesto leidimo rasta 3000 egz., kantičkų — 2000 egz. ir kt.). Kai kurių leidinių egzemplioriškumas sąrašuose nesiekia nė 10.

Inventorinio aprašo pabaigoje kaip priedas duodamas spaustuvės namui suteiktų privilegijų sąrašas, trumpa pastaba apie įpareigojamą siųsti privalomąjį egzempliorių. Čia taip pat pridėta

materialinio spaustuvės stovio charakteristika. Iš jos matyti, kad XVIII a. jos pagrindinės pajamos buvo iš knygų pardavimo. Šis priedas buvo paskelbtas M. Balinskio knygoje „Vilniaus miesto istorija“². Publikuojamo dokumento šaltiniu nurodomas Edukacinio fondo archyvas. Tikriausiai, jis yra paimitas ne iš „Liustracijos“, nes šiek tiek skiriasi tekstas, o be to, M. Balinskis tai būtų ir pažymėjęs.

Publikacijoje paliekama originalo rašyba, jos nevienodinant ir nederinant prie dabartinės lenkų k. Inventorinio aprašo sudarinėtojo padarytos klaidos, kartais iškraipant ir asmens pavardę tiek tekste, tiek ir knygų sąrašuose netaisomoms. Todėl kai kurie publikuojamo dokumento žodžiai įvairiose vietoje rašomi skirtingai, tatau liečia raidės: z—ż, żodzio pradžioje I ar J, vieną s ar ss bei diakritinius ženklus. Pvz., rašoma: nabożenstwo ir nabozenstwo, żmudzki — zmudzki, żelazny — żelaz-

ny, część' — część, Jzba — Izba ir kt. Tokiu atveju, kur gretiminės formos pastoviau naudojamos, pirmą kartą žodį rašant, išnašoje nurodoma ir jo gretiminė forma. Aiškios santrumpos dažniausiai pateikiamos pilnu žodžiu, trūkstamas raidės įrašant skliaustuose.

Inventorinio aprašo minties aiškumui įvedami papildomi skyrybos ženklai, ir, sudarius atskirą savarankišką sakinį, po taško vietoj buvusios mažosios raidės rašoma didžioji. Kitais atvejais paliekama originalo didžiųjų ar mažųjų raidžių rašyba.

Vilniaus akademijos spaustuvės inventorius, įrašytas bendroje jos „Liustracijoje“ po 1773 m., yra svarbus šaltinis lietuvių spaudai ir poligrafijai mūsų krašte tirti, nes ankstyvesniųjų šimtmečių dokumentinės medžiagos šiais klausimais yra išlikusi vos viena kita nuotrupa.

OPISANIE DRUKÁRNI

w niefy Xiąg y wszelkiego sprzétu znaydującego się

Nizelismy przyszli do lustracyi Drukarskiej, Jemóci x. Poczobutt, astronom JK Mėi Akademij Wilen(skiey), nie tamnjanc nam krokow lustrowania, uczynił prekutystodycyą praw y prentensyi sobie służących do teyże drukarni.

Na końcu kurytarza średniey kontygnacyi, idąc do drukarni po prawey ręce, drzewi na zawiasach z zamkiem wnątrznym prostym do sionek, w nich sklepienie arkuadowe, posadka z cegieł kwadraldnych, okno o czterech kwatearach* na zawiasach z zakrętkami y narożnikami, szyby półarkuszowe, w ołow oprawione, wschodki murowane, deskami słane, z drzewiami żelaznemi,

z zamkiem wnątrznym, y kluczem do Biblioteki Drukarskiej. Z sionek drzewi sosnowe na zawiasach z zamkiem Francuskim, y z bleytramed do izby wyższy Drukarskiej, w niefy sklepienie arkuadowe, gipsaturą adornowane, podłoga z desech, okna dwa, trzecie w komorze, wszelkie o czterech kwatearach na zawiasach, z zakrętkami y narożnikami, szyby u wszy(s)tkich półarkuszowe, w ołow oprawione. Piec saski z korniczonem, blacha we czełści na zawiasach z klamką, do komory drzewi sosnowe na zawiasach z zamkiem bez klucza. Stoł sosnowy z szufladą, z dwoma szafkami y z dzwiczkami na zawiasach, z zameczkami,

² Baliński M. Historia miasta Wilna. T. 1, Wilno, 1836, p. 209—210.

* Kitur — kwaterach.

kantrek Jasionowy z szufladkami y antabami moziężnemi, z zameczkami dwóma. Krzesła z paręczami, skurą obite 4, krzesło duże z pobocznemi paręczami, skurą obite jedno. Łóżko na skurze z materace(m) skurzany, pulpił z szafą zamczystą z podnóżkiem, na zawiasach, orzechowo malowane. Na wierzchu obrazek papierowy w ramach, szafka w szenie z drzwiczkami podwoynemi na zawiaskach, z zameczkiem. Szafa o trzech policzkach z drzwiczkami na zawiasach z zamkiem. Lawaterz cynowy na desce z wałkiem na ręcznik, konewka do wody miedziana.

Z sionek wyżey opisanych, przeszedłszy kurytarz, wschodki kręcone y kurytarz ostatnego piątra, drzwi sosnowe na zawiasach, z kłamką do sionek drukarskich, w nich sklepienie arkuadowe, podłoga z deszczek. Po prawey ręce okno o 4 kwaterach na zawiaskach z zakrętkami, w szybach drobnych szkła ordynaryinego częścią w ołow, częścią w drzewiane ramki oprawionych. Po lewey ręce wschodki murowane z szczeblami, pokrytemi deskami, do drzwi sosnowych na zawiasach, z kłamką, z sprężyną w puszcze y prętem, drzwi odpierającym na kurytarz(y)k okrągło sklepiony, posadką usłany, wychodzący na dziedziniec drukarski.

Na drugiey stronie kurytarzka drzwi fasowe malowane podwoyne, na zawiasach francuskich, z zamkiem Francuskim, z Gałką mosiężną w krzżu do izby dolney drukarskiey. W niey sklepienie arkuadowe, podłoga z kwadratów w ramach Dębowych. Dwa okna w ramach Dębowych, każda o czterech kwaterach na zawiaskach francuskich, z zakrętkami y narożnikami, szyby w ołow sadzone, okiennice podwoyne na zawiaskach. Piec zielony ordynaryiny

na Gałkach, z drzwiczkami w czeluści zelaznemi * na zawiaskach, z kłamką. Stoł Sosnowy, Ceratą czarną obity, z szufladą we śródku a z zasówkami zamcznemi po bokach, stoł drugi dębowy, na toczonych nogach, ceratą czarną obity, pulpił z drzewa sosnowego malowany, z szafką o dwa policzki, z drzwiczkami na zawiaskach, z zameczkiem y podnóżkiem. Na nim krzyżik drzwiany z figurą, obrazek w ramach snycerskiey roboty, połączanych, utrzymujących na wierzchu Anjołka; dwa obrazy na płótnie: SS. Stanisława y Aloyzego w ramach figury owalney połączonych, krzesła małe, skurą czarną obite 3. Taboret jeden, dwie szafki w framugach z drzwiczkami na zawiasach, z zameczkiem prostym. Lawaterz cynowy z miodnicą mosiężną. Łóżko na płótnie, dwie ławki. Drzwi do drugiey izby takie, jak w pierwszey, w niey sklepienie arkuadowe, posadką z cegieł podługowatych, okna dwa o 4 kwaterach na zawiaskach, z zaszczepkami, szyby w ołow opravne. Firanki harusowe, stołów dużych sosnowych 2, ceratą naciągnionych. Szafka mała z 4 szufladkami na farby. Polic prostych deszczek w koło izby od dołu do sklepienia układanych w krałki z makulaturami 64, w framudze drzwi z 14 szufladami, szafka z drzwiczkami na zawiaskach y zamkiem francuskim z 8 szufladami. Szafka druga z zawiaskami y zamkiem prostym, szafek prostych po 3 police mających 3. Stołek z paręczem jeden. Drabinka jedna, tabliczek marmurowych dwie.

Z tey izby drzwi sosnowe proste y roboty na zawiasach, z zamkiem wnętrznym do izby Introligatorskiey. W niey sklepienie arkuadowe, posadka z cegieł, okna dwa po 4 kwatery na zawiaskach, z zakrętkami, szyby w ołow opravne, piec ordynaryiny, kominek

** Kitur — żelaznemi.

z blachą w górze. Stołów starych 3. Prassy z żelaznemi szrubami na tabczanach 2. Jedna z jednym, druga z 2 kluczami żelaznemi y szrubą złamaną. Szufład Drzewianycz z żelaznemi kruczkami 2. Prass do obrznania xiąg 2. Prass do pozłoty dwie. Heblow drzewianych do obrznania xiąg z żelaznemi kołkami 2. Stali do ostrzenia kołek 2. Sygiel spiżowy do kleju jeden. Saganek miedziany do krochmalu jeden. Szteмплов Jmienia JESUS. 3. Jmienia MARYI 2. Linyka do szteмпlowania jedna. Hadek pięć, Labrow 7, Snołkow 11. Kółko mosiężne do marynerow Jedno, Cwinkiel do wybijania liter jeden, linij do formowania xiąg ż(ł)oblastych 2, do gładkich 1. Obcegi żelazne 1. Klubka żelazna 1. Pulearez 2. Nożic do blach strzyżenia 1. Noże małych 2. Fajerka kraniana 1. Piłek małych 2. Nożow prostych 3. Marmurkow z kuramykami do farb 2. Cerkiel żelazny 1. Blaszka do wybijania kołu 1. Poduszka do rznienia złota 1. Strug żelazny 1. Młot duży 1. Młotkow małych 2. Lichtarzew blaszanych 3. Szczypcow 3. Kubkow blaszanych 2. Konwa miedziana duża 1. Stołkow 3. Szlafbank 1. Łożek 4. Kóldr 6. Worów 4. Poduszek 3.

Z tey Jzby drzwi sosnowe na zawiasach, z zamkiem wewnętrznym do sionek, w nich sklepienie arkuadowe, posadka z cegieł, w oknie ramy bez szkła, Szafka z drzwiczkami podwoynymi na zawiasach, z policami, drzwi leżące podwoyne, na zawiasach, z zaszczepką do piwnicy, pod trzema Jzbami drukarskimi będącey. Drugie drzwi stojące o samych uszakach do piekarni, w której piec do chleba pieczenia murywany, z blachą w czeluści żelazną. Dzieżà chlebna 1. Kubełkow do robienia barszczu 3.

Trzecie drzwi o samych tylko uszakach do sionek na dziedziniec. W sionkach sklepienie arkuadowe, posadka z cegieł, wschody na 3 piętro murywane

z paręczami, Szafarnia z zamkiem wewnętrznym. Drzwi do sklepu, aleas do Jzby, w której się księgi przedają, sosnowe, fasowane, na zawiasach, z zamkiem wewnętrznym y kluczem, nad drzwiami dzwonek mały. W Jzbie sklepienie arkuadowe. Posadka z cegieł, okno u dołu o 3, w gorze o 2 kwaterach, na zawiaskach, z zakrętkami, szyby drobne, w ołow oprawne. Krata żelazna, okiennice podwoyne, składane na zawiasach. Stoł sosnowy z szafką y szufladą zamczystą. Szafka wysoka z gzymsem o 28 policach, w kole Scian szafa wielka na Galkach toczonych z policzkami różney wielkości, z 12 drzwiczkami podwoynymi drocianymi, na zawiasach, z zamczkami y kluczami. U spodu szaf szuflad z antabami 13. Zamkow w nich wewnętrzných 3. Drabinek 2. Szalki do złota 1.

Z sionek przedsklepowych wraz kurytar(y)k wąski, cegłą słany, w prawey ręce drzwi sosnowe na zawiasach, z zamkiem wewnętrznym do Jzby korektorskiey. W niey sklepienie arkuadowe, posadka z cegieł, okno o 4 kwaterach na zawiaskach, z zakrętkami, szyby w ołow oprawne, piec ordynaryiny, z blachą w czeluści żelazną. Stół z szufladką, łożek 2. Szafka w murze z drzwiczkami na zawiasach, bez zamka, stołkow paręczastych 2. Lichtarzew mosiężny z szczypcami 1. Po lewey ręce kurytarzyka drzwi sosnowe na zawiasach, z zamkiem wewnętrznym y kluczem do Jzby Gisserskiey, w niey sklepienie Arkuadowe, posadką z cegieł, okno o 4 kwaterach na zawiaskach, z zakrętkami, szyby w ołow oprawne, krata w oknie żelazna, okiennice podwoyne na zawiasach, piec prosty stary, stoły stare 2, stołkow 3. Łożko 1, szafka w murze z drzwiczkami na zawiaskach. Szteмплов do liter różnego gatunku Alfabetow 16. Instrumentow do odlewania liter 7. Heblow małych 4. Dłotow 2. Szrubstak z kluczem du-

zym 1. Napiłkow 3. Noż(i)kow 2. Młotek 1. Łyżka do topienia ołowiu 1. Prasza Zycerska 1. Winkielaków mosiężnych 2. Patelna żelazna do węgla 1. Winkielaków drzewianych 12. Piecyk Gisserski z kominkiem żelazny 1. Kowadełko 1. Szalki mosiężne spore, gwichtow 23. Lichtarz żelazny 1. Szteplow na alfabety 4.

Z Sionek przed sklepem wszedłszy po wschodach na drugie piętro, sionki z sklepienie(m) arkuadowym, posadką z cegieł, okno duże o 4 kwaterach na zawiaskach, z zakrętkami, szyby w ołów oprawne, w nim Dzwonek. Kuchnia murowana, w niej: szaf 2 stolarskiej roboty z drzewczkami na zawiasach y zamkiem prostym. Stół prosty, stolnie 2, obłóz (...) z kozłami para 1. Saganow 4. Rądlow 4. Łyżka miedziana 1. Durszlak miedziany 1. Kociołkow 3, z nich z nakrzywką 1, moździerz spiżowy z tłuczkiem 1. Tarka blaszana 1. Miss cynowych głębokich 6. Miss obręczastych 2. Misek małych 2. Półmiskow 4. Talerz 15. Łyżek 2. Miss miedzianych 2. Siekierka 1. Topor do mięsa 1. Piła poprzeczna 1. Piłka ręczna 1. Roszł żelazny 1. Moździerz żelazny z tłuczkiem 1.

Po lewey ręce sionek Drzwi duże żelazne podwojne, na zawiaskach, z zamkiem wnetrzny(m) y klamką, drugie drzwi drzewiane podwojne, na zawiasach, z zamkiem wnetrznym y klamką do Jzby Zycerskiej. W niej sklepienie arkuadowe, posadka z cegieł, okien 8 po 4 kwatery na zawiaskach, z zakrętkami, szyby w ołów oprawne, przy kazdym okienice podwojne żelazne, piec ordynaryiny z blachą w czeluści żelazną, na zawiasach. Regały nowe Jasioniowe 3. W Dwoch po 30 kass* o dwóch Antabach y po dwa łozka wsuwane, w trzecim kass 36 w szufladku z zamkiem, Regałow do skła-

dania pisma złożonego 7. Buss** Drukskich 5, Prass do kopersztuchow 2. Stołow 3. Jeden z dwóma szufladami. Szufladek In 12mo 9. In 4to 6. In folio 8. Szrubsztak z kluczem 1. Piecyk żelazny 1. Bania miedziana do oleju 1, kocioł miedziany na żelaznych nożkach do moczenia Papieru 1. Łubianka na farby 1. Łożek w jednej sztuce z zastonkami harusowemi 9. Szlafbank 1. Ławie 4. Stołkow 4. Lawaterz cynowy bez wierzchu 1. Konwy miedziane 2. Kubkow cynowych 8. Szafka sosnowa z drzewczkami na zawiaskach, z zamkiem 1, w niej liter floryzowanych wielkich na ołowiu Alfabet 1. Takich że liter mniejszych Alhabet 1. J najmniejszych Alfabet 1. Obrazkow różnych w drzewie y na ołowiu 99. Herbow różnych 140. Finalikow 25. Exercycyow charakteru 3. Lichtarzow cynowych 2. Szczypcow 6, blaszanych lichtarzow 9. Dzwonkow 2, obrazow 4. Poduszek 8. Kołdr 12, worow 10.

DRUKI

	Antiquo cast	Cursivo cast
Mytel Wileński	2	2
Submytel Królewiecki	3	1
Submytel Królewiecki	4	2
Tercya Królewiecka	4	1
Scholastika Królewiecka	8	4
Petit	4	3
Garmond Królewieckich	4	2
Tercya Lipska	4	2
Mytel Królewiecki nowszy	4	2
Garmond Królew(iecki) now(szy)	2	—
Submytel Warszawski	3	1

DAWNE PISMA

Romano wielkie	2	1
Garmond mniejsz	3	1
Garmond	5	2
Tercya Wilen(ska)	6	2

Wersałow nowych czworakiego gatunku z linykami kasta 1.

* Kitur — kast.

** Analogiškas żodźiui prasa.

Po prawey ręce sionek Drzwi wielkie żelazne podwoyne, na zawiasach, z zamkiem wewnętrznym do Biblioteki, w niey sklepienie Arkuadowe. Posadka z cegieł kwadraldnych, okien na dziedziniec 5 w kwaterach 4. Szyby w ołów opravne, z okiennicami żelaznemi podwoynemi na zawiasach, po jednej stronie ława do rozkładania papierów, po drugiej, szafy stolarskiej roboty numerowane, z drzwiczkami na zawiasach. W końcu regał bez kast y szafa stolarskiej roboty, czerwono malowana, z trzema Drzwiczkami kracianemi drzewianemi, a 26 z desek robionemi, wszystkie na zawiasach, z zamkami prostemi, we szrodku stoi porządkiem Szaf 7 prostej roboty. Każda ma po kilka szaf małych z drzwiczkami na zawiasach numerowanemi. Drabinek 2. Prasa Drzewiana do sciskania xiąg.

Z sionek przed biblioteką, wyż opianych, idą wschody drzewiane, nad którymi drzwiczki żelazne na zawiasach, z zaszczepką do strychu Drukarni, część strychu nad biblioteką przegrodzona deskami, z drzwiami na zawiasach, y z zamkiem francuskim, maxina axis in peritrochio z liną do windowania 1. Machina do robienia sużec 1. Kast starych z piśmie niezgodnym 22. Skur do nakrywania wozow 2. Krat drocianych w ramach 3. Krata żelazna nie cała 1. Skrzyń do zsypiwania zboża z wiekami na zawiasach 8. Słomianek do nasypu 2. Rzeźbach do sieczki 1. Szadkownica z 3 nożami do kapusty 1. Paszew miedziany 1. Drabin 2. Szruba do prassy Drukarskiej żelazna 1. Okienie żelaznych na zawiasach do okien strychowych 7.

Pod trzema Jzbami Drukarskiemi s(k)lep murowany, brukowany. Sklepienie arkuadowe, Okieniek z kratami żelaznemi 3. Okieniczek do nich żelaznych 3. Komurka z deszczek z drzwiami na zawiasach, z zamkiem

wnętrznym, w tymże sklepie komin do szwarcu palenie, płótnem wybity po bokach, z żelazną blachą w spodu. Patelnia miedziana. Dynarek o 3 nóżkach żelazny. Beczek różney wielkości 19. Wanna 1. Garniec blaszany 1. Lejek blaszanych 2. Drzewiana 1. Puzdro z zamkiem o pięci flaszkach 1. Flasz miedzianych z cynowemi szrubami 2. Flasz cynowych 2. Hlakow poliowanych 4. Butle szklane 2. Drugi sklep, do którego wschody z piekarni, ma drzwi drzewiane na zawiasach, z zamkiem. Stoł prosty stary, topor do rąbania mięsa 1. Fasek próżnych 7. Wecki 2.

Dziedziniec drukarski ze trzech stron ma officyny drukarskie, z czwartej strony mur przedzielający od dziedzińca aptekarskiego. Na nim stajenka z deszczek, deszczkami kryta, z drzwiczkami na zawiasach. Szopa z deszczek na składanie drew, kolasa prosta z kowanemi kołami, chomąt rzemienny 1. Tochydło kamienne 1. Szala wielka żelazna, do niey gwichtow okowanych 16. Wrota w bramie na ulicę podwoyne na zawiasach y biegunach, z rygłem żelaznym y zamkiem.

XIĘGI OPRAWNE

w Jzbie przełożonego nad Drukarnią

Thesaurus Cnapij	1
Konstytucye seymu Pacifi:	1
Konkordancya	1
Dictionariu(m) Calepini	1
Theologia Bohl	1
Herbarz Duńczewskiego	2
Niesiecki herbarz	1
Beatij Quaest: moral:	1
Haldam Ephimorologiu(m)	1
Kotowicz Synodus Diecaesana	1
Brzostowski Synod: Diec:	1
Zienkowicz Synod: Diec:	1
Cycero o powinnościach	1
Zebrańie cudow Kublickich	1
Bakanowski casus	1
Compendiu(m) privilegior(um)	1

Epitome Instituti SJ	1	Lexicon Pontaglotten	1
Flori summariu(m) Rnu(m)	1	Didaci Stellae op(er)a	1
Alphonsi Huylen brovij	1	Historia Prusica	1
Tylkowski	5(0—?)	Erhurt S. J. Jsagogae	1
Exempla conver: Kraus	1	Szyrma Kazania	1
Fundamentum lingvae Germanae	1	S. Augustini de Civ: DEI	1
Wiadomości o Xięstwie Kurlandskim	1	Labbate Thesaurus moralis	2
Sąd obojętny filozofij	1	Richtiger Xięga niemiecka	1
Nakcyanowicz praelectiones math:	1	Corneo de Philos: Perip:	1
Fundamenta Gramaticae	1	Cycero o powinnościach	15
Buffier nova methodus	1	Szmiglecki nauka o lichwie	12
Novus Jzmâél	1	Vita P. Ludovici de Bessuy S J	12
Dzieje pretendentow Angielskich	1	Trzebicki Król boleści	7
Compendium sum(m)ae Theol:	1	Legacya Zbarskiego	13
Mowy szkolney młodzi	1	Poszakowski wyznanie wiary	5
Kroisseł regulae	1	Żagiel comparata	1
Coturij Epitomae Controv:	1	Trzebicki Firmamęt	3
Bellarmini doctrina Xtiana	1	Naramowski sekret pobozn:	1
Observa(t)iones liturgicae	1	Kiersnicki kazania	1
Praxes liturgicae	1	Nowy Aaron	4
Tyrocinium(m) Janini	1	Pexenfelder hortus Marianae	1
Morawski Fasti SS(um)	1	S ^o Augustyna	7
Canones pro usu Calendarij	1	Drews fasti societ:	4
Memoriale sciendor(um) a clericis	1	Gielarowski Kazania niedz:	1
Onesnelli propositiones	1	Lancycy xięga duch:	4
Disserta(t)ió de Judicio Part:	1	Krolikiewicz op(er)a heroica	1
		Dziejopis staroz(y)tny	2
KSIĘGI W SKLEPIE DRUKARSKIM		Speru(m) veridicu(m)	1
Statut W. X. Ltt ^o	2	Kalendarz Jezuicki	1
Magnu(m) theatru(m) vitae humanae	1	Wilkinowicz Traktat Theol:	7
Beyerling index Generalis	1	Pamiętka szczęśliwey smierci	3
Su(m)a theologiae Schol:	1	Lazniewski Kompar W(?)	1
Pontani Bibliotheca Conc:	2	Żabliński kazania	1
Athanasij Kircheri	1	Modolewski chwaleb: stug: etc.	1
Romanu(m) Collegiu(m) S. J.	1	Droga do pobozności	1
Gvidonius de Perp:	1	Gornicki rozmowa o wolności	1
Pineda hispal: S. J.	1	Kojałowicz Gruntowna Theol:	1
Zelaszowski opera Juris Pol:	1	De Passione Dni	1
Constitutiones R. Polon:	2	Janina	3
Gretseri Theologia	1	Kochanie P. JEZUSA	4
Kronika 3 Zakonow s ^o Franciszka	1	Breviarium(m) ascet: Drews	2
Krusinski de bello Persico	2	Kleomira	1
Rostowski historia S. J.	4	Rozdział swiatła od ciemności	1
Mszałow rekwalnych	7	Hartung Philos: Inve ^x	1
Cordara historia S. J.	1	Poszakowski Firmamęt prawdy	1
Samuel Schol: Piar. Chwala etc.	1	Vindiciae Marianae	2
Swada Polska Daneykowicza	1	Chmielewski nowe Ateny	2

Ziarno Gorczyczne	5	Vacabula Pomey	47
Prawdy nieomyłne	8	Cicero de amicit:	227
Kurzeniewski nauka z Ewangelij	10	Pontani Dialogi	68
Złota korona	3	Cornelij Nepotis	118
Kazania Poszakowskiego	3	Somniu(m) Scipionis	70
Łącki pochodnia	7	Sententiae Stobaei	127
Gradualiti horalny	24	Salustyusz Polski y łacinski	37
Kniażewicz folwark	12	Gram(m)atyk niemieckich	15
Virgiliusz	53	Bielski cwiczenia w krass	20
Virgilius Aeneidos	2	Magistris schol: Jnf:	11
Seneca libri 5 ^{que}	10	Jnstruktio o mowach	10
Seneca libri 7	5	Bartoszewicz ora(t)iones	4
P. Monschein Theol:	42	Elementarz łacinski	67
Rydzewski kazania	23	Twardowski Zbiór Rythmow	24
Comenij orbis pictus	2	Elementarzew Polskich	72
Msza z prozami	9	Gram(m)atyka Graeca	16
Junah komedya	3	Brama otwarta	11
Bohomolec Zabawki orat(orskie)	10	Horatij liber 1 m(us)	24
O Gospodarstwie ziemnianskim	1	Alvari	25
Fischer Geografia	1	Agendek	10
Obowiąki damy Chrzesci	3	Ottarzykow	35
Magaz(y)n Dziecinny	1	Palacyow	49
Magaz(y)n Panieński	1	Swierszczyński droga do zbi	15
Nepuen myśli abo Refl:	13	S ^o Augustyna	7
Mądrość Doskonała	6	Ewangeliczek bez lekcyi	15
Poszakowski droga do nieba	5	Z Lekcyami tych ze	10
Łącki katechizm	8	Ewangeliczek Litewsk:	30
Przyłęcki Theol: Duchowna	12	Brama otwarta	19
Powinnosci zycia domowego	10	Głos litewskich xiąg	20
Domowe wiadomosci	14	Appendix de Diji	32
Stem(m)a JESUS Maria Joseph	4	Ogrod S ^o Antoniego	19
Bourdalon cwiczenia duch:	2	Przewodnik z obrazkami	19
Kulesza wiara prawosławna	3	Nabożeństwa Łotewskiego	20
Usługa codzienna	3	Supplex Latinittis	13
Boreyko nauka o Krassom:	18	Decolonij de arte Rhetor:	43
Lipsiusz o stałosci	28	Nauka o spowiedzi	17
Witwicki pacierz	15	Żołnierskie nabozenstwo	8
Ewangelia Zmudzka	17	Dziennikow	19
Rok łaski	6	Kantyczek	19
Akademia Dziecinna	8	Codziennych nabozenstw	9
Synonyma	6	Matonow gry	11
Octavariu(m)	4	Skarb dusz pobozney	27
Cyceronu mowy na części podzielone	220	Officiosa piet(at)is	1
Cycero pro Infima med: et sup(rema) classe	294	Supplex libellus	12
Phedro Fabulae	79	Novissimus pedagogus	1
Tibulli w częściach	157	Katechizmow Polskich	8
Ovidij Insti...	90	Skarb dusz pobozney w futerałach	15

KSIĘGI IN CRUDO W BIBLIOTHECE DRUKARSKIEJ		N°19mo	Do nabożeństwa Litt ^o	250
W szafach nro 1mo, 2do, et 3tio papieru farbowanego w różnych kolorach rez 8 y liber 14.		N°20mo	Makulatury	
Szafy		N°21mo	Modlitew Litewskich	240
N°4	Breviarij Ascetici Ex	N°22do	Palatiu(m) Reginae caeli	200
	Series reguli Polonor(um)	N°23tio	Offici(um) codiennie	360
N°5to	Ewangeliczek Polskich bez lekcyi	N°24	Ołtarzyk Duchowny	200
	Regulae Institutii Poloni	N°25	Officia propria SSR(um)	230
N°6	Officia codiennie	N°26	Złota korona	240
	Item na pocztowym papierze	N°27	Tomasz a Kempis o nasl:	765
	Swierczyński droga do zba- wienia	N°28	Nabożeństwo codiennie	350
	Quadriga sacerdotu(m)	N°29	Gradaułow chorałowych	200
	Monita Generalia	N°30	Chwalebne dzieła sług	200
	Subsidium Polonicu(m)	N°31	Pinamonti droga do nieba	29
N°7mo	Elementarzew Polskich		O postępowaniu w doskonał:	30
	Sąd obojętny Filozofski	N°32	Kanony prefacye etc.	100
	Mszałów żalobnych		Psalmy Rzewuskiego	100
N°8	Bourdaloa cwiczenia		Mądrość doskonała	101
	Palatiu(m) Reginae caeli	N°33	Tyrocinu(m) Theologicu(m)	200
	Elementarzew łacinkich	N°34et	Zarzuty Dysydentow	100
N°9no	Bohomolec zabawki orat- (orskie)	N°35	Rok niebieski część 2ra	30
	Ciceronis pars Ima	N°36	Supplex Latinitis	500
N°10mo	Ewangeliczek Polskich	N°37	Rok niebieski część 2ra	30
N°11mo	Twardowskiego Rythmy		Cornelij Nepotis	80
	Juwencij Institutiones Rh:	N°38	Cicero de amic:	100
	Riccij Orationes		Reflexyi na kartezkach	
N°12mo	Majowe przysługi		Rożaniec Żmudzki	1000
	Nauka alias Pamokslas	N°39	Propertij vita et carm:	100
	Drobnych kartek nabozenstwa do S ^o Ignacego	N°40	Rok niebieski część Iwsza	
N°13to	Ewangeliczek litewskich	N°41	Złoty ołtarz	200
N°14to	Ołtarzykow duchownych		Bucelini officina Ep:	100
N°15to	Przyłęcki Theologia Duchow:	N°42	Cornelij Nepotis	80
N°16to	Zuarij Tabulae Rhet:	N°43	Katechizm Łackiego	62
	Lancycy opusculu(m)	N°44	Sposob zabiegania chorobow	100
	Elementarż żmudzki	N°45	Ołtarż żmudzki Duchowny	300
	Thomasz a Kempis	N°46	O postępowaniu w Dosk:	230
N°17mo	Historia Poëtica	N°47	Statut WX Litt ^o	100
	Seneki ksiąg 5ro		Ewangeliczek	200
	Zabawki oratorskie	N°48	Elementa matheseos	90
N°18mo	Prawdy wieczne	N°49	O postępowaniu Doskonał:	330
	Legacya Zbaraskiego		Dictionariu(m) 3u(m) lingv:	40
		N°50	Złoty ołtarz	120
		N°51	Woyna Duchowna	300
			Nabożeństwo żołnierskie	100
		N°52	Idiotismus Cnapij	500
			Grammatyk Niemieckich	200
			Ołtarż złoty	
			Woyny znaczniejsze ,x Paproc:	500

N°53	Brama otwarta Żmudzka	200	Fabulae Phaedri	1.400
	Suppelex Libellus	500	Reflexye X Nepu:	800
N°54	Kazania święteczne x Rydzew:	300	XIEGI NIEDOSICZONE W DRUKU	
	Mowa do serca x: Pawlowskiego	30		
N°55	Złota Korona	150	Skargi Żywotów Świętych	3.000
N°56	Brama otwarta Żmudzka	100	Kantyczek	2.000
	Kazania swiät: X. Rydzewskiego	100	Skarb Duszy	1.000
		100	Elementarzów	1.000
N°57	Oracye Cicerona w częściach	150	Roku Niebieskiego część 3cia	1.500
N°58	Seneki 7 xiąg	300	XIĘGI OPRAWNE W BIBLIOTECE DRUKARSKIEJ	
	Rok niebieski			
	Lancycego punkta na Med:	250	Nauki Chrzescianskie	1
	Rydzewskiego Kaz: przyg:	200	Poparcie Sandomirskiej konf:	1
N°59	Poszakowskiego Kazań	160	Mureta Principatus	1
N°60	Nepuo — Reflexye		Libri 4tūr de Episcopis	1
N°61	Cyceron a o powinnosciach	200	Pamiętka niezgasła Kostków	1
N°62	Kazania Abramowicza	100	Pamiętka Pasterskiego affektu	1
	Rydzewskiego Kaz. Nied:	100	Parallismus architector(um)	1
	Rhetorica de Colonia	300	Historia o Krzyżakach	1
	Institutum Pōéticu(m)	300	Chronicon de Vitis Episc: Varm:	1
			Kazania Karduanowski	1
			Conciones Catholicae	1
			Skargi Kazania	1
			Annotationy Seymów Wař(:)	1
			Więgrynowicza Kaz:	1
			Epitome Mundi Christiani	1
			Hipomnema Ssm̃a Irttis	1
			Revelationes Caelestes	1
			Historia Sctis JESU	1
			Glossarium Haeb: semiversale	1
			Chronicon Ep: Varm:	1
			Juris Regni Poloniae	2
			Universitas Viiln(ensis)	1
			Urbu(m) Pr(in)cipua(m) totiu(s) mundi	1
			Gletseri op(er)a	4
			Processus Judiciarius	1
			Examen Ep:	1
			Prodromus ad Fra: et Belli	1
			Dni Skarbowe	1
			Konstytucyi Seymowych	1
			Novu(m) Test(amentum)	1
			Xiągk oprawnnych małych różnyh autorów	
			w różnyh materyach	57
			Papiery do Drukowania Xiąg rez	1015
			Blach miedzianych na obrazy różney	
			wielkosci	221

XIEGI NA LAWACH

Prawdy nieomylnie Exerc.	5
Historia Litvanica Rostowskiego	600
Sallustij de Bello Catilinae	150
Skargi Kazania przygodne	30
Skargi o 7 Sakramentach	500
Skargi Kazania niedzielne	100
Monschen Theol.	800
Horatij odar(um)	100
Nauka Chrzesciańska	56
Skarb drogi przed obliczem	
Pańskim Barbary Stęy	100
Lipsiusz o stałości	100
Nabożeństwo Domowe	200
Horatij Cař	50
Ciceronis Ep.	300
Appendix de Dijs Pōē	50
Virgilij Eneidos	300
Sallustius o Woynie Katiliny	1225
Cicero o powinnosciach	400
Rozmowy Kapła(na)	200
Folwark X. Książewicza	500
Praelectiones P. Dobszewicz Phi:	500
Praelect: Philos: Puilewicz	300
Alwarów pro Infima classe	3.000
Alwarów pro med. Classe	1.500

WIADOMOŚĆ O POCZĄTKACH DRUKARNI

1547. Plac ten y Kamienice, na którym Drukarnia stoi, dostał się Sebatyanowi Witińskiemu od Jana Hoziusza przedany.

1552. Plac y Kamienice Witiński sprzedał Mikołajowi Radziwiłłowi Wileńskiemu.

1555. X. Radziwiłł Kamienice y Plac nadał Doktorowi Swemu Cymermanowi y takowe nadanie Król Zygmunt August approbował. Po Cymermanie dostała się ta Kamienica Jgm Panom Sawickim.

1583. Sawiccy przedali Krzysztofowi Zaliwskiemu, od Zaliwskich dostało się Nielubowiczom.

1607. Jan Nielubowicz Kamienice z

Placem sprzedał X: Wilczopolskiemu Kanonikowi Wileńskiemu.

1610. X. Wilczopolski Kanonik Wileński tę Kamienicę z Placem ostatniey woli swoiey Dyspozycyą Collegio Academico zapisał ad ea conditione, ażeby przez 25 Lat Czynisz z Kamienicy szedł na Kaplicę Bożego Ciała, a po skończonych 25 Leciech Collegiu(m) Academicu(m) in possessionem oney weyść powinno było Jakoż.

1631. Roku za sessya Bractwa Bożego Ciała Collegiu(m) Academicu(m) weszło w possessyeio rzeczoney Placu y Kamienicy, Które w pozniejszyem czasie toż Collegiu(m) Academicu(m) na Drukarnią obróciła.

NOTA

Drukarnia ma tytuł Królewskiej iż jest tym tytułem od Naj-Jasnieyszych Królów Augusta III y Stanisława Augusta) Szczęśliwie nam Panującego zaszczycona. W Przywilejach onę potwierdzających.

Niema żadnych obligacyi procz publiczney wyгоды y zachowaney w przywileju Ostatnim kondycyi, iż od Każdey książki w niey nowo wydrukowaney po iednym Exemplarzu JJOO JJMM Pieczętarzom Litewskim dawać powinna y do Biblioteki publiczney.

Prowent oney iest z sprzedaży xiąg w niey drukowanych t^r-rz(?) demptis expensis na Druki, Papier, na Salaria Sicer(om), y Presserom, na utrzymanie Praefecta y Sociusza, na wikt dla Ludzi więcey 20 item pro Sartis et Festis na Reparacyą teyże Samey Kamienicy

ledwo na rok czyni habitua Liter z(lo)tt(ych) Polskich 2.000.

Notandum, iż pro contingenti Lucro Collegiu(m) Praefekta y Sociusza karmic et insuper w tydzień beczkę Piwa alias ocett y Podpiwku ocett dawać tenebatur.

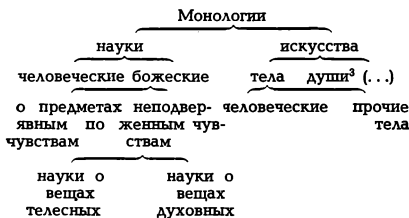
Praeterae na 8 osob co tydzień 8 bochnow Chleba y na tychże 8. jedzenie z Kuchni Kollegiackiey dawane.

Insuper oprócz niestateczney i nierowney Intraty (,) którą Drukarnia co-rocnie percipit z xiąg sprzedaży, ma Summę 4000 złł. Pol. z teyże sprzedaży zebraną, która na obligacyiny zapis w Rū 1759 Dnia 22 kwietn(ia) wkwana iest u W. Jeym̄ Pani Barbary z Sulistrowskich Czechowiczowey Pisarzo- w(ey) ziem(skiey) Oszm(iańskiey), od którey wrocnie Procentu od 100, po 7 liczonego dochodziło złł. 280.

МАТЕРИАЛ К ИССЛЕДОВАНИЮ КАТАЛОГОВ БИБЛИОТЕКИ
 ВИЛЕНСКОГО ИМПЕРАТОРСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
 (1803—1832 гг.)

ДАНУТЕ КАСТАНАУСКАЙТЕ

В основу классификации профессора Московского университета Ф. Ф. Рейсса¹, к которой относится по содержанию публикуемый ниже документ, был положен принцип «дихотомичного деления». Суть его заключается в том, что каждый порядок (отдел) делится на два подчиненные ему понятия, которые, в свою очередь, группируются в два новых и т. д.² Например:

Во введении к своей работе Рейсс особо подчеркнул значение систематизации фонда для обслуживания читателей. Автор требовал достичь того, чтобы можно было «одним взглядом усмотреть как из каталогов, так и из самих книг, какими авторами он (читатель — Д. К.) может

руководствоваться по предмету своего занятия» или «собрать воедино книги, используемые вместе»⁴. Данное требование имело для раскрытия содержания фонда в целях научного познания положительное влияние: библиотеки его придерживались на протяжении всего XIX столетия.

Классификация Рейсса имела и практическое значение. Библиотека Московского университета после пожара 1812 г. за сравнительно короткое время накопила большое для начала XIX в. количество книг (в 1818 г. — 20 тыс. томов)⁵. Среди них оказалось немало дублетов, брошюр для упорядочения которых и была приспособлена формальная классификация Рейсса. Принципы данной классификации сохранились в соответствующем фонде Библиотеки Московского университета до наших дней.

С этой точки зрения и отмечалось значение классификации Рейсса в специальной теоретической литературе последующих поколений. «Самым ценным в классификации Рейсса, — писал известный теоретик библиотечного дела первой половины

¹ Рейсс Ф. Ф. Расположение библиотеки Императорского Московского университета. М., 1826, 233 с.

² Абрамов К. И. История библиотечного дела в СССР. М., 1970, с. 56.

³ Центральный Государственный исторический архив г. Ленинграда (далее — ЦГИАЛ), ф. 733, оп. 29, д. 85, л. 37.

⁴ Шамурин Е. И. Библиотечно-библиографическая классификация за границей в дореволюционной России. Докторская дисс. М., 1943, с. 347.

⁵ Абрамов К. И. История библиотечного дела в СССР. М., 1970, с. 55.

XX в. Е. И. Шамурин,— является ориентировка автора на практические нужды библиотеки, желание дать такую группировку материала, которая больше идет навстречу потребности читателя»⁶.

С другой стороны, классификация Рейсса имела существенный недостаток,— она не была приспособлена для дальнейшего развития. Подобные классификации в теории каталогизации относятся к числу «бесплодных», разделяющих науки по их «абстрактности-конкретности», «общности-индивидуальности» и другим формальным признакам. Кроме того, Рейсс требовал, чтобы каталоги «однажды составленные, навсегда оставались неизменными и в целостности»⁷.

Искусственность делений этой системы, ее сложность явились причиной того, что классификация Рейсса в дальнейшем широкого распространения не получила.

Непредвидя этого, в 1827 г. министр народного просвещения А. Шишков согласился с тем, чтобы работа Рейсса была отправлена в крупнейшие библиотеки страны для ее обсуждения и применения на практике. В 1827 г. классификация была разослана в семь библиотек: Академии наук, Петербургскую Публичную, Петербургского, Казанского, Дерптского, Харьковского и Виленского университетов⁸.

Эти библиотеки, за исключением Библиотеки Виленского университета, в начале XIX столетия распола-

гали сравнительно незначительным — 2—4 тыс. томов — количеством книг, что сделало возможным библиотекам, в первую очередь Императорской Публичной библиотеке в Петербурге и Библиотеке Казанского университета, упорядочить свои фонды положив в основу своих классификаций классификации наук французских материалистов⁹. Отрасли знаний перечислялись в них в соответствии с последовательностью овладения знаниями в истории человечества, либо в порядке возникновения наук под влиянием потребностей человека или же согласно бытовавшему в то время пониманию развития мира. Главной целью подобных «французских систем» явилось создание «целостности человеческого знания»¹⁰. На самом же деле они отражали случайные, внешние связи между науками, нередко установленные ученым как бы «сверху», ради удобства и в дальнейшем не оправдались.

Естественная связь, сложившаяся в процессе развития наук, была положена в основу библиотечных классификаций, как известно, лишь в конце XIX — начале XX в. До этого периода проблему отражения фондов библиотеки решали путем разработки наиболее совершенных систем каталогов. Так, в начале XIX в. в библиотеках Академии наук, Казанского и Петербургского университетов, Императорской Публичной в Петербурге в качестве основного были составлены систематические

⁶ Шамурин Е. И. Библиотечно-библиографическая классификация за границей и в дореволюционной России. М., 1943, с. 351.

⁷ Там же.

⁸ ЦГИАЛ, ф. 733, оп. 29, д. 85, л. 26; Добровольская В. Н. Очерки по истории алфавитного каталога в библиотеках России. Канд. дисс. М., 1946, с. 188.

⁹ Виленская С. К. Система ведущих каталогов университетской библиотеки.— «Опыт работы Научной библиотеки МГУ», 1955, № 1, с. 91—128; Абрамов К. И. История библиотечного дела в СССР. М., 1970, с. 56.

¹⁰ Библиотечные каталоги. М., 1967, с. 138—142.

каталоги¹¹. Эти каталоги преобладали в то время и в других библиотеках царской России¹². Незадолго, в 30-х годах двойной (алфавитный-систематический) каталог был составлен в Библиотеке Московского университета. В течении 30-х—40-х годов алфавитные каталоги были составлены в Библиотеке Петербургского университета, в 1845 г.— в Петербургской Публичной и некоторых других библиотеках с систематической расстановкой фондов¹³.

Таким образом, ни по принципам классификации, ни по организации каталогов, работа Рейсса не имела преимуществ перед другими системами библиотек начала XIX в.

В связи с вышесказанным, все без исключения ответы относительно работы Рейсса — директора Петербургской Императорской библиотеки А. Н. Оленина, профессоров Д. Попова (Петербургский университет), К. С. Моргенштерна (Дерпский университет), И. Сухомлинова (Библиотека Академии наук), Н. И. Лобачевского (Казанский университет), Я. Я. Беленде-Баллю (Харьковский университет), — были отрицательными¹⁴. Тогдашний префект Библиотеки Вилен-

ского императорского университета Л. Соболевский не только отрицал классификацию Рейсса, но, как точно отметила В. Н. Добровольская, высмеивал ее недостатки и подверг критике сам принцип систематизации¹⁵.

Это в первую очередь свидетельствует о специфике организации фондов Библиотеки Виленского университета. По предположению исследователя истории Библиотеки Вильнюсского университета (ее директора с 1948 по 1964 гг.) Л. И. Владимировой, фонды этой библиотеки в начале XIX в. были упорядочены «по факультетам»¹⁶. Об этом свидетельствует и ниже приведенный документ. Л. Соболевский заявляет, что книги в Виленской публичной библиотеке расположены «по предметам»¹⁷. Данной библиотеке, существовавшей с XVI в. и имевшей в начале XIX в. уже 12 тыс. томов книг¹⁸, подручное было упорядочить их традиционным способом, тесно связанным с системой обучения.

В Библиотеке Виленского императорского университета, как и в некоторых других старейших университетских библиотеках Западной

¹¹ Гиляревский Р. С. Развитие современных принципов книгоописания. М., 1961, с. 43; Виленская С. К. Система ведущих каталогов университетской библиотеки. — «Опыт работы Научной библиотеки МГУ», 1955, № 1, с. 6; Андреева В. В. История каталогов Научной библиотеки им. Горького при ЛГУ. Л., 1940, с. 9; Архив Государственной публичной библиотеки. Д. 5, с. 42—108.

¹² Добровольская В. Н. Очерки по истории алфавитного каталога в библиотеках России. М., 1946, с. 40.

¹³ Гиляревский Р. С. Развитие современных принципов книгоописания. М., 1961, с. 43; Андреева В. В. История каталогов научной библиотеки им. М. Горького при ЛГУ. Л., 1940, с. 11; История Гос. публичной библиотеки им. М. Е. Салтыкова-Щедрина. Л., 1963, с. 37.

¹⁴ ЦГИАЛ, ф. 733, оп. 29, д. 85, л. 38—46.

¹⁵ Добровольская В. Н. Очерки по истории алфавитного каталога в библиотеках России. М., 1946, с. 191.

¹⁶ Vladimirovas L. 400 metų kultūros, švietimo ir mokslo tarnyboje. — Kn.: Kultūrų kryžkelėje. V., 1970, p. 50.

¹⁷ ЦГИАЛ, ф. 733, оп. 29, д. 85, л. 48—54.

¹⁸ Vladimirovas L. 400 metų kultūros, švietimo ir mokslo tarnyboje. — Kn.: Kultūrų kryžkelėje. V., 1970, p. 51.

Европы¹⁹, в качестве основного служил алфавитный каталог «*Libroghum Academiae Indices* —»,²⁰

В старейшие библиотеки Западной Европы наряду с алфавитными и систематическими каталогами, связанными с составом и структурой фонда, были известны словарные, систематические-предметные каталоги, отражающие содержание книг.

В книге Л. И. Владимирова «Библиотека Вильнюсского университета» и в статье «Каталоги библиотеки старого Виленского университета» (соавтор В. Пузинайте)²¹ приведены сведения о том, что и в данной библиотеке наряду с основным алфавитным, составлялся не сохранившийся или до сих пор обнаруженный систематический каталог. Руководствуясь многочисленными архивными и печатными документами были установлены основные факты составления данного каталога, в том числе, — выявлены лица, ответственные за его составление, дальнейшая судьба каталога после закрытия Виленского университета и пр.

В качестве архивного документа Л. И. Владимиров использовал и сопроводительное письмо к рапорту Л. Соболевского. Это письмо 18 августа 1827 г. попечитель Виленского учебного округа Н. Новосильцев отправил в министерство просвещения. В данном письме излагалось и краткое содержание рапорта.

Таким образом, Л. И. Владимиров впервые в литовской специальной литературе объявил о наличии этого

рапорта, выдвигающего вопрос о принципах составления систематического каталога Виленской университетской библиотеки.

Рапорт Л. Соболевского ректору Виленского императорского университета В. Пеликану состоит из двух частей. В первой автор анализирует систему классификации Рейсса, во второй — отвечает на вопрос, может ли быть введена эта система в Виленскую библиотеку. В этой части находим и сведения о наличии в ней систематического каталога «составленного на листах». «Обозрение какого-либо предмета в библиотеке, — указывает Соболевский, — заменяет отчасти, и то только временно, место каталога по предметам, который угодно называть систематическим»²². И в этом же документе отмечается, что «... Библиотека Виленского университета... не имеет... систематического каталога»²³.

Отсутствие в рапорте четкого термина данного каталога выдвигает дальнейшие вопросы о способе его составления: был ли это систематический каталог, подобный систематическим каталогам выше упомянутых библиотек царской России, т. е. организованный по отделам системы классификации в последовательности расстановки книг на полках, или, — систематический перечень предметов, представляющий содержание книг библиотеки. Каталог последнего вида, представляющий собой нечто вроде современного предметного каталога, теоретически был известен в Западной Европе с XVI в.²⁴

¹⁹ Фирсов Г. Г. Книгописание и организация алфавитного каталога. М., 1971, с. 61.

²⁰ *Librorum Academiae Caesareae Vilnensis Indices Ad Elementorum Ordinem dispositi et confecti opera et studio*. Т. 1—4. — ПО НБ ВГУ, ф. 3, № 290.

²¹ *Vladimirovas L. Vilniaus universiteto biblioteka*. V., 1958; *Puzinaitė V. ir Vladimirovas L. Senojo Vilniaus universiteto bibliotekos katalogai*. — Kn.: *Vilniaus Valsstybinio universiteto mokslinės bibliotekos metraštis*. 1957, V., 1958, p. 28—29.

²² ЦГАИЛ, ф. 733, оп. 29, д. 85, л. 46.

²³ Там же, л. 45.

²⁴ Фирсов Г. Г. Книгописание и организация алфавитного каталога. М., 1971, с. 45.

В первом случае Соболевский мог придавать двойное понятие систематическому каталогу потому, что в начале XIX в. большинство книг были однопредметными. Любой систематический каталог мог в то же время обладать чертами предметного каталога. «Термины «систематический каталог», «систематическая расстановка», — писал, например, современник Соболевского, — профессор Виленского императорского университета И. Лелевель в своей книге «Bibliograficznych ksiąg dwoje», — несоответствуют своему назначению. . . в них нет ничего «систематического». «Систематический каталог, — отметил Лелевель — следовало бы скорее называть предметным»²⁵.

С другой стороны, предметный каталог Л. Соболевский мог назвать систематическим в силу природы данного типа каталога. Так, в специальной литературе более позднего периода — второй половины XIX в., предметные каталоги, какими они известны в настоящее время, именовались «систематическими». От «настоящих» систематических каталогов они отличались более высоким уровнем организации.

Известный теоретик библиотечного дела царской России А. Борзенко, определивший принципы составления каталогов в XIX в., указал, что каталог, в котором «предметы объединяются в отрасли знаний», называется каталогом «систематическим в порядке аналитическом», а каталог, распределяющий книги «по специаль-

ностям» и описания располагающий одно за другим в азбучном порядке наименования предметов», — «систематическим каталогом в порядке синтетическом»²⁶.

Видимо, в рассматриваемом каталоге Библиотеки Виленского Императорского университета предметы чередовались не целиком по алфавиту, а согласно традиции старейших библиотек, которой они придерживались в XVII—XVIII вв., в плане крупных отраслей знаний. В подобном случае данный каталог представлял бы систематический перечень предметов.

Как личность, Л. Соболевский наряду с известным руководителем данной библиотеки Г. Е. Гроддеком и помощниками последнего — А. Богаткевичем, С. Жуковским, К. Контримом, вошел в историю как талантливый организатор книжного дела, инициатор развития библиотечного дела и библиографии в Литве²⁷. Соболевский непосредственно участвовал в составлении выше упомянутых каталогов Библиотеки Виленского императорского университета. Сохранившийся алфавитный каталог «Librogrum Academiae Indices» до сих пор положительно оценивается за высокий уровень библиографической культуры, используется при поиске старых и редких книг, анализируется как научный документ при исследовании методики каталогизации, истории литовской библиографии²⁸.

Среди незначительного количества статей и писем других деятелей ста-

²⁵ *Lelewel J. Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. Wilna, 1826. s. 311—313.*

²⁶ *Борзенко А. Книжные каталоги. Ярославль, 1879, с. 7.*

²⁷ *Фролов Е. Людвиг Соболевский — филолог и библиограф. — „Literatūra“ (Научные труды Вильнюсского университета, т. 31), т. 2, 1960, с. 139.*

²⁸ *Машалас Б. Централизованная каталогизация в Литовской ССР. (Подготовлена к защите канд. дисс.). А. 1967, с. 19—20; Puzinaitė V., Vladimirovas L. Senoji Vilniaus universiteto bibliotekos katalogai. — Kn.: Vilniaus Valstybinio universiteto mokslinės bibliotekos metraštis, 1957, V., 1958, p. 28—29; Žukas V. Senieji Lietuvos bibliotekų katalogai. — „Bibliotekų darbas“, 1968, Nr. 11, p. 28—30; Nr. 12, p. 26—29.*

рого Виленского университета, посвященным различным вопросам, в которых о каталогах лишь упоминалось (за исключением книги Лелевеля «Bibliograficznych ksiąg dwoje») рапорт Соболевского является единственным известным документом специально посвященным данному вопросу. Мнение Л. Соболевского о классификации Ф. Рейсса, данные о состоянии фондов и каталогов Библиотеки Виленского императорского университета, его взгляд на значение каталогов публичных библиотек свидетельствует о первых попытках библиотечарей Виленского университета раскрыть содержание библиотечного фонда для научного познания.

Таким образом, не получивший более широкого рассмотрения в литовской специальной литературе, рапорт Л. Соболевского может представлять интерес не только при исследовании каталогов Библиотеки Виленского императорского университета, но и при изучении развития каталогизационной мысли в Литве в целом.

Перевод с польского рапорта библиотечаря виленского Университета Соболевского Ректору тогоже Университета Коллежскому Советнику и Кавалеру Пеликану, от 20 июля 1827 года.

В предписании от 14 июля Вашему Высородию угодно было приказать мне: во первых: представить мое мнение о библиографической системе Г-на Профессора Рейса, изложенной в изданном им сочинении под заглавием: *Расположение библиотеки Императорского Московского Университета 1826 года в Москве*, и во вторых: разрешить вопрос: может ли быть полезным заведение тойже самой системы в библиотеке виленского Университета. Исполняя таковое

приказание имею честь всепокорнейше представить Вашему Высородию следующее:

1. Желая, чтобы Публичные, а в особенности Университетские библиотеки соответствовали в полной мере цели своего учреждения, не доволью того, чтобы каждый приходящий мог в оных получать те книги, которые назвать может, но желательно при том, дабы в каком-либо предложенном предмете, без означения даже сочинений и сочинителей, можно предьявить весь находящийся в библиотеке запас книг, принадлежащих к тому же предмету; ибо весьма часто случается, что приходящий в библиотеку, не будучи довольно ознакомлен с литературою своего предмета, и не зная, каких сочинений требовать, ищет в сем отношении руководства. Иногда даже и ученые люди желают знать, какия сочинения по предметам, их занимающим, находятся в публичной библиотеке. Ни один же библиотечарь не может быть одарен столь отличною памятью, дабы в подобном случае мог достаточно удовлетворить желанию каждого; с другой же стороны ни один из них не может быть столь неуслужливим, чтобы обращающихся к себе отправлял словами Англичанина приора: «Authors before they write should read»¹. Притом же надлежит Библиотечарю иметь пред собой такой образ всех, вверенных его попечению ученых драгоценностей, чтобы мог знать в каждое время, в каких именно предметах имеет Библиотека богатейшая собрания, и чего в оной и в каких предметах недостает, дабы таким способом, по возможности и обстоятельствам, запасы Библиотеки сообразно надобностям можно умножить. Из сего возникает надобность учреждения

¹ «Авторы до того как писать должны читать».

порядка, то есть распределения или системы в Библиотеке, а в особенности оказывается необходимая удобность в составлении Каталогов, разделенных по различию ученых предметов, и известных под названием Систематических Каталогов, не смотря на то, что относительно составления таковых каталогов разные существуют мнения, а некоторые даже утверждают, что коль скоро книги в Библиотеке расположены с точностию по предметам, в то время репозиториальные каталоги с большею удобностию могут заменить место Систематических. Таким образом находятся богатейшие и весьма хорошо устроенные Библиотеки, как например Императорская в Вене, которые вовсе не имеют Систематических каталогов. Как бы то ни было, ученые библиотекари и библиографы натворили множество систем, то есть произвольных разделений, по которым хотели сортировать и науки и книги. Те даже, кои отыскивали известной между науками связи, которая бы соединяла оные в одну неразрывную цепь, не могли выпутаться из сего лабиринта. В сем предположении ученый Денис (Eingleitung in die Bücherrunde I. Th. p. 279) составляя свой круг наук и соединяя одну с другою, из Медицины чрез Анатомию пошел к Математике. Неудобство сие свойственно всем библиотечарским системам; несмотря на то однакоже, каждый Библиотечарь одну из них применять должен, илиже составить подобную. Трудно требовать совершенства в библиотечарских Системах. С другой стороны философы, желающие все переделать и преобразовать, основываются на принятых ими общих началах (principes), вводят в свои системы такие разделения, такие названия и выражения, которые даже занимающимся в особенности си-

ми учебными предметами вовсе неизвестны. Однакоже могут они входить в подробные исследования и рассуждения о близкой свойственности и связи наук, могут делить оные на части, частицы и частички, а сии последние даже снова раздроблять бесконечно; могут писать библиографические романы и называть оные системами; но подобных систем библиотекари должны остерегаться; ибо из такового совершенно отдельного и для самых же наук посторонного рассматривания, происходит только теоретическое оных раздробление и несвойственное разделение, которое никоим образом не может быть применено на опыте, и от которого возникают заблуждения и недоразумения; с одной стороны усматривается весьма много общего, а с другой теряющаяся в частях подробность, а весьма часто наилучших повидимому начал возрождаться истинный хаос.

В подобном, ежели только неточно в таком виде представляется нам новая библиографическая Система Г. Рейса. Мы изложим здесь сначала общее оной обозрение, а потом приведем несколько замечаний на сию систему, которая послужат подкреплением нашего мнения.

Все книги разделяет сочинитель на книги Пантологическая, Полилогическая и Монологическая, то есть: всепредметные, многопредметные и единопредметные. Первые два отделения составляет у него один только разряд, а книги Единопредметные девять разрядов. Посему и имеем всех девять разрядов, расположенных следующим образом. В первом (книги Пантологические и Полилогические) помещаются Энциклопедии, Классические писатели Греческие и Римские, восточная Литература, поэтические Творения, всех вообще народов, а потом Романы, письма и тому подобное.

Второй разряд заключает Богословие; третий — Философию и Мистику; четвертый — путешествия, естественную историю, Математику и Физику; пятый — историю; тут заключается География, Нумизматика, история каждой науки в особенности, история нравов и обычаев всех народов и тому подобное; в шестом помещается Юриспруденция; в седьмом — Медицина; в восьмом военное искусство, частное хозяйство и Технология; в девятом книги филологические и об искусствах вкусообразовательных (: *arte elegantiore* —); в десятом Педагогика и Политика. Из такового разделения оказывается, что первый разряд есть исключением из принятого разделения, и как сознается сам Г. Рейс (: на стр. XV в предисловии:) вовсе не согласуется с его системою. Причиною же составления такового порядка представляет сочинитель большое разнообразие предметов, которое находится в Классиках, восточных писателей и поэтах; не менее того и то обстоятельство, дабы любители поэзии имели все сего рода сочинения вместе собранных. Но ежелибы библиотекарь должен был руководствоваться таковыми поводами, и нежелал бы в точности хотел придерживаться значения выражений *libri pantologici* и *relilologici*, тогда в том же разряде и на том же самом основании мог бы поместить путешествия; ибо в них находятся весьма различные замечания, относящихся к Географии, Естественной Истории, Статистике, нравам и тому подобное. Путешествия тоже имеют своих любителей и даже кажется гораздо больше, нежели классики. Впрочем Г. Рейс учинив столь обширное исключение из общей своей системы, непридерживался еще и после того предначертанных собою правил; ибо из числа Греческих и Римских писателей (: неизвестно почему?) исклю-

чил Иппократа, Галена, Евклида, Витрувия, Колумела и многих других, а поместил в том же разряде множество монологических книг, к последующим разрядам принадлежащих, по поводу тому, как он сам объясняется, что *непременность порядка не должна быть предпочтена употреблению и пользе*. Желательно было бы дабы он в дальнейшем своем распределении не упускал сего правила из виду! Тогда бы система его была проще, выгоднее, былабы действительно Библиотечарская. Тогдабы любитель древней Литературы, для которого Г. Рейс классиков (: хотя и невсех:) собрал в одно место, не нашелся бы принужденным искать *Фабриция* и *Гарлеса* в пятом разряде, где находится История, но нашел бы сочинения их прилично помещенными в первом разряде по части Классической Литературы. Разбросанные таким образом предметы и сделанные из исключений вторичные включения могут ли иметь вид системы? А что сочинитель прежде употребляемые в Каталогах названия *Пасиграфов*, *Полиграфов* переменял на *Пантологов* и *Полилогов* то сие не придает его системе ни новости, ни же достоинства.

Переходя поочередно к дальнейшим разрядам, ограничимся следующими замечаниями:

1. Переход из третьего разряда к четвертому чрез Мистику к путешествиям, Естественной Истории и так далее кажется мне совершенно неестественным; ибо сие значит перескочить внезапно из умственного мира в мир вещественный. Путешествия приличнее всего бы быть помещены в том же самом месте, где находится География, История, а потому в пятом разряде системы Г. Рейса.

2. В пятом разряде под историею вовсе несвойственно помещена исто-

рия отдельных наук, ибо она показывая начало, распространение и совершенствование наук, столь тесно с ними сопряжена, что не только могло быть ничего приличнее, как поместить оную пред каждую наукою. А ежелибы кто либо, по поводу одного только названия Истории, хотел историю науки отнести к собственно так названной истории, тот бы должен и Естественную историю отнести к той же самой графе.

3. Вовсе невидно систематической связи между шестым и седьмым разрядами, то есть между Юриспруденциею и Медициною; а хотя такое замечание может быть отнесено ко всем вообще разрядам, однакоже мы бы может быть не столь усиленно опорочивали недостаток между ими надлежащей связи, ежелибы автор не желал представить свою систему лучшею, нежели все прочия, до ныне существующия, и не выводит всех главных частей оной из общих начал, изъясненных им в предисловии.

4. Все, что Г. Рейс также (: стр. XIX:) говорит в свое оправдание, что после Медицины положил Военное искусство, Хозяйство и Технологию, заслуживает по редкости умствования, дабы изъяснить здесь точными его словами: «Так как Диететика и Медицина имеют целью сохранение здоровья людей порознь, так врачебная Полиция и Судебная Медицина занимаются сохранением здоровья граждан и общества; военное же искусство истребляет его в неприятеле. И так седьмое отделение, содержит Диететическая, Гимнастическая, Медицинския книги, вместе с книгами врачебной Полиции и Судебной Медицины; начало осьмого отделения составляют военные книги, за которыми следуют Экономические книги и книги о промышленности и проч.»

Проходя молчанием ошибки Латинского слога, встречаемые как

здесь, так и в прочих местах предисловия, все умствование Г. Рейса состоит в том, что медицина лечит, и сохраняет людей, война же людей истребляет и убивает, а посему медицина с военным искусством и библиографической системе находятся в сродстве, и последняя должна следовать после первой. Поистине чудесное умствование! Невозможно опровергнуть того, что по сему и вышесказанным уважением, система Г. Рейса заслуживает название новой системы; а однакоже непринимая во уважение столь глубоко обдуманной между науками связи, соглашусь скорее со многими систематиками уважать сочинения о военном искусстве, как одну из многих отраслей математических наук, нежели принимать оныя за цепь, соединяющую медицину с хозяйством и технологию. Прибавим еще и то, что под Технологию (: стр. 199 самого сочинения:) после искусства пряхать, ткать и плести следует архитектура (!), Гидравлика (!) а далее ремесла столярное, слесарное и бочарное, ремесло, приготовление сбри, седел, ремесла переплетчика, сапожника, портного и тому подобныя.

5. В девятом разряде (: стр. 213:) находим снова архитектуру; из чего оказывается, что сочинитель однажды относил оную к ремеслам (: *opificia* :), в другом же месте к искусствам вкусообразовательным. Проходя молчанием то, что Архитекторы значают науке своей совершенно другое место, немогу умолчать о том, что предмет сей в Систематическом каталоге разорван, а подобное разорвание предметов противно главной цели того же каталога.

Почти тоже самое находим в 10-м разряде, который не есть действительно разрядом, но только исключением изо всех прочих; ибо встречаем вместе с Педагогикою Грамма-

тики и Словари, которые помещены в 9-м разряде с Филологией. Здесь же встречаем (: стр. 227:) Логику, Арифметику, Геометрию и тому подобное а даже части Медицины (:Детская Медицина:). Но кому же из Медиков придет на мысль искать например *Историю коровьей оспы* под названием Педагогика? Кто может надеяться найти возле Коровьей оспы правила для предохранения от пожара?

6. Довольно бросить взгляд на особья распределения, в каждый разряд введенные, на те секции, диссекции, дивизии и бесконечные субдивизии, дабы убедиться в том, что сочинитель простер свое систематизирование даже до скучных, затруднительных и ни к чему неупотребительных мелочей. «In der Bibliothekswissenschaft (: говорит Еберт, Директор Королевской библиотеки в Дрездене:) giebt es zwei gleich gefährliche Abwege: Todte, grobe Mechanik (: Ordnungen und regellose Hinstellung der Bücher...), und überfeine Theorie (spitzfindiges und unpraktisches systematisieren)*»². Сей то последний недостаток кажется есть господствующим в системе Г. Рейса.

По всем вышесказанным уважениям полагаю, что система Г. Рейса не заслуживает на исключительное пред прочими преимущество.

11. Теперь остается разрешить вопрос, может ли означенная система, хотябы даже и незаключала в себе вышеизъясненных недостатков,

быть введенною в библиотеку Виленскаго Университета?— Легко было Г. Рейсу обдумать новую систему и сообразно оной устроить библиотеку, имея совершенно новую Библиотеку и вовсе еще неустроенную. Но совершенно иначе должно поступать с библиотеками, которыя уже сколько нибудь устроены, которыя состоят в непрерывном движении и по возможности удовлетворяют цели своего предназначения. Все вообще Библиотекари и Библиографы единомысленно соглашаются в том, что не надлежит произвольно переманять в библиотеках системы. Таковое правило есть столь общим и известным, что ежели бы кто нибудь советовал Г. Рейсу ввести другую систему во вверенную ему библиотеку, весьма справедливо отверг бы он сей Совет следующими словами Шреттингера**»: «Wenn eine Bibliothek schon ganz oder doch grossen Theils nach irgend einer, jedoch zweckmässigen, Methode eingerichtet ist, so würde es sehr unklug gehandelt sein, den einmal angenommen Plan unter der Hand abändern, und die Bibliothek wieder nach einer andern Methode umarbeiten zu wollen; denn auch ein minder vollkommener Plan, dessen Realisierung schon grosse Fortschritte gemacht hat, ist viel besser, als der vollkommenste, dessen Ausführung erst beginnen soll»³. Мнение сие столь благоразумно и справедливо, что надлежит принимать оное аксиомою в Библиотечарстве. Довольно сказать, что Библио-

² «В библиотековедении существуют два ложных пути: мертвая, грубая механика (беспорядочная и несистематическая постановка книг) и сверхсубтильная теория (искусственное и непрактическое систематизирование)».

* Die Bildung der Bibliothekars. I Th. p. 18.

** «Если библиотека, вся или в значительной части, устроена по одному рациональному методу, то очень неумным было бы, уже один раз принятый план изменять на ходу, и реорганизовать библиотеку по другому методу. Ведь даже менее совершенный план, в реализации которого уже достигнут большой прогресс, лучше более совершенного, осуществление которого только начинается».

³ Versuch eines Lehrbuches der Bibliothek Wissenschaft von Martin [...], Kön. Baler. Hofbibliothek Kustos. III. Heft. p. 57.

тека Виленского Университета, хотя и не имеет до сего времени систематического каталога, однако же книги в оной расположены по предметам, а содержание книг означено в Алфавитном Каталоге, таким образом, что с помощью тогоже каталога каждое сочинение легко найти можно, обозрение же какого либо предмета в библиотеке, заменяет от части и то только временно место каталога по предметам, который обыкновенно угодно называть систематическим. Начатое же за год предъсим разделение каталога, составленного на листках по предметам, приходит к окончанию. Из всего вышесказанного оказывается, что без совершенного расстройства до ныне существовавшего порядка, без совершенного закрытия на несколько лет библиотеки для Публики, для учащих и уча-

щихся, без значительного числа сотрудников (: ибо Г. Рейс в течении четырех лет имел беспреривно десять помощников:), без значительных, а притом бесполезных издержек невозможно даже и думать о заведении какого либо новаго в Виленской Библиотеке устройства; или же согласно с вышеизъясненною аксиомою утвердительно сказать можно, что всякая в сем отношении новость будет не только бесполезною, но даже вредною; тем более, что для составления так названного систематического каталога Библиотеки Виленского Университета уже значительная часть трудов приходит к окончанию.— *Подлинное подписал:* библиотекарь виленскаго Университета Л. Соболевский.

верно: Ректор В. Пеликан

Виленский университет им. В. Капсукаса
Кафедра библиотековедения

Вручено
в мае 1974 г.

MATERIAL ABOUT THE CATALOGUES OF THE LIBRARY OF VILNIUS IMPERIAL UNIVERSITY

D. KASTANAUSKAITE

Summary

The article carries the report by L. Sobolevsky, director of the library of Vilnius Imperial University to Rector V. Pelikan about the library classification system by F. F. Reis, professor of Moscow university. A. Shishkov, Minister of Education of Russia proposed to use this classification in arranging the stocks of Vilnius and other largest libraries of tsarist Russia.

The report shows L. Sobolevsky's negative attitude towards F. F. Reis' classification and the principles of classification of literature at the beginning of the 19th century on the whole. It informs how the stocks of the library of Vilnius Imperial University are arranged. Data are given about non existent loose cata-

logue which throws light on the content of library stocks.

In the article which comments this document the main trends of classification of literature are given, place, value and shortcomings of F. F. Reis' classification are described. The principles of the composition of catalogues and the stocks of libraries of Vilnius and other universities of tsarist Russia and Western Europe being compared. The attempts are being made to explain the terms "classified catalogue" and "subject catalogue", used by L. Sobolevsky on the ground of analysis of these terms found in the cataloging theory of that period.

Presumption is being made that the non existent catalogue of the library of Vilnius

Imperial University had features of classified and subject catalogue. The catalogue apparently was composed of the sections according to the branches of science which corresponded the names of faculties and the sections in their turn were divided into smaller divisions after the

subjects in alphabetical order or subjects lectured at the faculties.

The analysis of the report supplements the data about the catalogues of Vilnius Imperial University, gives new material about the attitude of the workers of this library towards catalogues.

IŠ LIETUVIŠKOS SPAUDOS DRAUDIMO ISTORIJS

(Bandymai išleisti lietuviškas knygas
lotynišku raidynu Rusijos imperijoje)

RIMANTAS VĖBRA

Kaip parodė kruopštesnės studijos, rankraštyuose ir archyvuose dar yra daugybė visai nežinomų arba neskelbtų dokumentų apie lietuvių visuomenės gyvenimą XIX a. antroje pusėje (pradžiai jau padaryta)¹.

Vienas iš svarbių XIX a. antrosios pusės istorijos šaltinių yra lietuvių inteligentijos prašymai ir susirašinėjimas lietuviškos spaudos leidimo klausimais.

Žemiau publikuojami penki dokumentai, rasti TSRS Centriname valsty-

biname istoriniame archyve Leningrade (toliau — CVIAL), Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos fonde (f. 776) 1961 metais. Trys laišakai (du Jono Kymanto ir vienas vyskupo Aleksandro Beresnevičiaus), parašyti devintojo dešimtmečio pradžioje, ir padeda geriau suvokti caro administracijos svyravimus bei lietuvių inteligentijos pastangas antrosios revoliucijos situacijos metais pasiekti lietuviškos spaudos draudimo panaikinimą.

VYSKUPO ALEKSANDRO BERESNEVIČIAUS RAŠTAS *

A. Beresnevičius tuo pačiu metu vienodo turinio raštus išsiuntė Vidaus reikalų ministerijai, Vyriausiajai spaudos reikalų valdybai bei Užsienio ti-

kėjimų dvasinių reikalų departamentui (rašto departamentui archyve nerasta, tačiau iš susirašinėjimo galima manyti, kad jis buvo parašytas)².

¹ Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institutas paruošė spaudai ir išleido labai svarbų spaudos draudimo istorijos dokumentą — Spaudos draudimo panaikinimo bylą (Spaudai parengė Antanas Tyla. Redakcinė kolegija: Vytautas Merkys (pirm.), Leonas Mulevičius, Zenonas Vasiliauskas, V., 1973. 247 p.).

* Vyskupo A. Beresnevičiaus raštas (A. Tyla pavadina memoradumu) pirmą kartą buvo paminėtas straipsnyje „Lietuviškos spaudos draudimas XIX a. antroje pusėje“. — Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbai, Istorija, (toliau — „Istorija“) t. IX, V., „Mintis“, 1968, p. 90.

Dalį šio rašto teksto, išversto į lietuvių kalbą, paskelbė Antanas Tyla. Žr. Mėginimai legaliai leisti lietuviškus leidinius spaudos draudimo metu. — Spauda ir spautuvės. Iš lietuvių kultūros istorijos (toliau — Spauda ir spautuvės), t. 7, Lietuvos TSR Mokslų Akademija, Istorijos institutas, V., „Mintis“, 1972, p. 40. A. Tyla ir išdėstęs ir šio klausimo sprendimo eigą.

TSRS Centriname valstybiname istoriniame archyve Leningrade Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos fonde (f. 776, ap. 20, b. 901, l. 151—163) saugomas įdomus to laikotarpio dokumentas, tiesiogiai susijęs su A. Beresnevičiaus raštu. Tai iki šiol nežinomas rankraštis. Dokumentas be pavadinimo, adresato ir parašo, parašytas 1881 m. lapkričio mėn. Priklausė jis Vidaus reikalų ministerijos Vyriausiajai spaudos reikalų valdybai. Dokumente pastebimai išsiskiria kitu braižu padaryti užrašai: „Kopija“, „Slaptai“ ir „Varšuvoje gyvenusio kolegijos patarėjo J. Gyliaus raštas“. Smulkesnę informaciją apie tai žr. Vėbra R. Nežinomas 1881 m. rankraštis. — „Kultūros barai“, 1974, Nr. 5, p. 64—66.

² CVIAL, f. 776, ap. 20, b. 215, l. 88—98. Tyla A., min. str., p. 40.

Publikuojamas dokumentas trumpas ir lakoniškas. Savo prašymą leisti spausdinti religines knygas lotyniškėmis raidėmis A. Beresnevičius motyvuoja trimis motyvais: 1) Iki spaudos draudimo išleistų maldaknygių mažai beliko; 2) Religinės knygos reikalingos tam, kad būtų galima ugdyti liaudyje religingumą ir kovoti su įvairiais „žalingais pradmenimis“ (čia, matyt, turima omenyje mokslo žinių, prieštaraujančių religijai, plitimą); ir 3) Be maldaknygių „lietuviai nemoka melstis“³. A. Beresnevičiaus prašymui pritarė Užsienio tikėjimų dvasinių reikalų departamentas⁴, Vilniaus generalgubernatorius E. Totlebenas⁵, Vyriausioji spaudos reikalų valdyba⁶. Tačiau prieš tai pasisakė Liaudies švietimo ministerija ir Dvasinių reikalų departamentas (nereikia painioti su Užsienio tikėjimų dvasinių reikalų departamentu!) bei Vidaus reikalų ministras.

Dvasinių reikalų departamentas 1882 m. vasario 16 d. rašte Vidaus reikalų ministrui išdėsto savo kategoriš-

ką prieštaravimą, nesutinka, kad būtų leista spausdinti lietuviškas knygas „lenkišku šriftu“⁷. Vidaus reikalų ministras tam pritaria. Ir štai galų gale Dvasinių reikalų departamentas 1882 m. lapkričio 19 d. rašte Nr. 4561 Vyriausiajai Spaudos reikalų valdybai nurodo, kad Vidaus reikalų ministras vyskupo A. Beresnevičiaus prašymą atmetė⁸. Argumentai buvo labai paprasti. Rašte buvo tvirtinama, kad išsiaiškinus pasirodė, jog jaunoji lietuvių ir žemaičių karta yra taip gerai išmokusi rusų kalbą, kad lietuviškų knygų lotyniškėmis raidėmis nebemokės skaityti. Jaunimas tekala tik rusiškai. Lietuviškos knygos rusiškėmis raidėmis yra labai plačiai paplitusios, ir tik seniai teskaito knygas, išspausdintas ankstesniu raidynu ir t. t.⁹

Taigi publikuojami dokumentai yra svarbūs pirmiausia tuo, kad leidžia suvokti lietuviškos spaudos draudimo panaikinimo svarstymo eigą ir kelių žinybų nuomonę šiuo klausimu.

³ Savo argumentais visai analogiška yra 1881 m. gruodžio 16 d. Vidaus reikalų ministrui parašyta Švenčionių apskrities, Linkmenų valsčiaus ir parapijos kolektyvinė valstiečių peticija (prašymas). Skirtumas tik toks, kad pradžioje ginamas J. Zavadskis, teigiama, kad jo išleidžiamose maldaknygėse nieko nėra blogo (žr. CVIAL, f. 776, ap. 20, b. 215, l. 114–115). Taigi visoje to meto prašymų ir peticijų kampanijoje aiškiai matyti tarpusavio ryšys ir organizacinė lietuvių inteligentijos veikla.

⁴ CVIAL, f. 776, ap. 20, b. 201, l. 159; b. 215, l. 95–98.

⁵ Ten pat.

⁶ CVIAL, f. 776, ap. 20, b. 901, l. 16, b. 215, l. 98, 118 ir kt.

⁷ Ten pat, l. 121–122.

⁸ Ten pat, l. 123 b.

⁹ Ten pat, l. 123.

*Управляющего Тельшевскую Рижско-Католическую Епархию
Министру Внутренних дел Коханову*

В 1865 году прекращено печатание литовских книг латинскими буквами; изданный раньше того литовские книги от долговременного употребления уничтожились; новые же молитвенники, напечатанные русскими буквами, не вошли в употребление, так как народ чуждается их, и незная русской грамоты даже не может их читать. Таким образом ныне в Тельшевской Епархии народ не имеет ни молитвенников ни других духовных книг.

Книги эти необходимы для распространения в народе основательного познания истин веры, наставления его в правилах христианской нравственности и развития в нем надлежащих понятий о всех обязанностях как частных так и общественных. При

недостатке этих книг в народе теряются религиозные познания, развиваются всякие пороки и легко уверяются ложные учения прогив веры и разные вредные начала.

Молитвенники же так нужны для литовского народа, что ныне он крайне смущен их недостатком. Он привык всегда читать молитвы из книг, а без нея как без необходимого руководства не умеет молиться.

В виду такой нужды населения управляемой мною Епархии я обращаюсь к Вашему Высокому Превосходительству с всепокорнейшею просьбою о дозволении впредь печатать литовския книги духовного содержания латинскими буквами.

Епископ Бересневич
28 января 1881 года

JONO KYMANTO PRAŠYMAI¹

1881 m. lapkričio 7 d. J. Kymanto paduotas prašymas priklauso prie įdomiausių, didžiausių mokslinę vertę turinčių panašaus pobūdžio archyvinių dokumentų, nes įgalina pilniau suvokti to meto lietuvių inteligentijos kovą prieš spaudos draudimą.

Prašymas susideda iš įvadinės dalies

ir vienuolikos punktų. Įvadinėje dalyje autorius atkreipia dėmesį į tai, kad knygos rusiškomis raidėmis neprijijo, ir nurodo kunigaikštis Oginskio, Petro Vileišio pastangas² išleisti lietuviškas knygas lotyniškomis raidėmis.

Prisijungdamas prie P. Vileišio prašymo įvesti lietuvišką raidyną, jis sie-

¹ J. Kymanto prašymai buvo suminėti 1966 m. parašytame straipsnyje apie spaudos draudimą (žr. Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbai, Istorija, t. IX. Vilnius, „Mintis“, 1968, p. 90). Šių prašymų pasirodymo aplinkybes ir jų turinį trumpai yra apibūdinęs A. Tyla (žr. Mėginimai leisti lietuviškus leidinius spaudos draudimo metais.— Kn.: Spauda ir spaustuvės. Iš lietuvių kultūros istorijos, t. 7. Lietuvos TSR Mokslų akademija, Istorijos institutas, Vilnius, „Mintis“, 1972, p. 30—32). Tačiau autorius klaidingai nurodo J. Kymanto prašymo apimtį. Jis buvo ne šešių, o septynių puslapių (žr. CVIAL, ap. 20, b. 235, l. 20—23). Prašymas greičiausiai buvo ne paštu siunčiamas, o įteiktas asmeniškai, nes ant prašymo nėra ženklų. Prašymas be datos. Tėra pažymėta tik jo gavimo data — 1881 m. lapkričio 7 d. Todėl prašymą tenka vadinti pagal šią datą. Reikia sutikti su A. Tyla, kad šis prašymas galėjo būti kolektyvinio darbo vaisius. Tačiau abejonų kelia tik tai, kad jo labai prasta kalba.

² Tyrinėjant aštuntąjį dešimtmetį, lietuvių inteligentijos veikloje atsiranda 1875 m. riba. nuo kurios prasideda suaktyvėjimas, nacionalinio judėjimo pakilimas.

kė, kad būtų apskritai panaikintas spaudos draudimas. Autorius pateikia šiuos argumentus: 1) Lietuviška abėcėlė nėra visai analogiška nei lotyniškai, nei lenkiškai; 2) Vokiečių mokslininkų paruošta ir Rusijos Mokslų Akademijos bei Kazanės Universiteto naudojama abėcėlė geriausiai atitinka lietuvių kalbos specifiką; 3) Lietuviai valstiečiai, būdami konservatyvi jėga, boikotuoja knygas rusiškomis raidėmis, o inteligentija nerašo tokių knygų; 4) Gyventojų tarpe plinta kontrabandinis keliu gabenamos knygos; 5) Spaudos draudimas greitina krašto polonizaciją, o administracija, sutapatindama lietuvius su lenkais, neleidžia pirkti žemės, gauti tarnybą; 6) Itin greitai lenkėja studijuojantis jaunimas ir inteligentija; 7) Lotyniškomis raidėmis knygos turi didžiulę paklausą; 8) Svarbiais momentais pati administracija naudojasi lotynišku raidyniu; 9) Mokytojų seminarijose taip pat leidžiama naudotis lotynišku raidyniu; 10) Ypač aktyviai polonizuoja valstiečius dvasininkija. Lotyniškos abėcėlės leidimas pagreitintų lietuvių tautinės sąmonės augimą, kuris yra nepavojin-

gas nei Rusijos imperijai, nei jos valdovams. Spaudos draudimo panaikinimas turės teigiamos įtakos ir ekonominiam kaimo vystymuisi.

Beveik visi šie argumentai nėra šiaip išgalvoti, o polemizuoja su caro administracijos pareigūnų teiginiais, po kurių priedanga buvo vykdomas lietuvių nutautinimas. Todėl tiek šis, tiek 1883 m. sausio 8 d. J. Kymanto paduotas prašymas (jame autorius, naudodamasis panašiais argumentais, prašė leisti išspausdinti kalendorių) buvo atmesti.

Taigi tiek P. Vileišio, tiek J. Kymanto ir kitų lietuvių inteligentų antrosios revoliucinės situacijos metais pradėta akcija norimų rezultatų nedavė. Tai akivaizdžiai parodė ir vyskupo A. Beresnevičiaus publikuojamo prašymo likimas, vėliau smarkiai kritikuotas, nepasisekęs J. Šliūpo vizitas pas Varšuvos generalgubernatorių. Tačiau šis žingsnis buvo visai logiškas, nes Varšuvos generalgubernatoriui buvo pavaldi Suvalkų gubernija, ir todėl jo nuomonė turėjo nemažą reikšmę. Tai pasitvirtino 1904 m., svarstant spaudos draudimo panaikinimo klausimą.

Доложить (подпись неразборчива) Пол. 7 ноября 1881 г.

НАЧАЛЬНИКУ ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПО ДЕЛАМ ПЕЧАТИ⁴

После событий 1863 года последовало запрещение литовцам употреблять для печатания книг шрифт до сих пор ими употреблявшийся, для замены этого шрифта была предложена русская гражданская азбука с некоторыми в ней изменениями весьма недостаточными для выражения всех звуков литовского языка. Последствием этого было полное пре-

ращение печатания литовских книг в России. В восполнение этого недостатка администрация Северо-Западного края нашла нужным сделать почин для привития азбуки, предложенной правительством; с этою целью были изданы молитвенники и календари на литовском языке, которые вследствие новизны дела не нашли себе сбыта между литовцами.

⁴ Prašymų kalba netaisyta. Atsisakyta tik raidės ir ženklų „ъ“ žodžių pabaigoje.

Издательская деятельность администрации на этом прекратилась, парализовав деятельность частных лиц, умевших только азбуку литовскую. Так продолжалось до 1875 года. В 1875 году Князь Огинский представил в Цензурный Комитет рукопись на литовском языке, излагающую идеи Общества покровительства животных, сочиненную г. Ивинским, рукопись эта была дозволена к печати литовским шрифтом. В том же 1875 году кандидат математических наук (впоследствии инженер Путей Сообщения) Петр Вилейшис представил в Цензурный Комитет одну за другую следующие рукописи: 1) *Apsakinieumas arej žiame ir atmajnas ora* (Расказ о земле и атмосферических явлениях); 2) *Dwi řabaj naudingos sznekos ir trumpas pasakoimas arej iszkafas* (Два поучительных разговора и краткий разказ о школах); 3) *Jons ir Aniutia* (Повесть Иван и Анята). Все сии рукописи были дозволены к печати литовским шрифтом, оне и были напечатаны. Следующия за тем рукописи, представления в Цензурный Комитет возвращались автором с надписью: «дозволено с тем, чтобы небыло печатано латино-польским шрифтом». При этом под названием латино-польского шрифта разумелся шрифт, употреблявшийся литовцами с 16 столетия.

Тогда Вилейшис обратился в Главное Управление по Делах Печати с ходатайством о разрешении печатать и эти рукописи прежде дозволенным шрифтом, ходатайство Вилейшиса было направлено к Министру Внутренних Дел и разрешение последовало для напечатания двух рукописей: 1) *Sziaulu paroda* (Шавельская выставка), 2) *Jurgis Steponas* (Георг Стефансон). Затем снова были представлены в Цензурный Комитет рукописи: 1) *Ramokslaj arej galwiju auginimą* (Чтения о Ското-

водстве); 2) *Meszljaj, ju sutajsimas ir pasigawimas*... (Навозы, их составление и употребление); *Pawietres lyga ir kajr nu anos turgame gintis* (О чуме и средствах от нея предохраняющих). Все поименованные рукописи были дозволены цензурой с тем чтобы не были печатаемы латино-польским шрифтом.

Тогда, нежелая каждый раз прибегать к ходатайству о разрешении шрифта для печатания сочинений, дозволенных по содержанию и имея в виду, что иногда является настоятельная необходимость в быстром применении печатного слова, как напр: во время повальных болезней, падежа скота, периодических сельско-хозяйственных выставках, для опровержения ложных слухов, распространяемых в народе (как об этом будет сказано ниже) и желая доставить всем авторам литовских сочинений возможность избежать отдельных ходатайств о разрешении шрифта, что затрудняет своевременный выход в свет сочинений и лишает их интереса, Вилейшис в 1879 году подал прошение о разрешении раз навсегда употреблять для печатания литовских книг шрифт прежде употреблявшийся. Ходатайство Вилейшиса было отклонено. Имея в виду что запрещение литовского шрифта есть лишь временная мера, подобно запрещению малороссийского шрифта, который в настоящее время дозволен, Вилейшис подал вторичное прошение о том же бывшему начальнику Главного Управления по Делах Печати Г. Абазе, но до сих пор ответа не получил и в настоящее время поручил мне просить Главное управление по Делах Печати о разрешении этого вопроса и о сообщении ему Вилейшису ответа. Таковы обстоятельства дела.

Присоединяясь с своей стороны к ходатайству Вилейшиса я имею честь

представить Вашему Сиятельству те мотивы, которые побуждают нас ходатайствовать пред Правительством об отмене запрещения литовцам употреблять шрифт исторически привившийся к литовскому языку и требуемым характеристическим особенностям языка.

I

Шрифт, употребляемый литовцами есть не латинский и не польский, как его называет Петербургский Цензурный Камитет, потому что в нем: 1) есть звуки: a, e, i, u (носовые гласные), u (= yo), i (= ль), z (= ж), которых в латинском нет; 2) нет двух ch (= x), h (= франц: h aspiре), f (= ф), q (= ку), v, x, которые в латинском есть. От польского он отличается тем-же чем и от латинского и кроме того имеет более носовых звуков каковы: i, u; не имеет же всех мягких согласных свойственных польскому языку, каковы: ś (= ць), ź (= зь).

2

Признание Германскими учеными шрифта, употреблявшегося прежде, как единственно возможного и необходимого для полноты и ясности выражения звуков литовского языка, с таковым мнением согласна и Русская Академия Наук, в которую представлены ученые труды по литовскому языку, которые не напечатаны потому только, что литовский шрифт находится под запретом. Казанский Университет точно также признал неудобным употребление русской азбуки для литовского языка, что выразилось фактически напечатании как приложение к Ученым запискам Казанского Университета за 1880 год, Сборника литовских песен и свадебных обрядов. Для напечатания этого Сборника употреблен шрифт с надстрочными и подстрочными знаками, схожими с чешскими.

3.

Непригодность русской азбуки, потому что она не, в состоянии выразить всех звуков литовского языка, если же приспособить введением новых знаков, то она уже станет не русскою, а разве в русском мундире, чем умалится достоинство русской азбуки. Кроме того литовский народ, стоя на низкой ступени умственного развития, со свойственной этому положению консервативности относится ко всякой новизне с недоверием, а вследствие свойственного темной массе фанатизма в применении русской азбуки видит чуть ли не присоединение к православию. Такое отношение народа осталось не без влияния и на просвещенных деятелей, которые, видя, что издания администрации (как выше о том сказано) не нашли себе сбыта, не рисковали издавать свои сочинения при помощи русской азбуки, боясь остаться без почитателей.

4.

Чувствуя потребность в удовлетворении своих духовных нужд, хотя весьма немногих, но не имея для этого средств у себя дома, народ находит из за границей и в польских губерниях, так при помощи контрабанды получают из восточной Пруссии (а именно из Тильзита) молитвенники, календари и буквари, а из польских губерний получают буквари, которых азбука достаточно сходна для того, чтобы выучив оную, применить к родному языку. Обучение же по таким азбукам производится или самими родителями или непризнанными педагогами тайно.

5.

Более просвещенный класс народа, а именно дворяне, не имея средств к удовлетворению своих духовных по-

требностей в духе своей национальности ищут удовлетворения у Поляков по следующим причинам: во первых по близости соседства, а во вторых по связям, которые продолжают существовать с исторического прошлого; так что в настоящее время интеллигентный класс народа, можно сказать, полонизуется; подтверждением этому могут служить открывающиеся книжные магазины в Ковне, Вильне и других городах, увеличивающаяся подписка на польския периодическия издания и успешная продажа таковых на вокзалах железных дорог. Не малую причину такого явления служит и то, что администрация края неправильно причисляет литовских дворян к польской нации, что выражается во применении указов запрещающих лицам польского происхождения во 1) приобретать поземельную собственность и во 2) поступать на государственную службу в Северо-Западном крае, что касается последняго, то при поступлении на государственную службу и крестьяне литовскаго племени, получившие высшее образование причисляются к лицам польскаго происхождения. Такой неправильный взгляд администрации причает лиц не польскаго происхождения считать себя таковыми и устраняет национальный интеллигентный элемент, который оставаясь в крае мог бы составить противовес полонизации.

6.

Учащаяся литовская молодежь нередко отправляется в Варшавский университет для высшего образования особенно из гминазий Сувалкской Губернии, молодежь эта, не имея возможности развиваться в духе своей национальности и приучаемая администрацию считать себя польскою по происхождению, она по неволе становится действительно польскою,

что с открытием в последнее время в Варшавском университете кафедры Польской литературы особенно облегчит путь к этому.

7.

Своевременность допущения литовскаго шрифта наравне с другими доказывается тем, что все помянутыя сочинения, для напечатания которых был разрешен шрифт литовский, а также календарь на 1878 год напечатанный латинским шрифтом, не смотря на свое небогатое содержание разошлись с поразительною быстротою.

8.

Необходимость литовскаго шрифта признается и самою администрациею, так как в важных случаях государственной жизни она считала возможным в обращении к народу употребление только этаго шрифта, как Положение о крестьянах 19 февраля 1861 года напечатано по распоряжению администрации паралельно, по русски и по литовски литовским шрифтом.

Затем, когда распространился слух о переделе земель, то Губернатор Сувальской губернии велел перевести на литовский язык и напечатать литовским шрифтом опровержение этого слуха, исходящее от Министерства Внутренних Дел.

9.

В учительских Семинарах в Вейверах Мариампольскаго уезда Сувальской губернии и в городе Поневеже Ковенской губернии, а также и в Мариампольской Гимназии преподается литовский язык, для преподавания котораго Министерство Народнаго Просвещения, нашло возможным допустить шрифт литовский.

10.

Запрещение литовского шрифта, как мера политическая не приносит желанных результатов, потому что интеллигентный класс литовцев имеет возможность пользоваться плодами польской культуры, темная же масса крестьянства, пребывая в невежестве легко поддается влиянию полонизирующей части народа, особенным влиянием пользуется духовенство, которое по большей части неразличает религии от народности и проводит польские идеи, развитие же массы в духе национальном не осталось бы без влияния и на духовенство, как выходящее преимущественно из народа, но полонизируемое в семинариях.

Более культурная часть Литовского племени, Латыши пользуясь свободой развития в народном духе, дало доводы преданности отечеству и престолу.

11.

С точки зрения экономической пользы я укажу только на два положения заслуживающие особого внимания. В настоящее время в Ковенской губернии бывают две ежегодные сельско-хозяйственные выставки: одна в уездном городе Шав-

лях, другая в имении Ретово князя Огинского. Обе они носят характер исключительно помещичий, потому что как объявления о них, так и отчеты печатают только в польских и русских периодических изданиях, которые недоступны массе сельских хозяев, напечатание же программ и отчетов на литовском языке привлекло бы низший класс земледельцев, в видах пользы которых и устроены означенные выставки. Точно такое можно сказать и о ссудосберегательных товариществах, которых целью было доставление кредита мелким землевладельцам, которые хотя действуют и довольно успешно, но служат на пользу более обеспеченного класса.

Вот некоторые из многих причин, которые побуждают истинных литовцев, желающих работать на родной почве на пользу отечества, просить правительство об отмене распоряжений, запрещающих литовцам употреблять шрифт соответствующий духу их языка.

Студент Императорского
СПетербургского Университета

Иван Кимонт

Жительство: Чернышев пер. д. № 2,
кв. № 49.

В ГЛАВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ПО ДЕЛАМ ПЕЧАТИ

Действительного Студента Пе-
тербургского Университета
Ивана Кимонта

ПРОШЕНИЕ

12 октября 1882 года подана мной в СПетербургский Цензурный Комитет рукопись Календаря на 1883 год на Литовском языке, писанная шрифтом соответствующим характеру Литовского языка.

Цензурный Комитет рукопись к печати не разрешил, находя, что она

писана шрифтом латино-польским и саму рукопись конфисковал. Такое распоряжение Цензурного Комитета неправильно по следующим соображениям: 1) Шрифт, которым написана рукопись не есть латинский, а также и не польский, что явствует из внимательного рассмотрения руко-

пси; 2) Рукописи писаныя таким же шрифтом были допускаемы к печати, а именно: 24 февраля, 1 Мая, 23 Сентября 1876 года, 7 Февраля 1877 года; Календарь же Литовский на 1878 год был дозволен к печати даже латинским шрифтом; 3) Хотя на основании закона рукописи не дозволены к печати остаются при делах Цензурного Комитета, но это правило закона относится к сочинениям не дозволенным по своему содержанию, а потому рукопись представленная мною в Цензурный Комитет как не заключающая в своем содержании ничего недозволенаго, не может подлежать конфискации.

Представляя на усмотрение Главнаго Управления по Делах Печати вышеизложенныя соображения имею

честь просить Главное Управление по Делах Печати предписать Цензурному Комитету возвратить мне представленную мною рукопись и разрешить оную к печати на равне с сочинениями дозволенными к печати литовским шрифтом в 1876 и 1877 годах.

Так как разрешение к печати календаря на 1883 год было бы уже не своевременным, то имею честь покорнейше просить Главное Управление по Делах Печати разрешить употребление Литовскаго Шрифта на будущее время.

Действительный Студент Иван Кимонт, 1883 года января 8 дня.

Местожителство:

Троицкий пер. д. № 32, кв. 14.

14 февр. 97

JONO JONKAUS PRAŠYMAS

Pastarąjį dešimtmetį pradėta intensyviai tyrinėti XIX a. Lietuvos istorijos problemas: išleisti ir rašomi ne tik apibendrinančio pobūdžio darbai, bet ir monografijos, skirtos žymesniems to meto asmenims. Istorija nustoja būti „nuasmeninta“. Bene mažiausiai iki šio laiko lieka tyrinėta to meto lietuvių valstiečių socialinė psichologija. Ji yra viena iš svarbiausių istorijos problemų, nes jos sprendimas leistų konkrečiau suvokti plačiųjų visuomenės sluoksnių pažiūras, jų idėines pozicijas ir kt. Šaltinių šiai problemai spręsti yra: šalia mokslinių bibliotekų rankraštynuose esančios medžiagos, pastaraisiais metais kraštotyrininkai surinko nemaža senųjų žmonių prisiminimų. Be to, šiai problemai medžiagos galima rasti ir archyvuose.

Žemiau pateikiamas skaitytojui valstiečio J. Jonkaus (autorius asmenybė nežinoma, tačiau aišku viena,

kad tai rašė ne valstietis) prašymas Vyriausiajai spaudos reikalų valdybai¹. Prašymas rašytas 1897 m. vasario 9 d. Vyriausioji spaudos reikalų valdyba jį gavo vasario 14 d. ir tą pačią dieną ant prašymo užrašė rezoliuciją: „Prašymą atmesti“. Pabraukimai tekste padaryti Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos pareigūnų.

Autorius prašo leisti Vyriausiąją spaudos reikalų valdybą Rusijos imperijoje išspausdinti lietuviškai-lotyniška abėcėle tuo metu gyventojų tarpe plačiai paplitusią maldaknygę „Aukso altorius“ ir pateikia visą eilę argumentų.

Prašymo autorius kalba apie „beveik visuotinį“ lietuvių raštingumą ir toliau patikslina, kad tas visuotinis raštingumas pasireiškia mokėjimu skaityti „bent maldaknygę“. Tai labai charakteringa detalė. XIX a. pabaigoje gyventojų buvo laikoma gėda eiti į baž-

¹ Žr. CVIAL, f. 776, ap. 21, b. 143, l. 6—7. Apie šį prašymą rašė A. Tyla. Jis trumpai atpasakojo ir jo turinį. (Žr. A. Tyla, min. str., p. 69—70).

nyčią be maldaknygės. Šiai tradicijai atsirasti buvo keletas priežasčių: 1) gyventojai nešėsi maldaknyges į bažnyčias, skatinami dvasininkijos, kuri jau nuo XIX a. vidurio stengėsi gilinti religingumą, mokė gyventojus skaityti religines knygas, **bent savo maldaknygę!**; 2) valstiečiai, pagal galimybes, stengėsi pirkti kiek galima storesnę maldaknygę ir kuo puošniau ją įrišti. Pagal maldaknygės storumą ir įrišimo puošnumą galima buvo spręsti apie valstiečio turtingumą. Ypač puošnias maldaknyges stengėsi turėti nuotakos amžių pasiekusios merginos. Kuo puošnesnė maldaknygė — tuo didesnis kraittis.

Prašymo autorius gana tiksliai apibūdina kai kurias religinių knygų platinimo priežastis (t. y. knygų platinotojų psichologiją). Tai „religinis prisirišimas“ ir pinigai. Šias dvi jėgas autorius vadina galingesnėmis už pačią akyliausią ir uoliausią policiją.

В ходотайстве отказать
14.II.97. М. Л.

Pinigai taip pat vaidino svarbų vaidmenį, nes, nepaisant didelės rizikos, knygnešiai bei knygų platinotojai, parduodami knygas keturis ir daugiau kartų brangiau, dažniausiai piniginių nuostolių neturėdavo.

Autorius atkreipia caro pareigūnų dėmesį į tikrai paradoksišią situaciją: gyventojai, viešai besinaudojantieji maldaknygėmis, paprastai nebaudžiami, o tuo tarpu jas platinantieji asmenys — persekiojami.

Prašymo autorius daro išvadą, kad lietuviška maldaknygė yra neišvengiamas „blogis“, todėl būtina ją padaryti legalią.

Iš dabartinių žinomų šaltinių šis dokumentas bus bene vienas pirmųjų, kuriame lietuviai vadinami nacija.

Taiigi žemiau pateikiamas prašymas yra įdomus ir vertingas XIX a. pabaigos dokumentas.

В ГЛАВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ПО ДЕЛАМ ПЕЧАТИ

крестьянина Гинтелишской
вол. Тельшевскаго уезда Ко-
венской губ. Иоанна Иоанно-
вича *Ионкуса*

ПРОШЕНИЕ

Честь имею обратиться к Главному Управлению по делам печати с просьбою разрешить мне заняться изданием в пределах Российской Империи одного из общеупотребительных литовских молитвенников литовско-латинским алфавитом, какие до сих пор

*печатались исключительно за границей**.

Да будет вольно представить Главному Управлению по делам печати очевидную необходимость такого издания.

* Visi pabraukimai tekste, matyt, padaryti caro valdi inku.

Литовская нация, хотя вычеркнута из памяти правящих сфер, в действительности считает в пределах Российской Империи слишком два миллиона представителей, которых языком родным, отечественным, до сих пор не вышедшим из домашнего употребления, является язык чисто литовский. Почти вся территория Ковенской губ., большая часть Виленской и Сувакской населена сплошь литовцами, из которых только незначительное, сравнительно, количество кое как говорит чужим языком и еще меньше читает книги на нем. Между тем книги на своем, литовском, языке, печатанные своими, литовско-латинскими, буквами умеют читать почти все литовцы, не исключая ни женщин, ни детей в школьном возрасте. Не уметь читать, хотя бы только молитвенника, считается у литовцев позором; в костеле девушка, не умеющая в руках книги, нестанет на видном месте, а скорее прижмется в угол. Таким образом, в периоде воспрещения гр. Муравьевым печатания литовских книг латынницей, количество неумеющих читать по ней, вопреки ожиданию, не только не увеличилось, но почти исчезло. Убедиться в этом весьма легко каждому; стоит только зайти в любой литовский костел: из ста присутствующих, может быть при 5—6 ненайдется чистая, красиво переплетенная печатанная, разумеется в Пруссии, латынницей литовская книжка, в большинстве случаев такая, как присем провозжаемая.

Несведующий местных обычаев зритель невольно озадачится; как же эта двухмиллионная масса литовцев, даже проживающих за 50—80 миль от границы, снабжается молитвенниками в достаточном количестве, не смотря на строгое преследование продавцов внутри края и сомкнутую цепь в трех линиях пограничной

стражи? Удивление его основательно: снабжение сопрежено, действительно с огромными трудностями, которые преодолеваются только такими великими силами, как: религиозная привязанность и... деньги. Литовец Бога славит молитвами, песнопением, размышлениями о благодатях, жизни Иисуса Христа и Таинствах, и все это находится — в молитвеннике; молитвенник отождествляется с самим молитвословием, — вот почему литовец так привязан к нему и считает священным для себя предметом. Снабдить молитвенником неимеющего считается богоугодным, душеспасительным делом, так как тем распространяется слава Божия; выдать продавца полиции — святотатством, на которое решаются, в прочим очень редко и то из личной мести, только люди, как говорится без гна и покрышки; заслуга за распространение молитвенников будто соразмерна с величиною преодолеваемых трудностей, — вот почему покупка и продажа молитвенников у литовцев не считается предосудительным. Другой силой, пред которой бессильна самая чужкая и усердная полиция и безуспешны все предпринимаемые меры к прекращению распространения, это — деньги. Литовец — покупатель не торгуется и платит 2—4 руб. за молитвенник, действительная стоимость которого не превышает 50—100 коп. В виду эдаго продавец, потерявший в долгом пути половину товара, еще щедро вознагражден, если продает уцелевшую половину. Десятки тысяч томов отбираются на границе и внутри страны и предаются «ауто-да-фе», но сотни тысяч все таки распролазаются ежегодно по стране; не один десяток продавцов подвергается штрафу, тюремному заключению или выселению, но их место заступили другие, и эта священная потребность литовцев удовлетворена:

книги достались в руки отдельных лиц.

Когда тут после этого привлеч к ответственности, когда все население преспокойно идет в храм с книжками в руках и преспокойно держит их дома в открытом месте? И действительно, власти оставляют в покое отдельных лиц, разве какой урядник из личной мести, станет на дороге, выхватит из толпы одного, запишет протокол и принудит отправиться в уезд «на отседку» в то время, как все остальные такие же очевидные виновники остаются преспокойно дома.

Из вышесказанного видно: 1) что употребление молитвенников для литовцев составляет потребность первой важности, 2) что этой потребности удовлетворится без всякого предубеждения в преступности, 3) что административные власти, терпящая литовские молитвенники у отдельных лиц и преследующая строжайшим образом продавцов их, сами себе противоречат, а главное 4) что эти преследования правительства ни к чему не ведут иному, как только к безпрестанным столкновениям между населением и полицией, научают народ таиться, замыкаться в себя, враждебно смотреть на преследующих их властей; как только к боль-

шим расходам, а распространение книг ничуть не прекращают, ани уменьшают даже, напротив: чем дальше, тем все более усиленным темпе идет распространение; практика научает.

Итак, если литовский молитвенник есть «зло» неизбежное, не лучше ли было бы допустить в употребление в пределах Российского государства легальный молитвенник? В виду этого повторяю в начале высказанную просьбу: разрешить мне выдать в одной из местных типографий по указанию Главного Управления по делам печати прилагаемый здесь литовский молитвенник: «Aukso Altorius arba Szaltenis dangiszku skarbu» («Золотой Алтарь, или источник небесных сокровищ») целиком или с указанными Управлением изменениями своими средствами [рядом с этим текстом чиновником написано, что молитвенника «не оказалось»]; надеюсь, что этим исполно долг гражданина относительно собратьев и общего нашего отечества — России.

При сем прилагают две гербовые марки 80 копеечного достоинства 1897 года февраля 9 дня.

Адрес: Почт. ст. Саланты
с. Лайви

Joann Jonkus

JONO JABLONSKIO PRAŠYMAS¹

Nuo 1895 m. prasideda nepaprastai intensyvi lietuvių inteligentijos veikla, kuria buvo siekiama priversti caro vyriausybę panaikinti lietuviškos spaudos draudimą. Apie šią veiklą jau yra

nemaža rašyta spaudoje². Drauge su kitais to meto lietuvių visuomenės veikėjais šioje veikloje dalyvavo ir įžymusis kalbininkas Jonas Jablonskis.

Jo prašymas rašytas Taline 1897 m.

¹ Jono Jablonskio prašymo vertimas į lietuvių kalbą buvo išspausdintas „Literatūroje ir mene“ 1966 m. birželio 25 d. Tikslėsnės archyvo nuorodos straipsnyje nėra todėl, kad redakcija ją išbraukė. A. Tyla, rašydamas apie lietuvių inteligentijos bandymus išleisti Rusijos imperijoje lietuviškas knygas, nurodytos publikacijos visai nemini (Zr. Tyla A., min. str., p. 70—71). Originalas žr. CIVAL, f. 776, ap. 21, d. 1, b. 143, l. 9.

² Zr. Caro valdininkų požiūris į lietuviškosios spaudos draudimą.—„Knygotyra“, 2(9), 1972, p. 129—140; Tyla A., min. str., p. 51—75.

gruodžio 23 d. Iš prašymo sužinome, kad Jonas Jablonskis buvo numatęs išleisti eilę knygelių apie žymiuosius rusų veikėjus bei rašytojus. Knygelė apie M. Lomonosovo gyvenimą — tik pirmasis jo bandymas. Tai rodo, kad Jonas Jablonskis stengėsi pateikti liaudžiai prieinamą lektūrą, supažin-

dinti ją su rusų kultūros lobynais. Jo prašymą Vyriausioji spaudos reikalų valdyba gavo gruodžio 26 d. ir tą pačią dieną ant prašymo buvo užrašyta: „Atmesti“³.

Taigi knygai spaudos draudimo metais nebuvo lemta pasirodyti⁴.

Отклонить 26.XII.97
М. С.

26 дек. 97

В ГЛАВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ПО ДЕЛАМ ПЕЧАТИ

Предлагая издать на литовском языке рядъ биографий замечательных русских деятелей и писателей, имею честь покорнейше просить Главное управление по делам печати, разрешить мне напечатать для литовцев биографию М. В. Ломоносова, представляющую собой перевод и частию переделку русского издания, составленного для народа В. Сорокиным.

Биография Ломоносова (Lomonosovo gyvenimas) посылается отдельно.

Ив. Яблонский.

Адр. г. Ревель, Преподаватель Ревельской Александровской Гимназии
Ив. Ос. Яблонский.
г. Ревел, 23 дек. 1897.

Įteikta 1973 m. vasario mėn.

ИЗ ИСТОРИИ ЗАПРЕТА ЛИТОВСКОЙ ПИСЬМЕННОСТИ

(Попытки издать литовские книги латинским алфавитом в Российской Империи)

Р. ВЕБРА

Резюме

В публикацию включены ходатайства епископа А. Бересневичюса, студента И. Киманта, крестьянина И. Ионкуса и преподавателя И. Яблонкиса.

Публикуемые документы помогают лучше понять легальную деятельность литовской интеллигенции, направленную против политики шовинистических кругов царской России.

³ CVIAL, f. 776, ap. 21, d. I, b. 143, l. 9.

⁴ Zr. Tuła A., min. str., p. 70—71.